

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

XV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ

15-16 липня 2025 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

**XV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ

15-16 липня 2025 року

**Львів
2025**

УДК 005
ББК 94.3(0)

Теоретичні та практичні аспекти розвитку науки та освіти: матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 15-16 липня 2025 року. – Львів : Львівський науковий форум, 2025. – 148 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників XV Міжнародної науково-практичної конференції «Теоретичні та практичні аспекти розвитку науки та освіти», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються теоретичні та практичні аспекти розвитку науки та освіти на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. Автори несуть безпосередню відповідальність за повноту, їх цілісність та дотримання норм академічної доброчесності.

ЗМІСТ

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ7

Поздєєв А.Г. ІНТЕГРАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК У ПРОЦЕСІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАКТИК.....7

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ 10

Гандзюк В.О. ОЦІНКА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ СПІВВІДНОШЕННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ 10

Гандзюк В.О. ОЦІНКА ТА ІНСТРУМЕНТИ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД 14

Ковнір Д.А. ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ В СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ 18

Лучик Г.М. ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УПРАВЛІННІ.....23

Таран А.Р., Кушнір С.О. FİNTECH І ТРАДИЦІЙНІ БАНКИ: КОНКУРЕНЦІЯ ЧИ СПІВПРАЦЯ?.....30

Ткачук Л.М., Іванюк В.О. АДАПТИВНІ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ 34

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО38

Кривуц С. КОНЦЕПЦІЇ РЕГЕНЕРАТИВНОГО ДИЗАЙНУ УКРАЇНИ (на прикладі робіт студентів Харківської державної академії дизайну і мистецтв) 38

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА.....42

Блінков І., Мойко О., Стецук Р. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КІБЕРПРОСТОРУ В УКРАЇНІ.....42

<i>Давидова Т.О.</i> ДЕРЖАВНА АТЕСТАЦІЯ В ЧАСТИНІ ПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ НАУКИ.....	45
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ	48
<i>Prysiachniuk D., Duchenko A.</i> ENHANCING 21ST CENTURY SKILLS THROUGH ENGLISH LANGUAGE LEARNING.....	48
<i>Fodor K., Hnatik K.</i> DEVELOPING INTERCULTURAL AWARENESS IN FOREIGN LANGUAGE EDUCATION.....	52
<i>Бойко Т.М.</i> ОСВІТНІЙ ПРОЄКТ «ШГП – ПРОСТІР, ДЕ ЖИВЕ ТВОЯ АНГЛІЙСЬКА»: СТРУКТУРА, ЗМІСТ, ЗНАЧЕННЯ.....	55
<i>Дудко Н.В.</i> TEACHING STRATEGIES FOR LANGUAGE AND LITERATURE SUBJECTS IN NUS CONSIDERING CONTEMPORARY EDUCATIONAL TRENDS	60
<i>Клименко С.І.</i> ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	65
<i>Левківський А.П., Пастушенко Г.П.</i> ВИКОРИСТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ QUESTIONNAIRE (АНКЕТА) LMS MOODLE ДЛЯ ПОВТОРЕННЯ І ЗАКРІПЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ.....	70
<i>Скрипка К.</i> ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕТИЧНОГО ТА ЕМОЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	75
<i>Терлецька Л.М.</i> НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ІСТОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	82
ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ	85
<i>Таран Т.Г., Шевченко С.В.</i> ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ АНІМАЛОТЕРАПІЇ В ПРОЦЕС РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.....	85

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ.....	91
<i>Мацюк В.В.</i> ПЕРСОНАЛІЗАЦІЯ І РЕКЛАМА: ЕТИКА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БУЛЬБАШКИ	91
ТЕХНІЧНІ НАУКИ.....	93
<i>Романюк О.Н., Романюк О.В.</i> БАЗИ ДАНИХ ДЛЯ ЗАДАЧ ТЕКСТУРУВАННЯ ТРИВИМІРНИХ ЗОБРАЖЕНЬ	93
<i>Хуторненко С.В.</i> МОДЕЛЮВАННЯ ПЕРЕХІДНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕЛЕКТРИЧНИХ КОЛАХ З ЗАСТОСУВАННЯМ <i>matcad</i>	102
ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ.....	106
<i>Прохоров О.</i> ПЛАН ЗАХОДІВ НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ШАХІСТІВ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ПІДГОТОВКИ ДО ЗМАГАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	106
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ.....	110
<i>Зубач І.В., Кобель Г.П.</i> ІСТОРИЧНІ ФІЗИЧНІ ЗАДАЧІ	110
<i>Зубач І.В., Кобель Г.П.</i> МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ЗАДАЧ	113
<i>Копійченко Н.</i> «НАВЧИТИСЯ ВЧИТИСЯ» НА ЗАНЯТТЯХ МАТЕМАТИКИ МЕТОДАМИ МІЖОСОБИСТІСНОГО НАВЧАННЯ.....	117
ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ.....	122
<i>Banias V., Banias N.</i> NON-VERBAL COMMUNICATION: TYPES, FUNCTIONS	122
<i>Антоніаді О.Г., Галушко І.М.</i> МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ – НАУКОВА СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ ТА ОСНОВА ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	125

ЮРИДИЧНІ НАУКИ.....130

Гелемей С.О. ЧИННИКИ, ЩО СПРИЯЮТЬ ВЧИНЕННЮ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В ОРГАНАХ І УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ТА СЛІДЧИХ ІЗОЛЯТОРАХ ДКВС УКРАЇНИ.....130

Гнедюк В.Л. ЮРИДИЧНІ ДОГОВОРИ У СФЕРІ КІБЕРБЕЗПЕКИ133

Лисик Р.В. ДЕЯКІ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ СТВОРЕННЮ, КЕРІВНИЦТВУ ЗЛОЧИННОЮ СПІЛЬНОТОЮ АБО ЗЛОЧИННОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ136

Лисий Г.В. ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ПРАЦІВНИКА МИТНИЦІ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНОГО ДІЯННЯ.....139

Нагибайло Т.О. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК КАМЕРАЛІСТИКИ ЯК ОСНОВИ ДЛЯ ЗАРОДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА142

Рошко В.М. РОЗПОВСЮДЖЕННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ МЕРЕЖУ ІНТЕРНЕТ146

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

УДК: 351/354

ПОЗДЄЄВ Артем Гергійович

ORCID: 0009-0009-7411-4194

аспірант кафедри публічного управління

та митного адміністрування

Науковий керівник: КРИТЕНКО Олена Олександрівна

кандидат наук з державного управління

доцент кафедри публічного управління та митного адміністрування

Університет митної справи та фінансів

ІНТЕГРАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК У ПРОЦЕСІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАКТИК

Вступ. Становлення сучасного публічного управління супроводжується інтенсивною цифровою трансформацією, яка спричиняє якісні зміни у підходах до організації та реалізації адміністративної діяльності. Одним з основних напрямів цих змін виступає інтеграція інформаційних систем, що дає змогу не лише оптимізувати функціонування органів влади, але й посилити рівень задоволення потреб населення, вносячи нові стандарти прозорості, ефективності та доступності державних послуг.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі значна увага приділяється аналізу інтеграції інформаційних систем як базового компонента цифровізації державного управління. Питання впровадження інтегрованих інформаційних систем у публічне управління відображені у працях таких науковців як: О. Г. Макаренко, Л. І. Петрової, В. В. Кузьменко, Г. М. Василенко, В. В. Баштанника, Н. П. Редзюк, Я. А. Жаліло, В. Б. Авер'янова, І. В. Андрущенко, В. В. Наместніка.

Інтеграція інформаційних систем у державному секторі сприяє глибоким змінам в управлінських процесах шляхом впровадження автоматизації, оптимізації міжвідомчої взаємодії та мінімізації витрат

ресурсів. Можна виділити такі основні переваги від впровадження інтегрованих інформаційних систем:

- зростання прозорості та підзвітності органів влади, що сприяє формуванню довіри серед населення;
- скорочення бюрократичного навантаження завдяки централізації даних і автоматизації рутинних операцій;
- покращення оперативності в обслуговуванні громадян через прискорену обробку запитів і надання послуг.

Приклади реалізації інтеграції інформаційних систем у сфері публічного управління демонструють позитивні зміни в українському контексті. Зокрема, платформа «Дія» стала флагманом цифровізації державних послуг, зокрема скорочуючи безпосередні контакти між громадянами і посадовцями, тим самим знижуючи ризики корупції. Також до таких рішень належать електронні реєстри, документообіг та сервіси «єдиного вікна». Попри досягнення існує низка труднощів, які супроводжують процес інтеграції. До них можна віднести питання забезпечення кібербезпеки й захисту персональних даних через підвищені ризики централізації інформації; лімітовані фінансові та кадрові ресурси, що ускладнюють масштабне впровадження новацій; опір з боку працівників через необхідність навчання та адаптацію до нових підходів управління.

У майбутньому процес інтеграції інформаційних систем у сфері публічного управління України має орієнтуватися на кілька ключових стратегічних напрямків. Зокрема, пріоритетним завданням є формування єдиної цифрової екосистеми, яка охоплюватиме всі рівні державного управління та забезпечуватиме ефективну взаємодію між державними інституціями й громадянами. Важливим аспектом є впровадження методології управління, орієнтованої на аналіз великих даних, для оптимізації управлінських рішень і підвищення їх обґрунтованості.

Одним із визначальних чинників успішної цифрової трансформації є розвиток цифрової грамотності серед державних службовців. Це не лише сприятиме підвищенню ефективності здійснення адміністративних функцій, але й забезпечить адаптацію персоналу до змін у технологічному середовищі.

Додатково необхідно посилити міжнародне співробітництво в галузі кібербезпеки, що включає обмін досвідом і передовими практиками у сфері цифровізації з глобальними партнерами.

Висновки. Інтеграція інформаційних систем відіграє критичну роль у трансформації публічного управління, створюючи умови для підвищення його ефективності, прозорості та орієнтації на потреби громадян. Водночас досягнення сталого успіху залежить від комплексного вирішення низки фундаментальних завдань, таких як забезпечення кібербезпеки, залучення достатнього рівня фінансування, кадрової підтримки та зміни управлінської культури. Ці фактори мають бути враховані для забезпечення надійного переходу до сучасної цифрової державності.

Список використаних джерел:

1. Макарова І., Пігарев Ю., Сметаніна Л. Цифровізація публічного управління на регіональному та міському рівнях URL : <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/14930/1/Makarova%20I.%20%20%D0%9e.%20%202021.pdf>
2. Пігарев Ю., Костенюк Н. Діджиталізація публічного управління як чинник цифрової трансформації України. URL: <http://uran.oridu.odessa.ua/article/-view/237257>
3. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>
4. Стратегія цифрової трансформації України до 2030 року. Кабінет Міністрів України, 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2021-%D1%80#Text>

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Гандзюк Вікторія Олександрівна,

здобувачка вищої освіти факультету управління та економіки

Хмельницького університету управління та права

імені Леоніда Юзькова

g20v05o@gmail.com

Науковий керівник: Самарічева Тетяна Анатоліївна,

кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри фінансів,

банківської справи, страхування та фондового ринку

Хмельницького університету управління та права

імені Леоніда Юзькова

t_samaricheva@univer.km.ua

ОЦІНКА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ СПІВВІДНОШЕННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTI

Оцінка платоспроможності підприємства є однією з ключових задач фінансового аналізу, адже саме здатність підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання перед партнерами, працівниками, банками та бюджетом визначає його стабільність і життєздатність. Одним із найпростіших, але водночас ефективних способів аналізу платоспроможності є розгляд співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості. Цей підхід дозволяє зробити висновки щодо внутрішнього фінансового балансу підприємства, виявити проблеми з ліквідністю або ознаки перенавантаження борговими зобов'язаннями.

Дебіторська заборгованість являє собою сукупність вимог підприємства до своїх контрагентів, тобто сума, яку мають йому сплатити покупці, замовники, інші дебітори за поставлену продукцію, виконані роботи чи надані послуги. У бухгалтерській звітності вона відображається як частина оборотних активів. У свою чергу, кредиторська заборгованість

– це зобов’язання самого підприємства перед третіми сторонами: постачальниками, банками, працівниками, податковими органами тощо. Вона є відображенням майбутніх виплат, які підприємство повинне здійснити [1, с. 78-83].

Співвідношення між цими двома видами заборгованості дозволяє оцінити реальну здатність підприємства покривати свої зобов’язання за рахунок очікуваних надходжень. Якщо дебіторська заборгованість перевищує кредиторську, це свідчить про позитивне активне сальдо, що потенційно вказує на належний рівень платоспроможності. Якщо ж ситуація протилежна – переважає кредиторська заборгованість, тобто утворюється пасивне сальдо, – виникають ризики неплатоспроможності та необхідність додаткових фінансових ресурсів для виконання зобов’язань.

З метою практичного аналізу доцільно розглянути приклад реального підприємства – ТОВ «Волочиськ-Агро», за даними якого проведемо порівняльний аналіз поточної дебіторської та кредиторської заборгованості за 2023 рік (табл. 1).

Таблиця 1. Порівняльний аналіз поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості за 2023 р., тис. грн

Вид заборгованості	Поточна дебіторська заборгованість	Поточна кредиторська заборгованість	Перевищення заборгованості	
			дебіторської (активне сальдо)	кредиторської (пасивне сальдо)
За продукцію, товари, роботи, послуги	432964	268552	164412	
За розрахунками з бюджетом	164054	5591	158463	
За розрахунками зі страхування	-	1549		1549
За виданими (одержаними) авансами	120070	539956		419886
Із внутрішніх розрахунків	-	-	-	-
Інша заборгованість	125995	248072		122077
Усього	843083	1063720		220637

Джерело: Складено авторкою на основі [2].

Як показує аналіз даних таблиці, загальний обсяг поточної дебіторської заборгованості становить 843083 тис. грн, тоді як поточна кредиторська заборгованість є вищою – 1063720 тис. грн. У результаті утворилося пасивне сальдо в розмірі 220637 тис. грн, що свідчить про те, що підприємство не зможе покрити всі свої поточні зобов'язання за рахунок очікуваних надходжень від дебіторів. Це є негативною тенденцією для оцінки його платоспроможності.

Найбільш суттєві розбіжності між дебіторською та кредиторською заборгованістю спостерігаються за виданими (одержаними) авансами. Сума авансів, які підприємство отримало, становить 539956 тис. грн, тоді як виданих авансів – лише 120070 тис. грн. Утворене пасивне сальдо за цією статтею – 419886 тис. грн – свідчить про значний обсяг невиконаних зобов'язань перед контрагентами. Крім того, негативним є співвідношення по інших статтях, зокрема, за іншою заборгованістю, де перевищення кредиторської заборгованості також є суттєвим.

Для більш точної оцінки доцільно скористатися коефіцієнтом співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості. Цей показник розраховується за формулою[3, с. 56]:

$$K_3 = \frac{ДЗ}{КЗ} \quad (1)$$

де: ДЗ – загальна сума дебіторської заборгованості за аналізований період;

КЗ – загальна сума кредиторської заборгованості за той самий період.

Так, у 2024 р. значення цього коефіцієнта становило $843083/1063720=0,79$. Отримане значення коефіцієнта менше одиниці, що свідчить про перевищення поточних зобов'язань над очікуваними надходженнями. Тобто, підприємству потенційно не вистачає грошових ресурсів, які можуть бути отримані від дебіторів, для повного покриття кредиторської заборгованості. Такий стан справ може призвести до труднощів у розрахунках з постачальниками, банками, працівниками або державними органами, що, своєю чергою, впливає на ділову репутацію підприємства і його здатність залучати нових партнерів.

Результати аналізу свідчать про те, що підприємство характеризується недостатнім рівнем короткострокової платоспроможності, зумовленим перевищенням обсягу кредиторської заборгованості над дебіторською. Для покращення ситуації доцільно

вжити таких заходів: активізувати роботу з дебіторами щодо повернення заборгованості, уникати надмірного накопичення зобов'язань перед контрагентами, оптимізувати умови договорів поставки та передбачати фінансові резерви на випадок непередбачених затримок у надходженні коштів.

Таким чином, оцінка платоспроможності підприємства на основі співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості має важливе прикладне значення, оскільки дозволяє своєчасно виявляти загрози фінансової нестабільності. Вона дає змогу підприємству оцінити ризики, пов'язані з недостатністю ресурсів для погашення зобов'язань у короткостроковій перспективі, а також служить важливим орієнтиром для управлінського персоналу. У випадку негативного співвідношення виникає потреба в активізації роботи з боржниками, перегляді умов договорів, скороченні термінів оплати та, за потреби, проведенні реструктуризації поточних боргів.

Список використаних джерел:

1. Переста Ю.Ю., Шуліко А.О. Економічна сутність, класифікація та види оцінок дебіторської та кредиторської заборгованості. *Збірник наукових статей випускників з фаху «Облік і оподаткування»*. 2021. Вип. 11. С. 77-85.
2. 33007668 – ТОВ ВОЛОЧИСЬК-АГРО. *Опендатабот*. URL: <https://opendatabot.ua/c/33007668> (дата звернення: 02.06.2025).
3. Міщук Є.В., Сідорова І.І. Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості: проблемні аспекти. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 2. С. 54-57.

Гандзюк Вікторія Олександрівна,

здобувачка вищої освіти факультету управління та економіки

g20v05o@gmail.com

Науковий керівник: Самарічева Тетяна Анатоліївна,

кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри фінансів,

банківської справи, страхування та фондового ринку

Хмельницького університету управління та права

імені Леоніда Юзькова

t_samaricheva@univer.km.ua

ОЦІНКА ТА ІНСТРУМЕНТИ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

В умовах активного впровадження децентралізації в Україні питання фінансової спроможності територіальних громад набуває особливого значення, оскільки від неї залежить ефективність забезпечення життєво важливих публічних послуг, розвиток інфраструктури, залучення інвестицій та створення сприятливих умов для проживання та бізнесу. Фінансова спроможність громади – це її здатність генерувати власні доходи, ефективно планувати та розподіляти бюджетні кошти, забезпечувати фінансову стабільність і реалізовувати проекти розвитку. Для успішного управління місцевими фінансами необхідно постійно оцінювати цей показник і застосовувати дієві інструменти для його підвищення.

Оцінка фінансової спроможності територіальної громади здійснюється шляхом аналізу інтегрального показника, що охоплює низку фінансово-економічних індикаторів, розрахованих з урахуванням чисельності населення та результатів виконання бюджету. До таких індикаторів належать доходи і видатки загального фонду на одного жителя, обсяг капітальних витрат, частка трансфертів у структурі доходів, рівень дотаційності, витрати на управлінський апарат, а також питома вага місцевих податків і зборів. Крім того, враховуються витрати на оплату праці, соціокультурну сферу та співвідношення управлінських витрат до загального обсягу доходів [1, с. 359]. Такий підхід дозволяє не

лише кількісно оцінити фінансову самодостатність громади, а й виявити слабкі місця в бюджетному управлінні та перспективи для підвищення фінансової ефективності.

Для кращого розуміння фінансової спроможності на практиці доцільно провести оцінку конкретної територіальної громади, а саме Волочиської ТГ. Оцінка фінансової спроможності Волочиської ТГ здійснена на основі порівняльного аналізу ключових показників громади з відповідними середніми показниками по Україні. Результати такого аналізу узагальнено в таблиці 1. Така оцінка дозволяє виявити сильні та слабкі сторони громади з точки зору бюджетної стійкості, самодостатності та ефективності управління ресурсами.

Таблиця 1. Оцінка фінансової спроможності Волочиської ТГ на основі порівняльного аналізу показників

№	Назва показника	Значення показника в Волочиській ТГ	Середнє значення показника по усіх ТГ України	Відношення Волочиської ТГ/Середнього значення по усіх ТГ України
1.	Доходи загального фонду з розрахунку на 1 мешканця (грн)	9911,6	8182,8	1,2
2.	Видатки загального фонду з розрахунку на 1 мешканця (грн)	11815,2	11652,3	1,0
3.	Видатки на утримання апарату управління з розрахунку на 1 мешканця (грн)	1310,2	2024,6	0,6
4.	Капітальні видатки з розрахунку на 1 мешканця (грн)	1280,2	2075,8	0,6
5.	Рівень дотаційності бюджету (%)	0,0%	12,0%	0,0
6.	Співвідношення видатків на апарат управління до фінансових ресурсів громади (%)	13,2%	32,4%	0,4
7.	Питома вага заробітної плати у видатках загального фонду бюджету (%)	67,8%	71,5%	0,9
8.	Питома вага капітальних видатків у загальному обсязі видатків (%)	9,5%	12,5%	0,8
9.	Видатки на культуру і спорт з розрахунку на 1 мешканця (грн)	979,6	528,0	1,9

10.	Питома вага трансфертів у дохідній частині бюджету (%)	23,0%	37,2%	0,6
11.	Питома вага місцевих податків і зборів у доходах загального фонду бюджету (%)	27,2%	35,1%	0,8

Джерело: Складено авторкою на основі [2].

Згідно з таблицею 1, середнє значення відношень показників Волочиської ТГ до середніх по Україні становить 0,8, що, відповідно до класифікації рівнів розвитку потенціалу громад, відповідає помірному рівню фінансової спроможності. Серед позитивних сторін – високий рівень доходів на одного мешканця та повна відсутність дотаційності. Водночас громада демонструє низькі показники щодо капітальних видатків, частки трансфертів у бюджеті та співвідношення управлінських витрат, що свідчить про потенціал для подальшого розвитку й оптимізації фінансового управління. Отже, приклад Волочиської ТГ демонструє наявність фінансової стабільності за окремими напрямками, але також вказує на необхідність посилення інвестиційної активності, ефективнішого використання бюджетних коштів та зміцнення доходної бази громади.

Підвищення фінансової спроможності територіальних громад є складним процесом, що вимагає комплексного підходу та використання низки інструментів. Насамперед це зміцнення податкової бази шляхом інвентаризації майна, оновлення інформації про платників податків та виведення з тіні економічної діяльності. Ефективне податкове адміністрування дає змогу збільшити власні надходження і зменшити залежність від трансфертів. Важливо також підтримувати місцеве підприємництво – сприяти розвитку малого та середнього бізнесу, аграрного сектору, надавати доступ до пільгового кредитування, консультацій і навчання.

Не менш важливим напрямом є залучення інвестицій, що передбачає не лише створення сприятливих умов для інвесторів, а й формування цілісної системи роботи з інвестиційними ресурсами. Важливими аспектами є розробка локальних інвестиційних проєктів, підтримка інфраструктури, адаптація територій до потреб потенційних інвесторів, а також наявність ефективних управлінських структур, які відповідальні за пошук і супровід інвестицій. Значну роль відіграє

інформування цільової аудиторії через спеціалізовані ресурси, зокрема багатомовні вебпортали, інформаційні матеріали та участь у тематичних форумах. У поєднанні з прозорим управлінням бюджетними коштами, цифровізацією фінансових процесів та посиленням підзвітності, це формує позитивний імідж громади та підвищує її інвестиційну привабливість [3, с. 344-345].

Важливу роль у зміцненні фінансової бази відіграють зовнішні джерела: участь у міжнародних грантових і державних програмах, розвиток публічно-приватного партнерства. Крім того, підвищення управлінської спроможності – через професійний розвиток кадрів, стратегічне планування та цифровізацію управління – створює основу для довгострокової стабільності.

Таким чином, фінансова спроможність територіальних громад – це не лише питання наявності коштів, а комплексний показник, що відображає їх здатність розвиватися, залучати ресурси, ефективно управляти фінансами та реалізовувати стратегічні цілі. Регулярна оцінка фінансового стану, системне використання різноманітних інструментів підвищення спроможності та активна взаємодія між владою, бізнесом і громадою формують основу для сталого розвитку і добробуту територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Казюк Я.М., Венцель В.Т. Фінансова спроможність територіальних громад як основний елемент у забезпеченні реалізації повноважень органів місцевого самоврядування. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2024. № 1 (88). С. 357-364.

2. Оцінка фінансової спроможності територіальних громад за підсумками 2024 року. *Децентралізація в Україні*. URL: https://decentralization.ua/news/19455?fbclid=IwY2xjawJh9whleHRuA2FbQIxMQABHjmkOTgquktD7Dcb0kW6YlqwXTwflCEEfW0c9FHUdwjR5f7QNj-0dXQ5SSP1_aem_BkxjZWcGIqQ9BmfBg0Wc8g (дата звернення: 27.05.2025).

3. Пітюлич М.М., Готра В.В., Чубарь О.Г. та ін. Фактори підвищення фінансової спроможності та розвитку територіальних громад в умовах сучасних викликів. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Т. 8. № 2. С. 341-346.

Ковнір Д.А.,

здобувач вищої освіти СВО «Доктор філософії»

Полтавський державний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ В СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Питання цифровізації системи управління закладами вищої освіти України (ЗВО) набуває виняткового значення з огляду на комплекс внутрішніх та зовнішніх викликів, що змінюють контекст функціонування освітнього простору. В умовах масштабних трансформацій, викликаних повномасштабною війною, необхідністю адаптації до європейських освітніх стандартів, а також швидким зростанням технологічного прогресу традиційні управлінські моделі в закладах вищої освіти втрачають ефективність, поступаючись місцем інноваційним цифровим підходам, що базуються на прозорості, мобільності та гнучкості.

Цифровізація є важливою умовою забезпечення стабільного функціонування ЗВО в умовах воєнного стану та віддаленого управління. Значна частина навчальних процесів, адміністративних нарад, документообігу та комунікації між структурними підрозділами наразі здійснюється у дистанційному або змішаному форматі. Відсутність належної цифрової інфраструктури та інтегрованих систем ускладнює оперативне прийняття управлінських рішень, що може мати критичні наслідки для стабільності освітнього процесу, академічної доброчесності та безпеки даних. [1,2]

Цифрова трансформація управління у ЗВО відповідає глобальним тенденціям у сфері вищої освіти. Формування цифрових компетентностей студентів, розвиток інноваційних хабів, стартап-інкубаторів, інноваційна політика — усе це потребує внутрішньої готовності університету до цифрових перетворень, які починаються саме з ефективного цифрового управління. Цифровізація є відповіддю на потребу в прозорості, підзвітності, ефективному використанні ресурсів та

прагнення до конкурентоспроможності на міжнародному рівні. Електронний документообіг, інтеграція з державними базами даних (ЄДЕБО, ЄІС «Освіта»), цифрова акредитація, автоматизація процедур контролю якості освіти — усе це створює підґрунтя для посилення довіри до освітніх інституцій та підвищення ефективності адміністративної діяльності. [3]

З огляду на окреслену актуальність цифрової трансформації управління у закладах вищої освіти України, виникає об'єктивна необхідність у глибокому аналізі чинників, що визначають успішність або, навпаки, стримують цей процес. Тому виокремлено проблеми, які формують сучасне поле викликів для цифровізації системи управління у ЗВО та подано систематизований огляд виявлених бар'єрів у трьох ключових напрямках: інфраструктурному, кадровому та організаційно-управлінському.

Українські ЗВО продовжують стикатися з низкою серйозних інфраструктурних обмежень, які суттєво уповільнюють темпи цифровізації. До них відносяться: фізичне зношення або моральне застаріння комп'ютерної техніки, відсутність сучасних дата-центрів і віддаленого резервного зберігання інформації, використання фрагментованих, несумісних між собою цифрових рішень для різних підсистем управління (наприклад, електронний журнал, система кадрів, бухгалтерія та реєстрація студентів можуть працювати на різних платформах без синхронізації), відсутність інтегрованої ERP-системи (Enterprise Resource Planning), що спричиняє дублювання даних, ускладнює моніторинг та унеможливорює швидке формування звітності, відсутність централізованого адміністрування цифрової інфраструктури (управління ІТ-системами здійснюється несистемно, без визначених політик безпеки, резервного копіювання, контролю доступу). [4]

Без наявності підготовленого, мотивованого та технологічно грамотного персоналу навіть найсучасніші цифрові рішення не матимуть бажаного ефекту. В українських ЗВО спостерігається низка суттєвих кадрових і компетентнісних бар'єрів, які обмежують темпи та якість цифрової трансформації управлінської діяльності, до них відносяться:

- Низький рівень цифрової грамотності серед адміністративного персоналу та частини викладачів, особливо старшого віку. (Хоча значна

увага останніми роками приділяється підвищенню кваліфікації в сфері інформаційних технологій, такі програми часто зосереджені на базових навичках користування стандартними офісними програмами і не охоплюють аспектів цифрового управління, аналітики даних, роботи з ERP-системами або електронним документообігом. Цей розрив у знаннях і практичних умінях створює ситуацію, коли впровадження нових цифрових інструментів натрапляє на опір або нерозуміння з боку користувачів.)

- Відсутність ефективних систем внутрішнього навчання та менторства в межах самих ЗВО. (Більшість університетів не мають окремих структур або посад, відповідальних за цифрову трансформацію та підтримку персоналу в процесі освоєння нових ІТ-рішень. Внаслідок цього працівники залишаються сам на сам із новими технологіями, без належної консультативної чи технічної допомоги.)

- Відсутність мотиваційних механізмів, що заохочують адміністративний персонал до цифрового саморозвитку. (Ні система оплати праці, ані атестація чи кар'єрне зростання не враховують рівень володіння цифровими компетентностями або здатність реалізовувати цифрові проекти. Це знижує зацікавленість працівників у навчанні та експериментуванні з новими цифровими інструментами. Натомість фіксується перевантаження персоналу бюрократичними процедурами, які цифровізація потенційно могла б зменшити.)

- Відсутність стандартизованих вимог щодо цифрової компетентності управлінців у ЗВО. (Наприклад, при призначенні проректорів, деканів чи керівників підрозділів не оцінюється їх здатність впроваджувати або використовувати цифрові технології у своїй роботі.)

- Значна частина наявних цифрових ініціатив реалізується за допомогою зовнішніх ІТ-фахівців або аутсорсингових компаній, без належної участі штатного персоналу. (Такий підхід унеможлиблює формування стійкої цифрової культури в середині університету, адже замість того, щоб навчати власних фахівців і створювати локальні команди цифрової трансформації, ЗВО залишаються залежними від зовнішніх виконавців, що знижує ефективність та сталість цифрових змін.)

Організаційно-управлінські виклики є ключовим елементом проблемного поля цифрової трансформації системи управління у вищих навчальних закладах України. Йдеться про відсутність стратегічного планування, неузгодженість управлінських процедур, слабку комунікацію між підрозділами, обмежену взаємодію із зовнішніми партнерами та:

- Відсутність формалізованої стратегії цифрової трансформації. (Цифровізація у таких випадках здійснюється спонтанно — без чіткого бачення цілей, пріоритетів, термінів реалізації, очікуваних результатів і показників ефективності. Це призводить до несистемного впровадження окремих цифрових рішень, які не інтегруються у загальну управлінську архітектуру закладу. В результаті виникають численні «цифрові розриви» між підрозділами, дублювання функцій, плутанина в адмініструванні даних.)

- Жорстко ієрархічні управлінські процеси, з низьким рівнем делегування повноважень. (Це суперечить принципам цифрового управління, яке потребує гнучкості, прозорості, швидкого реагування. Застарілі моделі прийняття рішень, коли рішення ухвалюються лише на найвищому рівні без участі середньої та нижчої управлінської ланки, перешкоджають ефективному використанню цифрових ресурсів.)

- Відсутність механізмів моніторингу та оцінювання цифрової трансформації. (Відсутній внутрішній аудит цифрових процесів, аналіз ефективності впроваджених ІТ-рішень, вимірювання задоволеності користувачів (студентів, викладачів, адміністративного персоналу). Через це керівництво ЗВО не має достатньо об'єктивної інформації для коригування цифрової стратегії або оптимізації процесів. Часто нові цифрові інструменти виявляються недієвими, але залишаються в обігу з формальних причин.)

- Слабка горизонтальна комунікація між структурними підрозділами. (Це створює додаткові труднощі в координації цифрових процесів. Відсутність спільної цифрової платформи для адміністративної взаємодії призводить до ізолюваності підрозділів, які розробляють або впроваджують ІТ-рішення самостійно, без узгодження з іншими. Такий підхід часто породжує технічні конфлікти, несумісність систем, дублювання витрат та неефективне використання ресурсів.)

- Фрагментарна та епізодична взаємодія ЗВО із зовнішніми стейкхолдерами (державними органами, ІТ-компаніями, іншими університетами). (Більшість партнерств реалізуються у вигляді одноразових ініціатив, а не сталих довгострокових проєктів. Бракує мереж цифрових університетів, які могли б спільно впроваджувати інновації, обмінюватися ресурсами, формувати спільні цифрові екосистеми.)[2,5]

Виділення категорій викликів дає змогу провести диференційований аналіз поточного стану цифрової трансформації закладів вищої освіти України. Категоріалізація викликів дозволить формувати цільові програми розвитку, які передбачають не лише закупівлю техніки, а й підготовку персоналу, аудит управлінських моделей, побудову ІТ-екосистеми. Крім того, вона сприяє формуванню стандартів цифрової зрілості, за якими університети можуть бути оцінені, порівняні та орієнтовані на поступальний розвиток. Системний підхід до класифікації бар'єрів відкриває можливості для ефективної інтеграції ЗВО в міжнародні освітні альянси та цифрові платформи, що функціонують за аналогічними принципами.

Список використаних джерел:

1. Бобро, Н. (2025). Еволюція інтелектуального капіталу під впливом цифровізації університетів. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління, (18). <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2025-18-01-01>
2. Кодочигов, Д. (2024). Цифрова трансформація управлінських рішень у закладах вищої освіти: виклики та перспективи. Економіка та суспільство, (66). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-73>
3. Мудролюбова, Н. О., Савка, О. Т., Дніпров, О. С. (2025). Вплив цифрової трансформації на якість юридичної освіти в Україні: виклики та перспективи. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15502516>
4. Строцький Р. Є. *Цифровізація вищої освіти в Україні: досвід та перспективи*. — Ужгород: Нац. Ун-т, 2025. — С. 45–62
5. Atabek F. Challenges in integrating technology into education / F. Atabek // International journal of digital learning. – 2019. – vol. 6, issue 1. – p. 9–20.

Г.М. Лучик,

Приватний заклад «Чернівецький ліцей «Соломон»»

викладач фінансової грамотності

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УПРАВЛІННІ

Сучасні підприємства потребують гнучких систем оцінки й аналізу діяльності як своїх підрозділів, так і об'єкта управління в цілому. Фінансово-економічні показники господарської діяльності, які використовуються в обліково-аналітичній практиці мають суттєві недоліки та не формують цілісної інформаційної системи для управління. Консолідація облікової та аналітичної інформації повинна забезпечувати досягнення поставлених цілей і завдань, які використовуються на різних рівнях управління підприємством. Запорукою високого рівня розвитку підприємства є удосконалення механізму формування консолідованої обліково-аналітичної системи в управління ним. Одним із таких інструментів даного механізму в управлінні є облікова політика підприємства.

Питаннями облікової політики як методико-організаційної складової системи бухгалтерського обліку в управлінні займалися як зарубіжні так і вітчизняні вчені: Т.В. Барановська, Ф.Ф. Бутинець, Л.М. Васильєва, В.А. Дерій, Т. Гоголь, П. Житний, Л. Пантелейчук, М.А. Проданчук, М.С. Пушкар, П.Т. Саблук, В.К. Савчук, Л.К. Сук та інші вчені. Однак, не розкрити проблемами залишається питання облікової політики як інструменту формування обліково-аналітичної інформації в систему управління.

Закон про бухгалтерський облік визначає облікову політику досить коротко: «облікова політика – сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності» [8].

Трактування поняття «облікова політика» як у МСФЗ, так і в українському законодавстві передбачає, що підприємство до початку звітного періоду вибирає в межах, встановлених стандартами або іншими нормативними документами, певні методи, методики, способи оцінки,

форми організації обліку, які використовуються ним для ведення поточного обліку і складання фінансової звітності. З одного боку це забезпечує однозначність тлумачення показників фінансової звітності, а з іншого – створює умови для здійснення фінансового менеджменту [3].

Можна зазначити, що нормативно-правові акти та науковці трактують поняття «облікова політика» як сукупність принципів, основ, домовленостей, методів, процедур і форм ведення бухгалтерського обліку з метою складання і подання фінансової звітності. Процес формування облікової політики є чітко регламентований чинними нормативно-правовими актами. Її ефективність буде залежати від якості облікової інформації, на основі якої вона буде сформована та функціонуватиме, забезпечуючи ефективність системи управління підприємством у розрізі його стратегічного розвитку.

Важливість і значимість правильного та ефективного вибору облікової політики, перш за все, видно з того, що облікова політика, обрана підприємством, підлягає оформленню відповідної організаційно-розпорядчою документацією. Тому що діяльність підприємства повинна забезпечувати впорядкованості і відповідність бухгалтерського обліку з метою визначання окремих елементів облікової політики для прийняття рішень.

На основі вище проведеного дослідження, можна стверджувати, що облікова політика – це сукупність правил, прийомів та обліково-аналітичних процедур щодо відображення у системі бухгалтерського обліку фактів господарської діяльності підприємств з метою забезпечення якісною обліково-аналітичної інформаційною базою систему управління.

Головною метою формування облікової політики є вибір найкращих методів і процедур ведення бухгалтерського обліку, що сприятимуть достовірному відображенню фінансового стану і результатів діяльності підприємства та підвищенню якості обліково-аналітичного інформаційного забезпечення. Оскільки кінцевим продуктом застосування облікової політики є складання і подання фінансової звітності, яка є основою облікової інформації, що виходить з системи бухгалтерського обліку.

Окрім того, облікова політика має за мету не тільки складання та подання звітності, а й формування достовірної та повної облікової

інформації для прийняття ефективних управлінських рішень. Основним завданням формування облікової політики є високий рівень її ефективності з метою прийняття управлінських рішень підприємством. Рівень ефективності облікової політики науковці визначають відносно суб'єктів та об'єктів системи бухгалтерського обліку. Тобто облікова політика залежить від ефективності її формування керівництвом підприємства.

Облікова політика підприємства ставить перед собою наступні завдання:

- 1) визначати методи і принципи ведення бухгалтерського обліку з врахуванням їх впливу на суми визнаних витрат або доходів, фінансові результати;
- 2) забезпечувати повне відображення в бухгалтерському обліку всіх господарських фактів діяльності, достовірне визначення фінансового результату діяльності підприємства;
- 3) забезпечувати правильне оформлення та подання звітності, відповідність її даних даним синтетичного та аналітичного обліку;
- 4) забезпечувати повною і достовірною обліковою інформацією систему управління.

Складовими аспектами облікової політики в Україні є:

1) теоретичні засади бухгалтерського обліку – базуються на загальнонаукових основах бухгалтерського обліку та основних законодавчих актах, що регулюють діяльність в цій сфері; також включають в себе основні принципи, дотримання яких є основою відображення в обліку господарських операцій;

2) методика – це сукупність методів та критеріїв оцінки, що регламентують облік основних засобів та малоцінних необоротних активів, запасів, фінансових інвестицій, розрахунків, забезпечень, доходів та витрат;

3) практика – включає в себе безпосереднє ведення обліку на вище перерахованих ділянках шляхом реєстрації в первинних документах та їх обробки; відображення господарських операцій згідно діючого Плану рахунків; узагальнення інформації в облікових регістрах обраної форми обліку; організація внутрішнього контролю та взаємодії бухгалтерії з іншими службами господарюючого суб'єкта [7, с. 89].

Сутність облікової політики вимагає роз'яснення теоретичного аспекту її формування через уточнення її складових елементів і практичного – через методологію її формування та організацію для підвищення ефективності функціонування системи управління. Облікова політика підприємства охоплює визначення організаційних, методологічних та технічних елементів організації обліку, формуючи у підсумку наказ про облікову політику, не враховуючи запитів управлінської системи.

На нашу думку, облікова політика повинна формуватися під потреби управління, в іншому випадку її цінність знижується і облікова інформація не відповідатиме поставленим вимогам, а, отже, рішення прийняте на її основі неефективне. Тому, сукупність технічних, організаційних та методологічних елементів облікової політики не дасть можливість вирішувати запити управлінської системи і досягати поставлених цілей у довгостроковому періоді.

Відповідно запропонований управлінський рівень в обліковій політиці забезпечить ефективність функціонування не тільки системи бухгалтерського обліку, а й підприємства загалом, який повинен бути первинний рівнем у формуванні облікової політики з метою забезпечення прийняття ефективних управлінських рішень.

На основі проведених досліджень організації системи бухгалтерського обліку можна підсумувати вище викладені теоретичні підходи до вибору і формування облікової політики підприємства. Можна, узагальнити в табл. 1 з урахуванням розробленої облікової політики для підприємств.

Структура наказу враховує чотири рівні елементів облікової політики та галузеві особливості підприємств. Формування облікової політики можна розкрити через чотирьохрівневу структуру елементів системи бухгалтерського обліку з урахуванням вимог системи управління. Таку структуру можна пояснити тим, що облікова політика підприємства повинна формуватися під запити управлінської системи, тобто управлінський рівень є первинним. Сформувавши управлінський рівень, підприємство формує технічний, методологічний, організаційний рівні. Відповідна структура наказу про облікову політику не задовольняє вимоги управління. Тому нами сформована структура, яка ґрунтується на

запитах управлінської системи через визначення управлінського рівня представлена в табл. 1.

Таблиця 1

Структура наказу про облікову політику

Відповідний рівень	Складові елементи
Управлінський	Система фінансових показників
	Система нефінансових показників
	Система прогнозних стратегічних показників
	Бюджетування
	Контроль за ресурсами
Технічний	Документообіг
	Первинний облік
Методологічний	Інвентаризація
	Оцінка
	Податковий облік
	Бухгалтерський облік
	Управлінський облік
	Основні засоби
	Нематеріальні активи
	Запаси
	Біологічні активи
	Дебіторська заборгованість
	Зобов'язання
	Інші активи та зобов'язання
Організаційний	Організація бухгалтерського обліку
	Повноваження на підпис документів

Джерело: розроблено автором

Відповідно сучасні підприємства використовують подібну методику процесу формування облікової політики, починаючи з організаційних питань, визначення відповідальності працівників бухгалтерії у сфері організації бухгалтерського обліку і завершуючи визначенням технічного забезпечення та первинного обліку. Така структура наказу про облікову політику не повністю забезпечує отримання якісної облікової інформації, адже починається з розподілу обов'язків між відповідальними особами не враховуючи методів, форм і способів обліку, програмного забезпечення, первинних документів,

облікових реєстрів, абсолютно не враховуючи потреби системи управління, тобто управлінського рівня, що реалізується через систему фінансових і нефінансових показників, систему прогностичних стратегічних показників, бюджетування та контролю за використанням ресурсів.

Тому, структура наказу про облікову політику для підприємств повинна відповідати табл. 1. Процес формування наказу про облікову політику можна узагальнити на рис. 1.

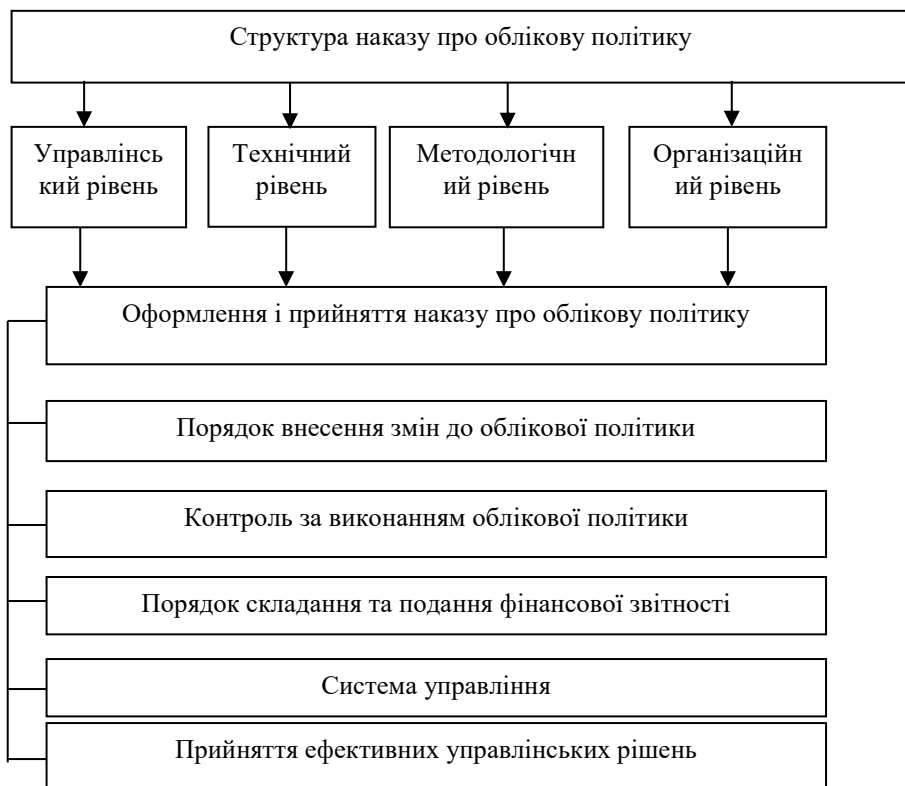

Рис. 1. Етапи формування наказу про облікової політики для управління

Джерело: розроблено автором

Отже, сформована структура наказу про облікову політику підвищить рівень якості облікової інформаційної бази для системи

управління підприємствами та рівень ефективності прийнятих на основі консолідованої обліково-аналітичної інформації управлінських рішень, а також забезпечить вищий рівень організації системи бухгалтерського обліку, інформаційних процесів. Первинною ланкою повинен бути управлінський рівень, на основі якого і буде сформовано технічний, методологічний та організаційний рівні. Отже, можна стверджувати, що формування облікової політики залежить від системи бухгалтерського обліку, і включає в себе сукупність принципів, методів, прийомів і процедур складання звітності як результату діяльності і функціонування підприємства. Головною метою формування облікової політики є підвищення ефективності системи управління за рахунок високої якості консолідованої обліково-аналітичної інформації.

Отже, структура облікової політики визначається через чотири основні рівні: управлінський; технічний; методологічний; організаційний. В результаті формування облікової політики за такою структурою визначено складові наказу про облікову політику, що дасть змогу організувати процес ведення бухгалтерського обліку якісніше та ефективніше для системи управління.

Список використаної літератури:

1. Васільєва Л.М. Сутність облікової політики, її значення і вимоги, які до неї пред'являються: [Електронний ресурс] / Л.М. Васільєва // Ефективна економіка, №6, 2018 – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua>
2. Пархоменко В.М. Реформування бухгалтерського обліку в Україні: Плани рахунків: загальний та спрощений. Регістри бухгалтерського обліку / В.М. Пархоменко, П.П. Баранцев. – Луганськ: «Футура» ДСД «Лугань», 2010. – 464 с.
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>

УДК 336.7

Таран А.Р.,
студент II курсу економічного факультету
Кушнір С.О., д.е.н., професор
Запорізький національний університет

FINTECH І ТРАДИЦІЙНІ БАНКИ: КОНКУРЕНЦІЯ ЧИ СПІВПРАЦЯ?

This paper explores the evolving relationship between FinTech companies and traditional banks. It examines whether their interaction is driven by competition, cooperation, or a hybrid of both. The study highlights key trends and implications for the financial sector's future.

Keywords: FinTech, traditional banks, financial innovation, collaboration, competition, digital transformation.

Цифрова трансформація докорінно змінює фінансовий сектор. FinTech-компанії, які поєднують фінанси та інноваційні технології, стали не лише конкурентами, а й потенційними партнерами традиційних банків. У сучасних умовах виникає потреба у переосмисленні ролі банків у фінансовій екосистемі та визначенні оптимальної моделі взаємодії з FinTech-сектором [1, 2].

Таблиця 1

Трансформація фінансових послуг		
Рік	Основні технологічні зміни	Вплив на фінансові послуги
2020	Початок впровадження FinTech-стратегій, запуск регуляторної «пісочниці» НБУ	Поява перших необанків, розвиток мобільного банкінгу
2021	Віддалена ідентифікація, запуск миттєвих платежів 24/7 у СЕП	Зростання онлайн-платежів, зменшення потреби у фізичних відділеннях
2022	Активне впровадження API та відкритого банкінгу (Open Banking)	Поява фінансових платформ, інтеграція банків з FinTech
2023	Широке використання штучного інтелекту та Big Data у банках	Автоматизація скорингу, персоналізація послуг, зниження витрат
2024	Розвиток вбудованих фінансів (Embedded Finance), цифрових валют, блокчейну	Інтеграція фінпослуг у нефінансові сервіси, зростання криптоактивів
2025	Масове впровадження AI, RegTech, ESG-фінансів, біометрії	Повна цифровізація банкінгу, зростання фінансової інклюзії, нові моделі довіри

FinTech (financial technology) охоплює широкий спектр цифрових рішень, які трансформують традиційні фінансові послуги шляхом впровадження інноваційних технологій, таких як мобільні платежі, онлайн-кредитування, краудфандинг, блокчейн, криптовалюти, штучний інтелект, Big Data, хмарні обчислення та відкритий банкінг[3]. Ці рішення дозволяють здійснювати фінансові операції швидше, дешевше та зручніше, підвищуючи рівень фінансової інклюзії та персоналізації послуг [6].

Згідно з дослідженням BizMag Ukraine, основні напрями FinTech включають платіжні системи, цифрове кредитування, управління активами, інсуртех, а також використання штучного інтелекту для автоматизації фінансових процесів. Національний банк України у своїй Стратегії розвитку FinTech до 2025 року також підкреслює важливість впровадження цифрових ідентифікацій, миттєвих платежів 24/7, регуляторних "пісочниць" та відкритого банкінгу як ключових елементів фінтех-екосистеми [7].

Крім того, за даними Fintech Insider, у 2025 році найбільш перспективними напрямками FinTech вважаються штучний інтелект, відкритий банкінг, кібербезпека, цифровий банкінг та вбудовані фінанси (embedded finance) [8].

Сьогодні банки дедалі частіше обирають стратегію кооперації з FinTech-компаніями. Основні моделі співпраці:

- White-label рішення — FinTech-продукт під брендом банку;
- API-інтеграції — відкритий банкінг (Open Banking);
- Bank-as-a-Service (BaaS) — надання банківської інфраструктури FinTech-компаніям;
- Інкубатори та акселератори — підтримка стартапів банками.

За даними *Economist Impact*, 43% європейських банків інвестують у FinTech-стартапи, а 36% створюють власні цифрові банки [1].

Україна входить до топ-30 FinTech-екосистем світу за версією StartupBlink. Роль НБУ важлива в розвитку open banking, цифрових фінансових послуг, впровадження BankID, ліцензування платіжних сервісів тощо. Укрпошта, NovaPay, ПриватБанк — активні гравці в цифровій трансформації фінансових сервісів

Україна демонструє високу динаміку розвитку FinTech-сектору. За даними НБУ, у країні діє понад 100 фінансово-технологічних компаній, зокрема Monobank, NovaPay, Concord FinTech Solutions [1, 4].

• Monobank — перший український необанк, який працює на базі ліцензії Universal Bank. Його мобільний додаток став прикладом успішної FinTech-інтеграції.

• NovaPay — небанківська платіжна система, яка щодня обробляє понад 2,5 млн транзакцій. У 2023 році компанія запустила мобільний застосунок із віртуальними картками та облигаціями [1].

• ПриватБанк — активно співпрацює з FinTech-платформами, зокрема ZEN.COM, для переказів у польських злотих [1].

Таблиця 2

Переваги та виклики співпраці	
<i>Переваги</i>	<i>Виклики</i>
розширення клієнтської бази	регуляторна невизначеність
зниження вартості послуг	кібербезпека
впровадження інновацій (AI, Big Data, blockchain)	конкуренція за клієнта
підвищення фінансової інклюзії	різниця в корпоративній культурі [2, 3, 5]

FinTech і традиційні банки вже не суперники, а партнери в побудові нової фінансової екосистеми, де інновації поєднуються з досвідом і довірою. Така трансформація стала можливою завдяки усвідомленню обома сторонами, що співпраця забезпечує більшу цінність для клієнта, ніж ізольоване функціонування. FinTech-компанії приносять у фінансову сферу гнучкість, швидкість, технологічні рішення на основі штучного інтелекту, Big Data, блокчейну та мобільних платформ, тоді як банки мають розгалужену інфраструктуру, регуляторну стабільність і довіру споживачів [9].

Успішна інтеграція FinTech-рішень у банківську інфраструктуру дозволяє створювати гібридні моделі обслуговування, де клієнт отримує персоналізовані послуги в режимі 24/7, з високим рівнем безпеки та зручності. Наприклад, використання API в рамках відкритого банкінгу (Open Banking) дає змогу банкам надавати доступ до своїх сервісів стороннім розробникам, що стимулює появу нових фінансових продуктів і платформ [10].

Майбутнє — за симбіозом технологій і довіри, де кожен гравець посилює сильні сторони іншого: FinTech — інноваційність і клієнтоцентричність, банки — надійність і регуляторна відповідність. Як зазначає BizMag Ukraine, саме така модель дозволяє формувати фінансові

екосистеми нового покоління, де користувач отримує не лише банківські послуги, а й доступ до страхування, інвестицій, цифрової ідентифікації та інших сервісів в одному середовищі.

У результаті, не конкуренція, а кооперація стає рушієм еволюції фінансового сектору, що відповідає запитам цифрового суспільства та забезпечує стійкість банківської системи в умовах глобальних викликів [10].

У результаті, не конкуренція, а кооперація стає рушієм еволюції фінансового сектору, що відповідає запитам цифрового суспільства та забезпечує стійкість банківської системи в умовах глобальних викликів.

Список використаних джерел

1. Бабич, І. М. Вплив фінтех-компаній на трансформацію традиційного банкінгу / І. М. Бабич // Фінанси України. – 2023. – № 1. – С. 25–33.
2. BizMag. FinTech в Україні: напрямки, тренди та перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bizmag.com.ua/finteh/>
3. FinTech в Україні: напрямки, тренди та перспективи [Електронний ресурс] // BizMag. – Режим доступу: <https://bizmag.com.ua/finteh/>
4. Giunti Psychometrics. FinTech: можливості для банків. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://giuntipsy.com.ua/news/fintech-ta-banky/>
5. KPMG International. Pulse of FinTech H2 2023. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2024/01/pulse-of-fintech-h2-2023.html>
6. Manimama. FinTech проти традиційного банкінгу: чи переживуть банки цифрову революцію? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://manimama.eu/uk/finteh-proti-traditsijnogo-bankingu-chi-perezhivut-banki-tsifrovu-revoljutsiyu/>
7. Модернізація бізнес-моделі традиційного банкінгу в контексті цифрової трансформації [Електронний ресурс] // DSpace ОНУ. – Режим доступу: <https://dspace.onu.edu.ua/bitstream/123456789/28452/1/17-19.pdf>
8. Національний банк України. Огляд ринку небанківських фінансових послуг. – 2024. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/>
9. Національний банк України. Стратегія FinTech розвитку до 2025 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy/fintech2025>
10. Пархоменко, С. І. FinTech та цифрові трансформації банківської системи України / С. І. Пархоменко // Фінанси, облік і аудит. – 2022. – № 4(65). – С. 112–117.

Ткачук Людмила Миколаївна

*Доцент кафедри фінансів та інноваційного менеджменту
Вінницького національного технічного університету*

Іванюк Вадим Олександрович

Менеджер

АДАПТИВНІ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ

У традиційних підходах до менеджменту домінували принципи прогнозованості, централізованого планування та стабільності середовища, однак сьогодні ці припущення дедалі частіше втрачають свою актуальність. Зовнішні фактори, включаючи цифровізацію, воєнні конфлікти, енергетичні кризи, пандемії, екологічні катастрофи та стрімкий розвиток інновацій, змушують організації змінювати свої моделі функціонування і шукати ефективні способи адаптації. Саме в цих умовах виникає потреба в нових парадигмах управління, зокрема адаптивних, які ґрунтуються на гнучкості, спроможності до навчання, швидкому реагуванні та стратегічній чутливості. Адаптивне управління — це не просто набір інструментів, а цілісна філософія управлінської поведінки, що дозволяє організаціям не тільки виживати, а й ефективно конкурувати у VUCA-середовищі [1].

Основна мета адаптивного управління полягає у забезпеченні постійної відповідності внутрішніх процесів організації динамічним змінам зовнішнього середовища. Це передбачає гнучкість у формуванні цілей, методів досягнення результатів, прийнятті рішень і реалізації стратегій. Центральною ланкою адаптивного підходу є зворотний зв'язок: він дозволяє організації оцінювати наслідки рішень, швидко виявляти проблеми і коригувати поведінку на основі накопиченого досвіду. Таким чином, адаптивне управління є процесом безперервного навчання та самокорекції. Порівняно з класичними лінійними моделями, воно більше відповідає сучасним реаліям, де ключовими є не прогнозування, а реакція на непередбачуване [2].

Поява адаптивного підходу в управлінні значною мірою була зумовлена проблемами, з якими зіткнулися організації в другій половині

XX століття. Перенасичення ринків, жорстка конкуренція, зміна запитів споживачів і технологічні прориви вимагали від бізнесу здатності не лише будувати довгострокові стратегії, а й переглядати їх у реальному часі. Уперше концепція адаптивного управління з'явилася в екології — у роботах С.С. Holling, де вона використовувалась для управління природними ресурсами в умовах невизначеності. Ідеї Холлінга були згодом перенесені в менеджмент, де адаптивність почала розглядатися як властивість системи реагувати на зміну середовища шляхом перебудови своїх механізмів функціонування [3].

Сучасні адаптивні моделі управління включають низку концепцій, серед яких найпоширенішими є agile, lean, scrum, OKR, kanban, holacracy, design thinking, system dynamics. Agile-моделі передбачають короткі ітеративні цикли (спринти), активне залучення клієнта, швидке отримання зворотного зв'язку та постійне вдосконалення продукту або послуги. Вони особливо актуальні для ІТ-сфери, стартапів, цифрового підприємництва. Lean management фокусується на усуненні втрат, мінімізації зайвих операцій і створенні цінності для кінцевого користувача. Scrum та kanban дозволяють структурувати роботу команд і наочно візуалізувати прогрес у реальному часі. Holacracy заперечує класичну ієрархію і вводить децентралізовану структуру управління, де кожна роль автономна і відповідальна за окремі процеси [4].

Окремим прикладом є система OKR — objectives and key results, що активно використовується компаніями Google, Intel, Amazon. Завдяки їй організації можуть швидко змінювати свої пріоритети, зберігаючи при цьому фокус на ключових результатах. Така модель забезпечує прозорість, узгодженість і спільну відповідальність працівників за досягнення цілей. Компанії, що впровадили OKR, відзначають зростання залученості персоналу та гнучкість у прийнятті рішень [5].

Адаптивне управління поширюється не лише у бізнесі. Воно знаходить практичне застосування в освіті (гнучкі моделі навчальних курсів), медицині (інтегровані системи охорони здоров'я, telemedicine), державному управлінні (електронні сервіси, кризове управління), екології (сталий розвиток), оборонній галузі (мережево-центричне управління військами). В Україні адаптивні підходи активно розвиваються в контексті децентралізації, реформування сфери охорони здоров'я,

цифровізації адміністративних послуг, а також у роботі ЗСУ, де адаптивне командування стало критично важливим для швидкого реагування в умовах бойових дій [6].

Наукові дослідження підтверджують, що організації, які впроваджують адаптивні моделі, демонструють кращі результати в умовах невизначеності: швидше відновлюють ланцюги постачання, ефективніше реагують на запити клієнтів, знижують операційні витрати, зменшують ризики проєктного провалу. Проте для досягнення таких результатів потрібна зміна корпоративної культури, трансформація лідерства, впровадження цифрових інструментів аналітики, автоматизації рішень, моніторингу показників ефективності [7].

Адаптивне управління висуває нові вимоги до компетентностей менеджерів. Від них очікується здатність працювати з багатьма сценаріями, приймати рішення в умовах неповної інформації, управляти змінами, формувати культуру експериментування, забезпечувати прозорість комунікації та мотивувати команди. Крім того, адаптивне управління вимагає делегування повноважень, гнучкості лідерського стилю, знання цифрових технологій, уміння використовувати інструменти *business intelligence* та інші цифрові платформи [8].

Проблемними аспектами впровадження адаптивного підходу є брак стратегічної єдності при надмірній децентралізації, ризик втрати контролю над цілями, недостатня цифрова зрілість організації, опір змінам, культурна інерція персоналу. В деяких випадках адаптивність може призводити до хаотичності, якщо не врівноважена належною системою контролю. Саме тому сучасна література з менеджменту наголошує на необхідності збалансування стабільності та гнучкості — так званий *ambidextrous approach* — тобто здатність організації поєднувати експлуатацію існуючих процесів з експериментуванням і розвитком нових [9].

У стратегічному вимірі адаптивне управління вимагає розробки альтернативних сценаріїв розвитку, оцінки ймовірностей, динамічної системи КРІ, впровадження платформ аналітики на основі ШІ, побудови «живих» стратегічних дорожніх карт. Адаптивні стратегії будуються на ідеї, що майбутнє не є єдиним і передбачуваним, а є множинним і

змінним. Організація повинна бути готовою до різних варіантів розвитку подій і мати механізми швидкої перебудови [10].

Таким чином, адаптивні моделі управління — це не лише інструмент реагування на зміни, який формує нову управлінську культуру. Вони дозволяють організаціям будувати стійкі, гнучкі, інноваційні системи, здатні ефективно функціонувати в умовах невизначеності. Перспективи розвитку адаптивного управління пов'язані з подальшою інтеграцією цифрових технологій, штучного інтелекту, екологічної та соціальної відповідальності, а також етичного менеджменту. У майбутньому лише ті організації, що зможуть навчатися швидше за конкурентів і змінюватися швидше за середовище, зможуть зберігати лідерські позиції.

Список літератури

1. Ансофф І. Стратегічне управління. — Львів: Видавництво УАД, 2007. — 384 с.
2. Аніловська Г. Адаптивне управління підприємством в умовах невизначеності / Г. Аніловська // Бізнес Інформ. — 2020. — №5. — С. 23–28.
3. Holling C.S. Adaptive Environmental Assessment and Management. — Chichester: Wiley, 1978. — 400 p.
4. Крикавський Є.В. Управління розвитком підприємства: навч. посіб. — Львів: Магнолія, 2017. — 284 с.
5. Doerr J. Measure What Matters: How Google, Bono, and the Gates Foundation Rock the World with OKRs. — 2018. — 320 p.
6. OECD. Adaptive Governance for a Changing World. — OECD Publishing, 2021. — 108 p.
7. Robertson B. Holacracy: The New Management System for a Rapidly Changing World. — Henry Holt, 2015. — 240 p.
8. Швець Н.В. Цифрова трансформація і адаптивне управління: український контекст // Економіка і держава. — 2023. — №2. — С. 12–17.
9. Сіденко В.Р. Менеджмент змін: адаптація і розвиток. — К.: НІСД, 2022. — 196 с.
10. Heifetz R., Grashow A., Linsky M. The Practice of Adaptive Leadership. — Harvard Business Press, 2009. — 336 p.

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

КРИВУЦ Світлана

доктор філософії (PhD),

доцент кафедри Дизайну середовища,

Харківської державної академії дизайну і мистецтв

КОНЦЕПЦІЇ РЕГЕНЕРАТИВНОГО ДИЗАЙНУ УКРАЇНИ (на прикладі робіт студентів Харківської державної академії дизайну і мистецтв)

Регенеративний дизайн, як стратегія відновлення, передбачає низку важливих завдань, що стосуються створення нового, кращого за старого, дизайну об'єктів різного функціонального призначення. В умовах, яких опинилась сьогодні Україна, на тлі жахливих руйнувань та горя, серед студентів кафедри Дизайну середовища Харківської державної академії дизайну і мистецтв не припиняється експериментальна проєктна робота по створенню концептуальних розробок з урахуванням вимог замовників: адміністрації парків міста, керівників освітніх закладів, музеїв тощо. Зазначена творча робота студентів передбачає ретельне вивчення відповідних матеріалів, спілкування з керівниками підприємств, проведення методичних зустрічей з замовниками, обговорення робочих ескізів з науково-педагогічними керівниками кафедри тощо.

Основними критеріями виконання студентами науково-творчої роботи, яка відповідає цілям регенеративного дизайну, є наступні:

- у межах архітектурно-ландшафтного середовища міста Харкова (рис. 1-3):

- вирішення планувального рішення відповідної території міста з урахуванням пріоритетних позицій, що стосуються її цілісного формування на основі інноваційних підходів, орієнтованих на екологічність, інтерактивність, соціально-культурні вимоги;

- формування проєктних концепцій, що базуються на створенні ефективного сталого розвитку міського середовища;

- визначення принципів інклюзивного дизайну, які допомагають у створенні умов доступності, безпеки, зрозумілої візуальної та тактильної інформації, а також комфортного життя усіх мешканців та гостей міста.

Рис.1-2. Створення концептуальної пропозиції унікального експозиційного простору у Центральному парку культури та відпочинку (м. Харків), присвяченого виявленню наслідків подій російського вторгнення в Україну 2022 року. Виконали: ст. 1 к. ДАЛС, Короєв О., Успенський Є.; кер.: доц. Кривуц С.В., доц. Шарлай О.В.

Рис.3. Створення концептуальної пропозиції простору території національного літературно-меморіального музею Г. Сковороди (Харків), присвяченого святкуванню Свята Івана Купала. Виконали: ст. 2 к. ДАЛС, Кузьменко А.; кер.: доц. Трегуб Н.Є.

● У внутрішньому просторі різного функціонального призначення (рис.4-6):

- формування дизайну інтер'єрів із розумінням властивостей екологічних матеріалів та процесів;
- визначення культурнозначущих контекстів, що дозволяють зберігати історичний досвід, національну самосвідомість, особливості культури регіону;
- активізація соціальних взаємодій між різними регіонами країни;
- вирішення завдань інклюзивності з урахуванням безпеки, доступності, візуальної та тактильної інформативності.

При створенні дизайнерських пропозицій студенти враховують модель кругового дизайну, яка повністю відповідає вимогам регенеративного дизайну та концепції якого базуються на методі ресайклінгу у використанні необхідних обробчих матеріалів.

Отже, для сучасних студентів, навчання та творча діяльність яких формується у важкі для країни часи, розширюються межі для наукових та дизайнерських досліджень у відповідності до визначення найважливіших цінностей; ведуться пошуки для розробки концептуальних проєктів по відновленню зруйнованих об'єктів та реалізуються концепції тематичних досліджень, які націлені на врахування вимог регенеративного дизайну.

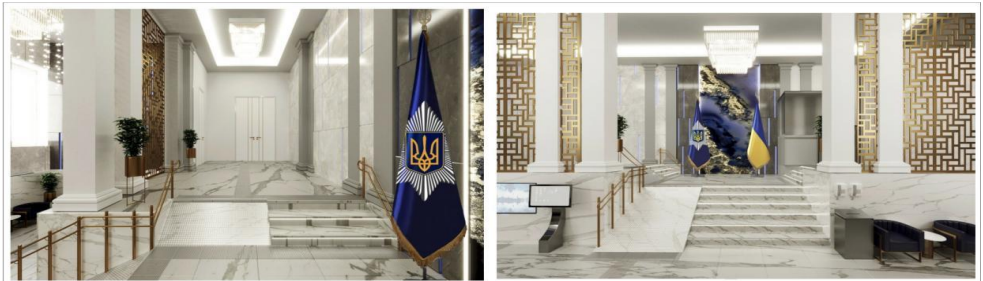

Рис.4. Дизайн інтер'єрів Головного управління національної поліції в Харківській області. Виконав: ст. 4 к. ДС, Персіанова А.; кер.: доц. Кривуц С.В.

Рис.5. Інтер'єр готельного номеру в об'єкті реноваційної архітектури (м. Харків). Виконав: ст. 2 к. ДАЛС, Щепакіна А.; кер.: доц. Бондаренко І.В.

Рис.6. Дизайн офісних приміщень з урахуванням вимог людей з обмеженими можливостями (м. Харків, вул. Новгородська, 46). Виконав: ст. 2 к. ДАЛС, Катріченко К.; кер.: доц. Бондаренко І.В., доц. Кривуц С.В.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Danylenko V., Kryvuts S., Zhernoklova G. Development of Art-Students' Positive Attitudes Towards Physical Education by Means of Universal Design // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв / Збірка наукових праць за ред. Даниленка В.Я. Х.:ХДАДМ, 2019. С.5-10.

2. Katrichenko K.O., Kryvuts S.V., Vasina O.V. Means of forming information and communication systems in the design of the inclusive space of the school.«European vector of development of the modern scientific researches» – 1st ed. – Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2021. P. 167-184

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Блінков Ілля

Курсант ННІ-4-23-201

Illablinkov439@gmail.com

Мойко Олександр

Курсант ННІ-4-23-203

joker-moyko@ukr.net

Стецик Роман

Курсант ННІ-4-23-203

romanstetsyk06@gmail.com

Харківський національний університет внутрішніх справ, Україна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КІБЕРПРОСТОРУ В УКРАЇНІ

Ключові слова: кібербезпека, кіберпростір, кібератака, кіберзахист

Мета дослідження: Комплексний аналіз чинного законодавства України у сфері регулювання кіберпростору, визначення його ефективності, виявлення прогалин та суперечностей, а також формулювання практичних рекомендацій щодо вдосконалення нормативно-правової бази для забезпечення кібербезпеки, захисту прав суб'єктів у цифровому середовищі та гармонізації українського законодавства з міжнародними стандартами.

В умовах цифровізації сучасного життя людини виникає необхідність у створенні нормативно-правових актів які б забезпечили захист прав і свобод людини у кіберпросторі. Правова база кібербезпеки України складається з міжнародних зобов'язань та національного законодавства.

В умовах повномасштабного вторгнення російської федерації, Україна зазнала масштабних російських кібератак, які завдали серйозної шкоди її інфраструктурі та спричинили занепокоєння щодо підготовленості країни. Хоча технічна підготовленість та потенціал співробітників, відповідальних за питання кібербезпеки, відіграють

важливу роль, їх необхідно доповнити законодавством, що враховуватиме потреби кіберзахисту.

На міжнародному рівні слід виділити Будапештську конвенцію та Директиву щодо мережевої та інформаційної безпеки (NIS). У національному законодавстві мають знайти відображення зобов'язання, взяті на себе Україною як підписантом міжнародних угод і конвенцій, а також ті, які їх доведеться взяти, якщо вона й надалі демонструватиме прагнення вступити до Європейського Союзу. На національному рівні, Закон № 2163-VIII від 5 жовтня 2017 року “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України” та Національна стратегія кібербезпеки України є основними документами, що регулюють цю сферу.[1]

В останні роки Україна прийняла ряд актів, які регулюють питання кібербезпеки і становлять її національну правову базу в сфері кібербезпеки. У 2016 році Національною стратегією кібербезпеки України було визначено цілі та пріоритети кібербезпеки на період до 2020 року. Її положення були посилені у Законі про кібербезпеку, ухваленому в 2017 році. Цей закон визначає важливі терміни, розмежовує повноваження між агенціями з кібербезпеки і встановлює принципи повного регулювання захисту критичної інфраструктури (КІ) та державно-приватного партнерства.

У 2005 році Україна ратифікувала Будапештську конвенцію – єдиний юридично обов'язковий міжнародний документ з кібербезпеки, який встановлює спільну кримінальну політику щодо захисту від кіберзлочинності шляхом прийняття відповідного внутрішнього законодавства та сприяння міжнародному співробітництву.

У 2016 році Європейський Парламент ухвалив першу частину єдиного для ЄС законодавства про кібербезпеку – Директиву NIS. Оскільки Україна не входить до ЄС, Директива NIS не є зобов'язуючою, однак вона служить настановою з питань належної практики. Деякі з її положень були добровільно впроваджені в українському законодавстві.

Кібербезпека сучасної держави має прямий вплив на всі складові частини її політики. Голова КНР Сі Цзіньпін зазначив, що в наші дні національна безпека неможлива без її кібербезпеки, а модернізація країни неможлива без її інформатизації[2].

Результати: Ухвалення Закону про кібербезпеку було позитивним кроком, проте потрібно ще докласти значних зусиль, щоб повною мірою реалізувати всі його аспекти. Найсуттєвіше те, що уряд досі не прийняв підзаконні акти, передбачені Законом про кібербезпеку, зокрема ті, що регулюють захист і аудит об'єктів КІ.

Висновки: Враховуючи європейський вектор руху країни необхідно прагнути вдосконалювати законодавство, зокрема, у сфері кібероборони, з врахуванням вимог міжнародних нормативно-правових актів. Варто погодитись, що впровадження досвіду та передової практики країн ЄС та стандартів НАТО має бути пріоритетом. До того ж в ході вдосконалення системи законодавства необхідно брати до уваги надзвичайно швидкі темпи розвитку технологій, що призводить до випередження правопорушниками представників держави на декілька кроків у вдосконаленні своєї діяльності. Тому лише скоординовані дії відповідних органів на всіх рівнях кібероборони гарантуватиме її ефективність та досягнення цілей, які постають перед державою у цей складний час протистояння збройній агресії РФ проти України.

Список використаних джерел

1. **International Foundation for Electoral Systems (IFES).** *Ukrainian cybersecurity legal framework: overview and analysis* [Електронний ресурс]. – Лондон; Київ, 07 жовт. 2019. – 45 с. – Режим доступу: <https://ifesukraine.org/wp-content/uploads/2019/10/IFES-Ukraine-Ukrainian-Cybersecurity-Legal-Framework-Overview-and-Analysis-2019-10-07-Ukr.pdf> (дата звернення: 10.06.2025).

2. **Бакалінська О. О., Бакалинський О. О.** Правове забезпечення кібербезпеки в Україні // Підприємництво, господарство і право. – 2019. – № 9. – С. 100–108. – Режим доступу: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/9/18.pdf> (дата звернення: 10.06.2025)

ДАВИДОВА Тетяна Олександрівна,
кандидат юридичних наук
Національна академія Служби безпеки України

ДЕРЖАВНА АТЕСТАЦІЯ В ЧАСТИНІ ПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ НАУКИ

З метою визначення ефективності діяльності закладів вищої освіти та наукових установ Міністерство освіти і науки України проводить державну атестацію в частині провадження ними наукової та науково-технічної діяльності. Предметом такої атестації є визначення рівня ефективності діяльності наукової установи чи закладу за окремим (окремими) визначеним науковим напрямом; об'єктом – відомості про результати діяльності, за допомогою яких досліджується предмет державної атестації.

Процедура проведення державної атестації наукових установ вперше регламентована Порядком проведення державної атестації наукових установ, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 19 липня 2017 року № 540. Методику оцінювання ефективності їх наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 17 вересня 2018 року № 1008. Питання ж проведення такого оцінювання діяльності закладів вищої освіти не було визначене, оскільки дія згаданих нормативно-правових актів не поширювалася на них.

За рік прийнято постанову Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 року № 652 «Деякі питання проведення державної атестації закладів вищої освіти в частині провадження ними наукової (науково-технічної) діяльності», якою затверджено Порядок проведення державної атестації саме закладів вищої освіти та встановлено перелік наукових напрямів, за якими проводиться атестація. Згодом розроблено Методику оцінювання наукових напрямів закладів вищої освіти під час проведення державної атестації закладів вищої освіти в частині провадження ними наукової

(науково-технічної) діяльності, затверджену наказом Міністерства освіти і науки України від 12 березня 2019 року № 338.

Постановою Кабінету Міністрів України від 28 квітня 2023 року № 414 визнано такою, що втратила чинність, вищезазначену постанову та внесено зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 19 липня 2017 року № 540, відповідно до яких дія Порядку поширювалася також на заклади вищої освіти

17 грудня 2024 року набрав чинності наказ Міністерства освіти і науки України від 21 жовтня 2024 року № 1485 «Про державну атестацію наукових установ та закладів вищої освіти в частині провадження такими закладами наукової (науково-технічної) діяльності», яким серед іншого затверджено Методику оцінювання ефективності наукової (науково-технічної) діяльності наукових установ та закладів вищої освіти в частині провадження такими закладами наукової (науково-технічної) діяльності за окремими науковими напрямками під час проведення державної атестації.

На сьогодні, після отримання перших результатів оцінювання за напрямками «Суспільний» та «Аграрно-ветеринарний», Міністерство освіти і науки України визнало, що отримані результати атестації планується широко використовувати під час визначення базового фінансування, типу закладу вищої освіти, при розподілі місць в аспірантурі та докторантурі, при створенні дослідницьких центрів за кошти партнерів.

Водночас виникло питання: як зазначене може співвідноситися з діяльністю чисельних закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, вищих військових навчальних закладів чи наукових установ. У процесі їх атестації оцінюється наявний науковий потенціал, публікаційна активність, залучення грантів, співпраця зі стейкхолдерами, патентна спроможність, вплив наукових досліджень на економіку та обороноздатність держави, інші чутливі моменти. Специфіка їх діяльності має враховуватися методикою їх оцінювання, а отримані результати повинні мати інший визначений вплив на їх подальшу діяльність.

У змінах до нормативно-правових актів, про які йшлося вище, наразі визначено: «Особливості проведення державної атестації закладів

вищої освіти (вищих військових навчальних закладів, закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання) в частині провадження такими закладами наукової (науково-технічної) діяльності, наукових установ за науковим напрямом «Безпековий» з урахуванням положень цього Порядку встановлюються спільним наказом Міністерства освіти і науки України та центральних органів виконавчої влади, інших державних органів, Національної академії наук, національних галузевих академій наук, до сфери управління яких належать (у віданні (підпорядкуванні) яких перебувають) наукові установи/заклади вищої освіти, яким розпорядчими документами органів державного управління (засновників) визначені повноваження у сферах національної безпеки і оборони, з урахуванням специфіки їх діяльності». Також зазначено, що особливості проведення державної атестації вищих військових навчальних закладів (закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання) з урахуванням положень цього Порядку встановлюються нормативно-правовими актами центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у відповідній сфері, іншого державного органу, до сфери управління якого належать такі заклади, погодженими з МОН.

Так, державна атестація відіграє важливу роль у розвитку вітчизняної науки, забезпечуючи і підтримуючи її якість та відповідність міжнародним стандартам, вона є стимулом для розвитку та впровадження інновацій, підтримки конкурентоздатності, оскільки заклади і установи постійно змушені аналізувати свою діяльність, визначати пріоритетні напрями, підвищувати кваліфікацію наукових співробітників тощо. Водночас повинна враховуватися специфіка закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, вищих військових навчальних закладів та наукових установ, які відіграють надзвичайно важливу роль не лише у системі освіти та науки, але й забезпеченні національної безпеки України.

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Diana Prysiazhniuk

Master's Degree Student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Anna Duchenko,

PhD in Philosophy, Lecturer

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

ENHANCING 21ST CENTURY SKILLS THROUGH ENGLISH LANGUAGE LEARNING

In the contemporary educational landscape, the acquisition of *skills* transcends the traditional boundaries of rote learning and emerges as a foundational construct within psychological and pedagogical sciences. As societies undergo profound sociocultural, technological, and economic transformations, the concept of a “skill” is no longer confined to automated behaviour formed through repetition, but rather understood as a multidimensional phenomenon with cognitive, behavioural, communicative, and emotional facets. Within this broader recontextualization, the development of 21st century skills has become a paramount objective for educational systems across the globe. English language education, due to its inherent communicative and intercultural potential, offers an effective platform for nurturing such skills.

To begin with, the notion of *skill* occupies a pivotal position in both psychological and pedagogical discourse. While interpretations vary depending on the methodological and theoretical orientation, there is broad consensus that a skill results from the internalization and automatisation of specific activities through repeated practice [7, p. 50]. In psychology, it is seen as a mechanism for operationalizing knowledge and abilities; in pedagogy, it is regarded as a tangible indicator of learning outcomes. Y. Panasiuk conceptualizes a skill as an action characterized by a high degree of automaticity, accuracy, and speed, formed during the learning process based on consciously acquired knowledge and abilities [5, p. 25]. N. Badior further distinguishes between *ability* and *skill*, identifying the latter as a component of ability that functions automatically and

enhances the efficiency of activity by minimizing the time and effort required for its execution [1, p. 108].

Importantly, contemporary researchers such as I. Feltsan, N. Telychko, and D. Popp stress the evolution of the term *skills* within the digital age, emphasizing its pluralistic and integrative nature. It now denotes a composite set of operations, behaviours, and cognitive patterns enabling individuals to navigate fluid social, academic, and professional environments [6, p. 102]. Consequently, in the educational context, a skill may be defined as a psychophysiological construct representing the automatization of purposeful actions, enabling individuals to efficiently apply knowledge and abilities in real-life contexts.

In recognition of these shifts, a coalition of over 200 global companies and educational organizations – Including Microsoft, Intel, and Cisco – developed a widely endorsed framework for 21st century skills in the early 2000s. This framework was intended to reorient educational systems toward fostering the capacity for lifelong learning, critical thinking, technological fluency, collaboration, and adaptability. The model presents these skills as a set of interconnected domains: learning and innovation skills, information and technology literacies, and life and career competencies [8, p. 37]. These clusters reflect the growing need for learners who can navigate uncertainty, engage in creative problem-solving, and collaborate across cultures and disciplines.

The process of learning English as a foreign language is particularly well-suited for the formation of such competencies. English classrooms, when organized around communicative, student-centered methodologies, naturally facilitate interpersonal interaction, critical reflection, and problem-solving. Activities such as debates, project-based tasks, role-playing, and simulations encourage learners to express themselves clearly, consider multiple perspectives, and make decisions in real-time – all while operating in a linguistically and culturally diverse environment [2, p. 82]. These experiences are not simply linguistic exercises; they are training grounds for creativity, adaptability, and resilience.

Moreover, the digital dimension of language learning plays a crucial role in developing information and media literacies. The integration of online platforms, digital resources, and interactive tools enables learners to not only consume information critically but also produce original content. Creating podcasts, participating in international video conferences, contributing to online forums, or developing collaborative presentations cultivates essential skills

such as information retrieval, media evaluation, and digital communication [9, p. 226]. In doing so, students become active participants in the global information ecosystem, capable of discerning credible sources, recognizing bias, and leveraging digital tools for educational and professional advancement.

The development of life and career skills (e.g. initiative, responsibility, flexibility, intercultural competence) is also deeply embedded in effective English language instruction. Tasks that simulate real-life contexts, especially those that involve teamwork or cross-disciplinary integration, promote time management, strategic planning, and leadership. For instance, interdisciplinary projects requiring the application of language skills alongside knowledge from science, history, or civic education can prepare learners for complex, unpredictable professional scenarios. These projects not only build linguistic competence but also foster metacognitive awareness and self-directed learning [3, p. 180]. Participation in global educational programs, online exchanges, and international debates further reinforces empathy, tolerance, and openness – qualities indispensable in a pluralistic and globalized society.

What distinguishes foreign language education in this context is its inherently integrative character. As noted by O. Musurivska and Ya. Kinashchuk, English language learning can no longer be perceived merely as the acquisition of grammatical structures or lexical items. Rather, it should be understood as a multifaceted educational experience that involves emotional, cognitive, and social engagement [4, p. 70]. It is within this immersive context that students encounter ambiguity, resolve conflicts, engage in creative expression, and reflect on their identities in relation to others. Such experiences contribute to the formation of not just competent speakers, but socially and intellectually agile individuals capable of responding effectively to the uncertainties of the 21st century.

To conclude, the transformative potential of English language education, therefore, lies in its capacity to transcend its disciplinary boundaries. It offers not only linguistic enrichment but a vital context for the formation of complex, transferable skills aligned with the demands of modern life and work. By embedding 21st century skills into language pedagogy – through the use of interactive methodologies, digital technologies, and real-world tasks – educators can foster the development of globally competent, critically minded, and adaptable individuals. In this way, language education becomes an essential component of broader efforts to reimagine learning for the challenges and opportunities of the future.

REFERENCES:

1. Бадьйор Н. Б. Формування вмінь та навичок креативності на заняттях з англійської мови на матеріалі "Creative Writing" (англомовного курсу з творчого письма). *Молодий вчений*. 2015. № 12(3). С. 107-111.
2. Дмитренко Н. Є., Франчук Н. Л. Розвиток навичок критичного мислення учнів ЗЗСО на уроках англійської мови. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2024. Вип. 73. С. 79-86
3. Кушевська Н. М. Формування комунікативних навичок у міжкультурній комунікації серед студентів юридичної спеціальності на заняттях з англійської мови. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 23(2). С. 178-182.
4. Мусурівська О. В., Кінашук Я. Я. Стратегії розвитку навичок 21 століття у контексті сучасних підходів до викладання англійської мови. *Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія*. 2020. Вип. 822. С. 62-73.
5. Панасюк Ю. В. Особливості використання таксономії Б. Блума у контексті розвитку когнітивних навичок студентів на заняттях з англійської мови у вищих навчальних закладах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2023. Вип. 60(2). С. 24-27.
6. Фельцан І., Теличко Н., Попп Д. Розвиток навичок аудіювання з використанням мультимодального підходу на заняттях з іноземної мови як методологічна проблема. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2025. Т. 13, № 2. С. 100-105.
7. Яремій С., Власій О., Яремій І. Формування у здобувачів середньої та профільної освіти навичок ХХІ століття засобами цифрових інструментів. *Фізико-математична освіта*. 2025. Т. 40, № 1. С. 49-55
8. Ashraf H., Ahmadi F., Hosseinnia M. Integrating 21st Century Skills into Teaching English: Investigating Its Effect on Listening and Speaking Skills. *Journal on English Language Teaching*. 2017. Vol. 7(4). P. 35-43.
9. Ratama I. P., Padmadewi N. N., Artini L. P. Teaching the 21st century skills (4Cs) in english literacy activities. *Journal of Education Research and Evaluation*. 2021. Vol. 5(2). P. 223-233.

Fodor Kateryna Yosipivna

*associate professor, Department of Philology
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education
named after Ferenc Rakoczi II
Ukraine*

Hnatik Katalin Beilivna

*associate professor, Department of Philology
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education
named after Ferenc Rakoczi II
Ukraine*

DEVELOPING INTERCULTURAL AWARENESS IN FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

A theoretical analysis of scholarly sources shows that in education there are still open questions about what exactly makes up the competence of future foreign language teachers, and what content it should include. Some researchers have focused on identifying cultural stereotypes [4], studying the link between language and culture [3], or suggesting ways to build this competence during training [1, 5].

Most experts agree that this competence includes general cultural knowledge, such as facts about daily life, values, and traditions, which are shown through language. It also includes the ability to use this knowledge in different situations, depending on the topic and context of communication.

Researchers also highlight that experience in communication and relationships is a key part of this competence. It helps students develop real skills in using language with people from different backgrounds [4].

A more detailed examination of this competence reveals several key components, including content-related knowledge, practical application, cognitive processes, strategic behaviour, and emotional factors. Each of these parts is connected to culture and shows how students understand and use it. The content and thinking parts include knowledge about culture, values, traditions, how people think, what topics they talk about, and how they show what is

important in their own and in other cultures. It also includes the student's way of seeing the world and their skill to understand different cultural views. These help form what is known as a second language identity — the ability to think and behave in a way that fits the culture of the language being learned [2].

The strategic and practical components reflect the extent to which students are able to adapt their communication based on context, purpose, and audience. They demonstrate the ability to apply acquired linguistic and cultural knowledge in authentic interactions. This involves selecting appropriate vocabulary and expressions, understanding culturally accepted norms of behaviour and effectively engaging with native speakers by following conventional patterns of speech and social conduct within the target culture. A very important skill is to notice that native and foreign languages often show both similarities and differences. These differences create unique cultural patterns. While learning a new language and culture, students begin to understand and respect how people in the other culture live. At the same time, they naturally compare these behaviours with their own [5]. To do this well, learners need skills to deal with gaps in vocabulary, and ways to keep learning and researching. This helps them improve their language and also gives them tools to learn new languages and cultures in the future.

The emotional part of this competence includes the ability to use personal communication experience when speaking a foreign language. It involves considering one's relationship with others, showing respect toward values of another culture, choosing an appropriate way to speak, and being open-minded and empathetic.

It is important to note that these components are not universally defined, and scholars from different cultural and academic contexts may conceptualize them in varying ways. Such variations arise from differing interpretations of intercultural communication, as well as from the distinct perspectives on the role and positioning of this competence within the broader framework of professional knowledge and skills required for future language educators [6]. An examination of the development of this competence through interdisciplinary integration reveals that it encompasses a combination of knowledge, skills, and attitudes necessary for effective communication in authentic intercultural contexts.

References

1. Volnova, L. M. (2009). Sotsiokulturna kompetentnist yak skladova pidhotovky studentiv – maibutnikh fakhivtsiv systemy diialnosti «liudyna-liudyna» [Sociocultural competence as a component of training students – future professionals of the "human-human" activity system]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova*, (28)52, 137–145 [in Ukrainian].
2. Didur, N. A. (2018). Model formuvannia sotsiokulturnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovoi shkoly u protsesi fakhovoi pidhotovky [Model of forming sociocultural competence of future primary school teachers in the process of professional training]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. T. H. Shevchenka. Ser.: Pedahohichni nauky*, (151)1, 248–252 [in Ukrainian].
3. Zakirianova, I. A. (2002). Dynamika sotsiokulturnoi kompetentnosti maibutnikh pedahohiv [Dynamics of sociocultural competence of future teachers]. *Teoretychni pytannia kultury, osvity ta vykhovannia: zbirnyk naukovykh prats*, (21), 183–189. Kyiv: Vyd. tsentr KDLU [in Ukrainian].
4. Savolainen, H. S. (2006). Model sotsiokulturnoi kompetentnosti prepodavatelja vysshei shkoly [Model of sociocultural competence of a higher education teacher]. *Vestnik Sibirskogo gosudarstvennogo aerokosmicheskogo universiteta im. akademika M. F. Reshetneva*, 3, 159–162 [in Russian].
5. Chernukha, N. M., & Murzina, A. V. (2009). Umovy formuvannia sotsiokulturnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv-filolohiv [Conditions for the formation of sociocultural competence of future philology teachers]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka*, (9)172, 165–173 [in Ukrainian].
6. Fodor, K. Y. (2020). Formuvannia sotsiokulturnoi kompetentnosti maibutnikh bakalavriv-filolohiv na zasadakh mizhdytsyplinarnoho pidkhodu: aktualnist doslidzhennia [Formation of sociocultural competence of future philology bachelors on the basis of an interdisciplinary approach: relevance of the research]. *Innovatsiina pedahohika*, (29)2, 115–119 [in Ukrainian].

Бойко Тетяна Миколаївна,
*учитель-методист, керівник методичного
об'єднання учителів англійської мови
КЗ «Навчально-виховний комплекс
«Школа гуманітарної праці»
Херсонської обласної ради*

ОСВІТНІЙ ПРОЄКТ «ШГП – ПРОСТІР, ДЕ ЖИВЕ ТВОЯ АНГЛІЙСЬКА»: СТРУКТУРА, ЗМІСТ, ЗНАЧЕННЯ

У чинному Законі України «Про застосування англійської мови в Україні» [4] англійську утверджено як мову міжнародного спілкування, і галузь освіти, безперечно, відіграє провідну роль у навчанні громадян та підвищенні рівня володіння цією іноземною мовою.

О. Мельник і Н. Гурина, вивчивши європейський досвід навчання іноземних мов та рекомендації українських педагогів, висновують, зокрема, про необхідність методичних й організаційних змін у закладах освіти: запровадження діяльнісно орієнтованого підходу, проєктної роботи; створення мовленнєвого середовища за допомогою різноманітних засобів тощо [2, с. 173].

Мета нашої розвідки – описати структуру, змістове наповнення та значення освітнього проєкту авторської «Школи гуманітарної праці», спрямованого на створення англійськомовного середовища за інтегративним і діяльнісно орієнтованим підходом.

У комунальному закладі «Навчально-виховний комплекс «Школа гуманітарної праці» Херсонської обласної ради в II семестрі 2024/2025 навчального року розпочався освітній проєкт «ШГП – простір, де живе твоя англійська». До завдань цього проєкту зараховуємо підвищення рівня комунікативної компетентності з використання іноземної мови, розвиток когнітивних навичок, критичного мислення, посилення міжпредметних зв'язків, підвищення мотивації учнів, адже англійська використовується для досягнення практичних цілей, а не вивчається ізольовано.

Освітній проєкт включає в себе вивчення англійською кількох навчальних предметів: зарубіжної літератури (6–10 кл., учителі англійської мови О. Койрах, Н. Дубенко), «Пізнаємо природу» (5 кл.) та географії (6–7 кл., учителі англійської мови Є. Вишневецька, Т. Бойко), країнознавства (8–10 кл., учитель англійської мови І. Шапошніков), основ безпеки життєдіяльності (7–10 кл., учитель англійської мови Т. Скабеліна). Для підготовки навчального матеріалу застосовано різноманітні англомовні ресурси: Quizlet, Twee, Questionwell, chat.gpt.openai, LearningApps, Wordwall, Kahoot та ін.

Викладання зарубіжної літератури в ЗЗСО України здійснюється українською, а твори вивчаються в українських перекладах. За умов достатнього володіння учнями мовою оригіналу, якісної підготовки вчителя можливим є розгляд художніх текстів (у фрагментах або цілісно) мовою оригіналу. У такому разі предмет «Зарубіжна література» виконує додаткову функцію вдосконалення володіння здобувачами освіти іноземними мовами. За кілька місяців II семестру учні «Школи гуманітарної праці» разом з учителями англійської мови вивчили біографії та програмові твори таких англомовних письменників, як Р. Стівенсон, Дж. Лондон, Р. Бернс, Г. Лонгфелло, Р. Бредбері, Дж. Ролінг (6 кл.); В. Скотт, Р. Кіплінг, А. Дойл, О. Генрі (7 кл.); В. Шекспір, Р. Бак (8 кл.); Дж. Свіфт, Дж. Байрон, Ш. Бронте (9 кл.); В. Шекспір, В. Вітмен, О. Вайлд, Н. Гейман (10 кл.). Діти не тільки читали твори англійською, виконували вправи, вони описували героїв, обґрунтовували своє ставлення до їхніх вчинків, вивчили необхідну лексику та термінологію.

Інтегрований курс «Пізнаємо природу» для 5 класу НУШ [1] спрямовано на формування в учнів цілісного уявлення про світ природи, її різноманітність та взаємозв'язки між її об'єктами і явищами. Він охоплює різні галузі знань (фізику, хімію, біологію, географію) і передбачає активне використання методів наукового пізнання. Учні ШГП англійською мовою опанували матеріал про характеристики фізичних тіл, речовини та їхні властивості, дізналися про видатних дослідників Землі, про суходіл і воду нашої планети.

Навчальний предмет «Географія» [3] також сприяє розвитку пізнавального інтересу, інтелектуальних, пізнавальних, дослідницьких, творчих, комунікативних здібностей учнів. Англомовні уроки географії в

6 кл. були присвячені вивченню географічних карт, атласів, понять «масштаб», «літосфера», «гідросфера». У 7 кл. учні ознайомилися з географією материків, розташуванням їх на планеті, природними ресурсами, кліматичними зонами, рослинним і тваринним світом. Усі теми були програмовими, щодо викладання вчителі англійської мови Є. Вишневецька, Т. Бойко регулярно консультувалися з основним учителем географії.

Мета нового в нашій школі курсу «Країнознавство Великої Британії» – формування соціокультурної обізнаності учнів у географічних, історичних, культурних, політичних, освітніх аспектах Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії. На уроках учні 7–8 класів розглянули загальну інформацію про СК, ознайомилися з основними відомостями про країну, її географічне розташування, населення, адміністративний поділ, столицю та інші великі міста. У 9–10-х класах діти опанували матеріал про географічні особливості країни, специфіку клімату та природних умов, політичну систему й державний устрій Сполученого Королівства, значення столиці в житті держави. Певний час було присвячено вивченню країнознавчої нової лексики й зіставленню набутих знань із географії, всесвітньої історії та літератури, де йшлося про визначні міста СК.

Програма курсу «Основи безпеки життєдіяльності» охоплює широкий спектр питань, спрямованих на формування навичок безпечної поведінки в різних життєвих ситуаціях. У 7–8 кл. проведено уроки за такими темами: «Розумні способи життя», «Безпека на дорозі», «Безпека вдома», «Небезпека від незнайомих» та ін. У 9–10 кл. значну увагу приділено питанням щодо уникнення небезпеки в сучасних умовах: «Основи першої домедичної допомоги», «Безпека в зонах конфлікту», «Безпека вибухонебезпечних речовин», «Як захиститися від вибухонебезпечних атак безпілотників». Для кращого запам'ятовування нової лексики учитель Т. Скабеліна використовує двомовні постери, картки з новими словами (ресурс: Quizlet), відеопрезентації (Canva, Google Slides), інтерактивні завдання (Nearpod) та ін.

Через місяць після впровадження описаного проєкту «ШГП – простір, де живе твоя англійська» було проведено анонімне анкетування учнів та їхніх батьків. Із 83 респондентів переважна більшість (77 осіб, що

складає 92,7%) висловили своє задоволення цим проектом, акцентуючи на його цікавості й корисності.

Ще одним значущим складником проекту є рубрика «Вчимо англійську з ШГП» (авторка й основна ведуча – учителька англійської мови О. Юрчак), матеріали якої розташовані на сайті школи та офіційних сторінках у соцмережах [6], в окремій групі фейсбуку [5]. Ця рубрика, зокрема, допомагає здобувачам освіти опанувати складну лексику, розмовні фрази, фразові дієслова, сприяє більш глибокому засвоєнню лексичних одиниць англійської мови, розширенню кругозору учнів. Крім того, деякі англомовні аудіо- й відеорубрики ведуть учні, що, безперечно, позитивно впливає на розвиток їхніх компетентностей, мотивацію до вивчення іноземних мов інших дітей.

Висновки. Освітній проєкт «ШГП – простір, де живе твоя англійська», упроваджений у КЗ «НВК «Школа гуманітарної праці» Херсонської обласної ради, спрямований на створення англомовного середовища за інтегративним і діяльнісно орієнтованим підходом. Наразі складається з таких частин: 1) вивчення англійською мовою (паралельно з такими самими уроками українською) зарубіжної літератури, курсу «Пізнаємо природу» та географії, країнознавства Великої Британії, основ безпеки життєдіяльності; 2) англомовний контент від учителів та учнів, розміщений на сайті школи й офіційних сторінках у соцмережах. Змістове наповнення проєкту сприяє підвищенню рівня комунікативної компетентності з використання іноземної мови, розвитку когнітивних і мовленнєвих навичок, критичного мислення, підвищенню мотивації учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біда Д.Д., Гільберг Т.Г., Колісник Я.І. Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)» : реком. МОН України, наказ МОН України від 12.07.2021 № 795. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni_prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Prirod.osv.galuz/Pizn.pryr.5-6-kl.Bida.ta.in.14.07.pdf (дата звернення: 01.07.2025).

2. Мельник О.В., Гурина Н.В. Виклик часу. Сучасні тенденції у викладанні англійської мови в Україні для немовних спеціальностей. Інноваційна педагогіка. 2024. Вип. 75. С. 168–173. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/75.31>

3. Модельна навчальна програма «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти / Запотоцький С.П. та ін. : реком. МОН України, наказ МОН України від 12.07.2021 № 795 (у редакції наказу МОН України від 11.04.2022 № 324). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Prirod.osv.galuz/Heohrafiya/Heohrafiya.6-9-kl.Zapototskyy.ta.in.06.05.2022.pdf> (дата звернення: 01.07.2025).

4. Про застосування англійської мови в Україні : Закон України від 04.06.2024 № 3760-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3760-20#Text> (дата звернення: 01.07.2025).

5. ШГП – простір, де живе твоя англійська. Фейсбук. URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=61575950992083> (дата звернення: 01.07.2025).

6. Школа гуманітарної праці : сайт-візитівка. URL: welcome.sgt.ks.ua (дата звернення: 01.07.2025).

Дудко Наталія Василівна

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри соціально-гуманітарної освіти

Сумський ОППО

TEACHING STRATEGIES FOR LANGUAGE AND LITERATURE SUBJECTS IN NUS CONSIDERING CONTEMPORARY EDUCATIONAL TRENDS

General Problem Statement. One of the central problems in teaching language and literature subjects in the modern world is the lag of methodological science behind contemporary realities. The necessity of engaging students of the New Ukrainian School (NUS) in mastering subjects of the language and literature field is undeniable.

Thus, the current educational trend is the development of methodology as a science, whose goal is to search for and select methods, forms, technologies, techniques—that is, strategies aimed at improving the quality of teaching language and literature subjects for NUS students in our present time.

Research Objective: to present a brief overview of those strategies that are not only used in lessons in modern educational institutions but have also managed to become part of methodological science, that is, have been theoretically comprehended and described in terms of their correspondence to the goals and tasks of teaching language and literature subjects in NUS.

Main Research Material. The general strategy of foreign practice in teaching subjects of the language and literature educational field can be represented by the following set of categories:

1. Focus on the teacher's personality and the educational process.
2. Real practices as the basis of the modern concept of teaching language and literature subjects in school.
3. Moral and pragmatic aspects of teaching language and literature subjects.

We will attempt to examine them sequentially in this manner.

1. Focus on the teacher's personality and the educational process

The main question that is posed to the practicing teacher in NUS in the modern school is: "Why do I teach?" [2]. This actualizes the problem of

awareness of one's personal goals and sources of motivation in their interdependence with goal-setting at the state level, the condition of the material and technical base, and other conditions.

The second important question: "Whom do I teach?" And it leads into the realm of developmental psychology, ethnopsychology, forcing analysis of the specific target audience and consideration of the individual characteristics of each student.

And finally, the main question of methodological science: "How exactly to teach?" [1, p. 39]. We would add that it is important not only to focus on searching for forms and methods but also to ask oneself the question "Why should teaching be done exactly this way?"

Essentially, all three questions refer to the problem of formulating the goals of studying subjects in the language and literature educational field: "Our decisions as educators reflect our theoretical orientations and beliefs regarding the ultimate goal of teaching language and literature" [3, p. 18].

Reliance on the teacher's personal qualities and motives creates a peculiar space for variability and also makes the teacher a subject of the educational process alongside the student. As O. Teslenko notes, within the framework of NUS, we get the opportunity to consider the level of formation of certain competencies of the teacher, to orient ourselves to the circle of their professional and personal interests, which makes the educational process more dynamic, interesting, and comfortable not only for students but also for teachers [6, p. 81]. An important indicator of teacher freedom, for example, in American schools, is the degree of their freedom (significantly greater compared to the domestic approach) in matters of selecting literature for classroom study. On the other hand, for a literature teacher, the real challenge becomes the educational potential associated with the essence of the discipline being taught. The direction of interpretation that the teacher sets in the lesson affects the future value orientations of the student sitting in the classroom.

The emphasis on teacher personality also requires a fundamental shift in professional development approaches. Teachers must continuously engage in self-reflection and professional growth, not merely as content deliverers but as facilitators of meaningful learning experiences. This approach recognizes that effective language and literature instruction emerges from the intersection of pedagogical expertise, personal authenticity, and deep subject matter knowledge. The teacher's own relationship with literature, their reading

practices, and their ability to model critical thinking become central to the educational process.

Furthermore, this student-centered approach necessitates a more flexible and responsive pedagogical stance. Teachers must develop the ability to read their classroom environment, adjust their strategies in real-time, and create learning opportunities that resonate with diverse student backgrounds and interests. This requires moving beyond rigid curriculum adherence toward a more adaptive methodology that honors both educational standards and the unique dynamics of each learning community. The teacher becomes a curator of experiences rather than merely a transmitter of information.

2. Real practices as the basis of the modern concept of teaching language and literature subjects in school

Foreign practice generally relies on the same methodology as Ukrainian practice. A review of real practices that take place, for example, in the modern American school, allows us to formulate the following criteria that practice must meet to be considered successful and effective:

1. **Creative orientation.** Creative abilities are understood in a broad sense as the ability to create something new as a result of critical analysis of material or certain experience; to think originally and independently. Students must go from empathy to understanding, from emotional experience through engagement to original interpretation of the work.

2. **High level of motivation.** "Motivation for learning is no longer a personal matter for each individual" [5, p. 17], but serves simultaneously as a duty and criterion for evaluating the activity of the entire community (class/group) regarding the achievement of a common goal.

The implementation of these practices requires careful attention to scaffolding and differentiated instruction. Teachers must create multiple entry points for students with varying levels of preparation and different learning styles. This involves designing learning experiences that can accommodate both advanced readers who seek intellectual challenge and struggling students who need additional support to access complex texts. The creative orientation principle demands that teachers themselves model creative thinking and demonstrate how to approach literature as an active, interpretive endeavor rather than a passive consumption of predetermined meanings.

Moreover, successful implementation of these practices depends heavily on creating authentic assessment opportunities that mirror real-world applications of literary and linguistic skills. Rather than relying solely on

traditional testing methods, effective programs incorporate portfolio development, peer review processes, and community-based projects that allow students to demonstrate their growing competencies in meaningful ways. This approach recognizes that language and literature skills are best developed through sustained practice in diverse contexts rather than through isolated skill-building exercises.

3. Moral and pragmatic aspects of teaching language and literature subjects

For American schools, moral and pragmatic aspects come to the forefront. First, educating citizens according to state and societal expectations; second, forming and developing practical skills in writing and oral communication. Therefore, it becomes possible and even necessary to represent the content part of language and literature educational field subjects not only with artistic texts but also with journalistic, memoir, and other types of texts. This practice is based on three principles (originally three types of literacy [4, p. 25]):

- **seeing the text** (visual literacy) - visualization, visual representation;
- **being the text** (materialized literacy) - dramatization, embodiment;
- **feeling the text** (emotional literacy) - appropriation, empathy.

This essentially means adhering to a unified logic: from primary emotional impression—deep into the text.

The integration of moral and pragmatic dimensions requires teachers to carefully balance aesthetic appreciation with practical application. Students must learn to recognize how literary works both reflect and shape cultural values while simultaneously developing the communication skills necessary for civic participation and professional success. This dual focus challenges educators to design curricula that honor the intrinsic value of literature while demonstrating its relevance to contemporary social issues and personal development.

The three-tiered literacy approach represents a holistic methodology that engages multiple learning modalities and recognizes the complexity of textual engagement. Visual literacy acknowledges that contemporary students are immersed in multimedia environments and must learn to decode various forms of visual communication. Materialized literacy through dramatization and embodiment allows students to explore character motivation and thematic development through physical and performative engagement. Emotional literacy ensures that the affective dimension of reading remains central to the

educational experience, fostering the empathy and emotional intelligence that literature uniquely cultivates.

Conclusions. Thus, it is possible to identify a number of positive and negative trends in foreign practices of teaching language and literature subjects. Positive aspects include recognition of multiple interpretations and attempts to create variability; interest in thinking mechanisms; use of text as a call to research. At the same time, this call rather encourages researching oneself and the world, but not literature as self-valuable in its specificity and diversity. A negative tendency can appropriately be called the substitution of literary education proper with identity modeling.

References

1. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики та методики викладання мови і літератури: збірник матеріалів VII Всеукраїнської онлайн-конференції / за ред. Н. С. Щерби. Житомир: Видавництво ЖДУ ім. Івана Франка, 2022. 130 с.
2. Дудко Н.В. Детермінанти селективної стратегії професійного розвитку вчителів зарубіжної літератури: аналіз мотиваційних чинників вибору курсів у системі підвищення кваліфікації. Педагогічна академія: наукові записки. Грудень 2024 (13). : <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/507>
3. Лінгвістика й лінгводидактика: здобутки і перспективи розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих науковців: зб. тез / редкол. Т. О. Євтушина. Одеса: ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2023. 135 с.
4. Лук'янова Л., Лянной Ю., Семеног О., Вовк М. Фахова практика вчителя: національний досвід та європейські цінності : посіб. . Київ : Талком, 2023. 237 с. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/items/d42e8329-2742-4634-be94-400836f310f2>
5. Стратегічні пріоритети філології й лінгводидактики в умовах реформування освітньої системи в Україні: збірник праць. Старобільськ, 2020. 92 с.
6. Тесленко О. В. Концепція нової української школи в системі філологічної освіти. *Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Серія: Філологія.* 2019. №. 80. С. 81-83.

Клименко Світлана Іванівна,
кандидат педагогічних наук,
вчитель української мови та літератури
Ліцей No306

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Відродження України як держави неможливе без пробудження національної свідомості її громадян. Насамперед йдеться про молодь, яка в час війни здатна покладатися на власний досвід і героїчне минуле народу, а відтак схильна вірити у свою силу та міць.

На наш погляд, національно-патріотичне виховання буде ефективним лише тоді, якщо вчитель разом із бесідами та позашкільними заходами буде проводити поурочну роботу з використання нових методів, підходів спрямованих на формування патріотичних почуттів, усвідомлення духовної єдності та культурної спадщини. У зв'язку з цим «важливо, щоб кожен навчальний заклад став для дитини осередком становлення громадянина-патріота України, готового брати на себе відповідальність, самовіддано розбудовувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єдності української політичної нації та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві» [6].

Тож недивно, що саме література, як навчальна дисципліна здатна демонструвати «моделі поведінки та норми», орієнтувати молодь «на загальнолюдські цінності через поведінку героїв, негативні та позитивні вчинки, думки автора» [5].

Ще В.О.Сухомлинський стверджував, що «... патріотичне виховання школярів доцільно здійснювати на загальнолюдських та національних цінностях, серед яких провідними є: любов до рідної землі, народу й Батьківщини, любов до найбільш рідних людей, членів сім'ї та родини, любов до рідної мови, шанобливе й бережливе ставлення до історії та культури українського народу, праця на благо свого народу й батьківщини» [7, с.256].

Іншими словами, «в основу системи патріотичного виховання на уроках літератури потрібно покласти правдиве слово про свій народ, його споконвічне прагнення вибороти Українську державу. Творчі зусилля кожного вчителя повинні спрямовуватися на те, щоб підвищити виховний рівень сучасного уроку та його творчий потенціал, створити оптимальні можливості на уроці для розвитку самостійного творчого мислення школярів, активізації їх пізнавальної діяльності, спрямованих на формування патріотичних почуттів у процесі вивчення літератури. Тому патріотичне виховання має здійснюватись на основі проблемного вивчення текстів, їх системності, де домінантою є настанови до національного відродження», а відтак передача суспільно-значущих моральних цінностей, які є у фразеологізмах [4], як-от:

«Закладати голову на плечі» – приймати на себе відповідальність.

«Пустити коріння» – почати оселятися та вживатися у новому місці.

«Тернистий шлях» – означає нелегку, повну всіляких перешкод долю.

«Уже якщо судилася вона кому, то не втечеш од неї нікуди» – про неминучість долі, навіть у війні.

«Людська душа молодецька сильніша за всяку танкетку!» – цей вислів показує, що людська душа, особливо в героїчних моментах, є більш важливою, ніж будь-які машини.

«Як зброя може захистити або вбити, слово теж може зцілити та підтримати або зганьбити та знищити» – порівняння, що вказує на те, як слова впливають на людей.

«Народженому в темряві і помирати в темряві легше» – фразеологізм, що передає ідею про те, що в деяких людей немає бажання змінювати своє життя, навіть якщо вони бачать світло.

«На герць викликати» – кликати на двобій.

«У вічі дивиться (смерті)» – не відчувати страху перед чим-небудь, не боятися чогось.

«Взяти за живе» 1. Дуже хвилювати, бентежити кого-небудь. 2. Дуже дошкуляти, вражати кого-небудь, торкаючись чогось найбільш болючого.

«Викидувати білий прапор» – визнавати себе переможеним.

«Брати перший удар на себе» – прикривати, боронити кого-небудь від небезпеки, нападів, ганьби і т. ін., заступатися за когось.

«В огонь і воду» – бути здатним на будь-який самовідданий вчинок, на все.

«В останню хвилину» – передсмертний час, пора.

«В поті чола» - докладати всіх зусиль, напружено, самовіддано працювати.

«Втерти носа» 1. Показати або довести свою перевагу над ким-небудь. 2. Присадити, спинити кого-небудь, даючи зрозуміти, що він повинен утриматися або відмовитися від своїх попередніх справ, намірів і т. ін. 3. Покарати, провчити кого-небудь.

«Головою відповідати» – брати на себе повну відповідальність за кого-, що-небудь до готовності поплатитися життям.

«До болю в очах» (до болю) – у найвищій мірі вияву; дуже потужно.

«Дух забивати» – важко дихати від хвилювання, сильного душевного потрясіння.

«Заткнути за пояс» – перевершити кого-небудь у чомусь.

«З гордо піднятою головою» (високо нести (тримати) голову) – поводити себе гордо, з почуттям власної гідності.

«Зі щитом» – бути переможцем.

«Йти грудьми» – мужньо, стійко захищати.

«Йти на голгофу чи в едем» (Йти на голгофу) – йти на важку, часом безнадійну справу, страждання за когось (Едем) – Райське життя.

«Клястись сирою землею» – смертю.

«Не вішати носа» - не журитися, засмучуватися чи бути у відчаї, втрачаючи надію, зневірюючись у чомусь.

«Немає путі назад» (йти назад) – повертатися до старого, віджилого, до попереднього становища.

«Одним духом» – дуже швидко, миттю.

«Сам Бог велів» – правильно, праведно.

«Ставати до бар'єра» – розпочинати бій, боротьбу.

«Твій час настав» 1. умирати кому-небудь. 2. мати успіх.

«Сміливий не той, хто нічого не боїться, а той, хто переступає через страхи» – фразеологізм наголошує на тому, що справжня сміливість – це не відсутність страхів, а вміння їх переборювати та рухатися вперед.

«Узяти себе в руки» – надавати образу роздумів та контролю над ситуацією.

«Сила велика» – показує, що з ворогами боротися важко.

«Залізний характер» – вказує на твердий характер, який допоможе впоратися зі складною ситуацією [8].

Як бачимо, «передумовою успішного процесу національно-патріотичного виховання учнів має стати усунення подвійних стандартів» [1, с. 8], а відтак Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України, де чітко означено, що «найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації» [5].

Висновки

Тож з огляду на сказане вище, завдання вчителя-словесника полягає не лише в «генеруванні національної ідеї, плеканні любові до рідного слова, відродженні національної культури, сприянні розвитку громадянської активності, надиханні подвигами героїв нації» [3], а й в «постійному вправлянні дітей у застосуванні художнього слова, що відіграє вагому роль у процесі формування цінностей, яке активно впливає на почуття і розум дитини, розвиває її емпатійність, емоційність. Забезпечує розуміння і прийняття моральних норм як єдиних правильних варіантів поведінки» [2, с. 202].

Література

1. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації [для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків]. Київ: Фенікс, 2022. 64 с.

2. Іщенко Л., Журавко Т. Художнє слово як засіб патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. – https://www.apfn-journal.in.ua/archive/34_2020/part_3/33.pdf

3. Кобилко Н.О. Парадигма національно-патріотичного виховання крізь призму сьогодення. –

http://obrii.org.ua/usec/storage/article/Kobylko_2023_233.pdf

4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді: додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641. Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки України. 2015. № 8. С. 87–95.

5. «Національно-патріотичне виховання на уроках української мови і літератури» – <https://vseosvita.ua/library/vistup-na-temu-nacionalno-patrioticne-vihovanna-na-urokah-ukrainskoi-movi-i-literaturi-42771.html>

6. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. – https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/

7. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори: у 5т. – К.: Радянська школа. – 1976. – Т.3 – С.7 –279.

8. Українська література : підруч. для 8 кл. закл. загальн. середн. освіти. – 2-ге вид., перероб. / Олександр Авраменко. – Київ : Грамота, 2021. – 240 с.

А.П.Левківський, Г.П.Пастушенко

ВИКОРИСТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ QUESTIONNAIRE (АНКЕТА) LMS MOODLE ДЛЯ ПОВТОРЕННЯ І ЗАКРІПЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Однією з ключових проблем сучасного освітнього процесу є великий обсяг інформації, який студенти мусять засвоїти. Наші навчальні програми насичені термінами, поняттями, фактами та теоріями, що вимагає від студентів значної когнітивної напруги. Цей обсяг ще більше ускладнюється високим темпом викладення інформації, зумовленим часовими обмеженнями навчальних планів. Студенти часто не встигають належним чином опрацювати матеріал, що призводить до поверхового розуміння та швидкого забування.

Ці проблеми посилюються загальною інформаційною перевантаженістю сучасної людини. Постійний потік новин, повідомлень із соціальних мереж та інших джерел розсіює увагу, знижує концентрацію та погіршує здатність до глибокого навчання. Як зазначено у [1] "студенти досить швидко втомлюються, їх увага розсіюється, як наслідок, відсутність бажання до подальшої роботи".

Ми також спостерігаємо відсутність у більшості студентів звички до регулярних занять. Самоорганізація та дисципліна, необхідні для систематичного повторення матеріалу, часто відсутні. Це призводить до того, що студенти згадують про необхідність підготовки лише напередодні контрольних робіт чи іспитів, що є абсолютно неефективним для довготривалого запам'ятовування.

Окремої уваги заслуговує проблема поганої пам'яті у сучасній молоді. Залежність від швидкого пошуку інформації в інтернеті, на жаль, не сприяє розвитку глибокої пам'яті та аналітичних здібностей. Це вимагає від викладачів пошуку нових шляхів для закріплення знань.

З огляду на вищезазначені проблеми, стає очевидною необхідність регулярного повторення матеріалу для його ефективного засвоєння та довготривалого запам'ятовування. Лише шляхом систематичного звернення до вивчених понять та фактів можна сформувати міцні знання, які характеризуватимуться надійністю та здатністю до практичного

застосування. Як підкреслюється в [2] "учителеві в процесі підготовки до уроку необхідно приділити належну увагу етапу закріплення нового матеріалу, ретельно продумувати завдання і вправи на закріплення, а також урізноманітнити прийоми, які не тільки забезпечують закріплення навчального матеріалу, але й сприяють розвитку таких пізнавальних процесів у школярів, як пам'ять, мислення та уява". Цей принцип повною мірою стосується й вищої школи.

Для стимулювання студентів до регулярного повторення ключових термінів, базових понять та фактів ми другий навчальний рік використовуємо діяльність "Questionnaire" в LMS Moodle (засіб, що в перекладах називають "Анкета", "Анкетне опитування", тощо).

Загалом, згідно документації LMS Moodle [3], ця діяльність призначена не для тестування і оцінювання, а для збору даних про навчальний процес і про те, яким його бачать учасники цього процесу, тобто, власне, анкетування. Вона має різноманітні і розвинені форми постановки питань і відповідей на них: текстові і числові поля, "кнопки", "чек бокси", спадаючі віконця вибору, тощо (дивись [3]). При цьому є можливість зробити кілька "гілок" питань (розгалуження) в залежності від відповідей. Питання, які були вже використані в одній анкеті, накопичуються в базі Moodle і можуть бути використані в інших анкетах в різноманітних поєднаннях за вибором створювача анкети. Відповіді на питання можна відсортувати за часом подання і експортувати в різноманітних форматах: .csv, .xlsx, HTML table, .json, .ods і PDF. Окремо можна також вивести тільки список студентів, які відповіли на питання анкети. У відповіді, окрім, власне, самої відповіді, вказується прізвище студента, який відповідав на анкету; академічна група, до якої він належить; дата і час подання; деяка інша інформація. Принагідно зауважимо, що також виводиться логін студента, під яким він зареєстрований в базі Moodle і це єдина можливість дізнатись про логін користувача Moodle, яка доступна при стандартному налаштуванні Moodle користувачу з правами викладача, асистента і контролера.

Також відзначимо, що окрім звичайного для модулів Moodle налаштування часового проміжку для виконання роботи, для діяльності "Анкета" може бути вибрана також періодичність з якою анкета надається

на розгляд студентів: один раз, щоденно, щотижнево, щомісячно, необмежену кількість раз.

Але, найголовніше для подальшого, що ця діяльність може оцінюватись із занесенням оцінки в загальний звіт по оцінках навчального курсу Moodle. Правда, це оцінювання досить специфічне – оцінюється не сама відповідь, а тільки факт подання анкети. Шкала оцінок може бути, як і інших діяльностях, що оцінюються, вибрана створювачем анкети.

Маючи такі можливості, нам спало на думку використати цей засіб для змушення студентів до регулярного повторення базових знань. Для цього викладач створює модуль типу "Анкета", де питання стосуються того навчального матеріалу, який ми би хотіли закріпити і активно використовувати при проходженні курсу. Ми рекомендуємо використовувати обмежене коло питань, найбільш базових і принципових для даного курсу: від 3 до 5 тем протягом одного семестру. Питання анкети мусять попередньо бути ретельно розглянуті на практичних заняттях або дано посилання на розділ підручника, де це питання чітко і зрозуміло висвітлені або на авторитетне джерело в інтернеті. Таким чином студент мусить повністю розуміти, яку саме відповідь від нього вимагає питання анкети. Задачею студента в даному випадку є не розбиратись у суті запропонованого матеріалу, а повторити його задану кількість разів.

Спочатку ми створюємо модуль з питаннями по одній темі і налаштовуємо його проходження "щотижня", як було зазначено вище, або, навіть, "щоденно", якщо це доцільно і технічно можливо (в цьому випадку варто обмежити час виконання модуля для запобігання можливій занадто великій кількості відповідей на анкету від одного студента). Цей модуль задається на самостійну позааудиторну роботу, але додатково може бути використаний в ході практичного заняття, або, навіть, на початку лекції для актуалізації набутих знань. Оцінка за подання анкети мусить бути "мінімально стимулююча", ми вважаємо, що це може бути 1 бал при 100-бальній системі оцінювання (або навіть 0.5 балів при простих питаннях і можливості частого повторення завдання) і 7 - 8 балів при 12-бальній системі (в коледжі). Досвід двох років використання цього методу показав, що студенти не нехтують таким відносно простим способом набування балів.

Потім, через 2-3 тижні аналогічно створюємо новий модуль із новим питанням до іншої теми. Попередній модуль можна залишати активним хоч до кінця семестру. Потім створюємо ще один модуль "анкети", при тому що попередні залишаються активними і продовжують щотижнево вимагати від студентів надати відповіді на питання. Однак досвід показує, що таке накопичення модулів приводить до занадто ускладненого контролю і плутанини. Краще на черговому етапі зробити новий модуль в якому об'єднати питання двох чи, в подальшому, декількох модулів. Технічно це зробити дуже нескладно, оскільки, як ми вже відзначили вище, всі питання анкет зберігаються в базі даних Moodle і можуть бути використані влюбій їх послідовності у новій анкеті. Далі із новими темами для закріплення ми процес повторюємо: пару разів даємо змогу відповісти тільки на питання нової теми, а потім починаємо комбінувати з попередніми. Для позбавлення одноманітності повторювальних завдань можна окреслити два шляхи. 1. В ідеалі навіть на одну тему бажано мати декілька варіантів запитань, так щоб їх можна було чергувати і періодично замінювати. 2. Окрім окресленого кола базових питань, які постійно присутні в "анкетах", ми можемо додавати туди завдання і по поточному матеріалу, що буде як сприяти їх повторенню і закріпленню в пам'яті, так і урізноманітнить тематику "анкет".

Під кінець семестра, коли в "анкеті" будуть зібрані питання по всім базовим матеріалам, її варто зробити "щоденного" формату. Навряд що всі студенти зможуть щоденно відповідати на питання таких розширених анкет у всіх курсах, але у них буде вільна можливість черговий раз згадати ті речі, які є принциповими для даного предмету і краще підготуватись до сесійного контролю чи підсумкових занять..

В цьому процесі регулярного використання діяльності "анкета" має бути постійний контроль за наданими відповідями. Для даної діяльності LMS Moodle надає дуже зручну форму подання відповідей – всі відповіді впорядковані по часу їх надходження і розміщені послідовно. Їх легко переглядати, виявляти помилки, аналізувати, тощо. Ще раз звернемо увагу, що оцінка за діяльність виставляється автоматично за факт подання анкети і не вимагає уваги викладача. На наш погляд абсолютно недоцільно все ж таки оцінювати і вносити вручну в звіт по оцінках відзнаку за кожную відповідь, слід лише відзначати у яких студентів вони

явно хибні, взагалі не по темі, недостатньо повні або дуже розпливчасті. Для спрощення цього аналізу можна використовувати системи ІІІ. Як ми відзначили вище всі відповіді усіх студентів можна просто вивантажити в один файл і загрузити цей файл в чат ІІІ для визначення компетентності відповідей і характерних помилок. Також відзначимо, що для самоконтролю студентів щодо власних відповідей на завдання анкети в модулі "Анкета" є наступна цікава можливість. Після надання відповіді в Moodle, студента можна автоматично перенаправити на визначену в налаштуваннях модулю веб сторінку з правильними відповідями на питання анкети. При чому це може бути як зовнішнє джерело, так і інформаційний модуль як поточного, так і будь якого іншого курсу в Moodle навчального закладу.

Таким чином діяльність "Questionnaire" ("Анкета") в LMS Moodle може використовуватись не тільки для анкетування, а і безпосередньо в навчальному процесі для закріплення базових знань і актуалізації набутих знань в будь якому навчальному курсі. При цьому такий метод є простим в його організації і ефективним з огляду на результати.

Література:

1. Чехмиструк І. В. Новітні методи візуалізації навчального матеріалу під час підготовки майбутніх педагогів.// *Збірник "Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми"* Вінниця, 2018, вип..51, С.424-428
2. Велика Т.П. Особливості закріплення навчального матеріалу <https://naurok.com.ua/osoblivosti-zakriplennya-navchalnogo-materialu-vistup-na-pedradi-vchitelya-veliko-t-p-96258.html> (дата звернення: 20.06.2025)
3. Moodle documentation. https://docs.moodle.org/500/en/Questionnaire_module (дата звернення: 01.07.2025)

Катерина Скрипка,

доктор філософії,

старший викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти

КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»

Україна, Харків

skripka.ks24@gmail.com

ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕТИЧНОГО ТА ЕМОЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Сьогоденний розвиток суспільства ставить перед освітою чимало викликів, на які потрібно реагувати, перебудовувати ресурси, відчиняти нові можливості обміну педагогічним досвідом, проектами та програмами.

Відповіддю на запит соціуму, який потребує особистість, відкриту до інновацій, готову до ухвалення рішень та вибудовування конструктивних взаємин з іншими, може стати саме соціально-емоційне навчання, що є одним із глобальних трендів сучасної освіти.

Соціально-емоційне та етичне навчання (далі СЕЕН) – це підхід до навчання, котрий зосереджується на розвитку вмінь учнів, що впливають на самосвідомість, уміння комунікувати, управляти емоціями, співпереживати собі й іншим та ухвалювати зважені рішення. Головна мета СЕЕН - формування навичок, потрібних для успішної соціальної адаптації людини в теперішньому світі.

Йдеться про здатність спілкуватися, розв'язувати суперечності, бути стійким у критичній ситуації. СЕЕН збудовано на трьох вимірах, що відповідають типам знань та компетентностей, які СЕЕН прагне передати учнівству: усвідомленість, співчуття, залученість. Кожен із цих вимірів можна розглядати на трьох рівнях: особистісному, соціальному та системному. Програма «СЕЕН» розроблена фахівцями Університету Еморі для міжнародного застосування, що ґрунтується на баченні «етичного та співчутливого світу для всіх людей».

Структура СЕЕН містить процеси, котрі допомагають здобувачам освіти засвоювати та продуктивно застосовувати знання та навички, потрібні для розуміння особистих емоцій та управління ними, відчуття та прояву емпатії до інших, встановлення й досягнення позитивних цілей, розбудови та підтримки позитивних взаємин і прийняття відповідальних рішень. Організація Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL) виокремлює 5 компетентностей, які можна застосовувати під час занять.

1. Самосвідомість: змога розуміти власні емоції, думки, цінності й те, як вони впливають на поведінку в різних обставинах. Це містить здатність визнавати свої сильні, слабкі риси, а також такі особливості, як: інтеграція особистої та соціальної ідентичностей; виявлення особистих, культурних і мовних цінностей; визначення своїх емоцій; демонстрація чесності та порядності; зв'язок почуттів, цінностей і думок; спрямованість на самоефективність; усвідомлення потреби саморозвитку; розвиток інтересів і цілеспрямованості.

1. Самоконтроль передбачає здатність ефективно керувати своїми емоціями, думками та поведінкою в різних ситуаціях, досягати цілей і прагнень, що включає в себе такі уміння як:

- управління своїми емоціями;
- визначення та використання стратегій управління стресом;
- прояв самодисципліни та самомотивації;
- постановка особистих і колективних цілей;
- використання планових та організаційних навичок;
- прояв сміливості й ініціативи;
- демонстрація особистої та колективної волі.

2. Соціальна свідомість – це здатність поставити себе на місце іншої людини, яка може мати інше походження чи культуру, ніж та, з якою ви виростили, діяти з емпатією та дотримуватися етичних норм у соціумі, а також: прийняття точки зору інших; визнання сильних сторін інших; демонстрація емпатії та співчуття; прояв турботи про почуття інших; розуміння і вираження подяки; сприйняття розмаїття соціальних норм. Навички взаємодії з оточуючими, тобто здатність будувати та підтримувати здорові стосунки з людьми різного походження. Ця компетентність зосереджена на взаємодії з навколишнім світом та

включає в себе такі аспекти, як: ефективне спілкування; розвиток позитивних стосунків; демонстрація культурної компетентності; практика командної роботи та спільного вирішення проблем; конструктивне вирішення конфліктів; протистояння негативному соціальному тиску; прояв лідерства в групах та відстоювання прав інших.

Прийняття відповідальних рішень передбачає вибір того, як діяти чи реагувати на ситуацію, відповідно до певних правил поведінки, таких як етика, безпека, зважування наслідків і благополуччя інших, а також вас самого. Ця компетентність включає такі навички: демонстрація допитливості та відкритості; уміння робити обґрунтоване судження після аналізу інформації, даних і фактів; виявлення рішень особистих і соціальних проблем; передбачення та оцінка наслідків своїх дій; визнання того, наскільки навички критичного мислення корисні як у закладі освіти, так і поза ним; оцінка особистого, міжособистісного, громадського та інституційного впливу.

Освітня програма СЕЕН складається з таких розділів:

1. Роль вчительства в реалізації СЕЕН. Основне завдання фасилітатора — полегшити засвоєння матеріалу для учнів та учениць: дати їм можливість ставити запитання, критично мислити, обдумувати почуте, тренувати навички та висловлювати думки. Фасилітатори повинні пам'ятати про особистий досвід кожних учня й учениці та класу в цілому. Учителство у ролі учнівства. Такий формат спілкування приведе педагогів до емпатії та розуміння, які поліпшать взаємини з дітьми. Вчителі разом з учнівством зможуть пережити схожі моменти еврики та відчуття вдячності в процесі перетворення здобутих знань у критичне осмислення. Якщо педагоги з цікавістю та співпереживанням і без осуду зможуть зануритися в процес СЕЕН - навчання, учні й учениці повторять їх приклад.

2. Позитивний підхід до управління поведінкою учнівства. Проактивно вибудовуйте позитивні взаємини з кожною дитиною. Пізнавайте їх як особистостей, а не лише як учнів та учениць. Дізнайтеся, чим вони живуть за межами школи, щоб посилити зв'язок з ними та емпатію до них. Показуйте приклад щирої та дбайливої поведінки до дітей у класі. Дітям не цікаві ваші знання — їм приємна ваша турбота. Що складніша поведінка в дитини, то важче з нею спілкуватися. Тому дуже

важливо налагодити ці взаємини.

Виокремимо кроки реалізації СЕЕН в закладах загальної середньої освіти:

1. Змінити приклади, що ілюструють основні ідеї, відповідно до звичного досвіду вашого учнівства.

2. Розповідати власні історії там, де вони допоможуть вашому учнівству краще зрозуміти матеріал.

3. Заохочувати учнівство ділитися прикладами зі свого досвіду; робити це так, щоб діти почувалися в безпеці.

4. Дізнатися, чим цікавиться учнівство, і за можливості ввести це в уроки.

5. Заохочувати (а не примушувати!) учнівство ділитися прикладами зі свого досвіду; робити це так, щоб діти почувалися в безпеці.

Слід створити атмосферу співпереживання у класі.

1.Проявляти доброту й позитивне ставлення до всіх осіб шкільної спільноти, незалежно від їхньої релігії, культури.

2.Ставитися до учнів і учениць однаково, створювати рівні можливості для їхньої участі та розвитку, незалежно від здібностей, статі тощо.

3.Допомагати учнівству вивчати взаємозалежність та спільність із оточенням усіх людей, незалежно від різниці між ними.

4.Створювати можливості для учнівства ставити під сумнів стереотипи та вивчати різні погляди на питання за допомогою вдумливих діалогів та критичного мислення.

Програма СЕЕН практикує виховання стійкості в чотири способи

- Створити в класі середовище співпереживання, у якому однолітки та учительство ставляться до учнів та учениць справедливо, з повагою, що сприяє вихованню відчуття приналежності до колективу

- Виховувати співпереживання до себе і до інших, а в результаті – приємні самовідчуття і взаємини з іншими

- Навчати та практикувати навички та погляди, які дають учнівству та учительству змогу виходити зі щоденних стресових ситуацій

- Заохочувати розвиток вдумливої усвідомленості, яка допомагає учнівству збалансувати тілесні самовідчуття та турбуватися про себе

1. Виховання стійкості. Ці вправи радять використовувати і для поліпшення психологічного стану, і під час руханок, які впливають на емоційний та фізичний стан людини.

2. Підсилення уваги і самоусвідомленості. Саме на слайді кейс вправ щодо підсилення уваги учнів, які можна використовувати в роботі.

Практика «Хвилина тиші». Запропонуйте дитині не говорити хвилину, після того як він зручно сів і розслабився. Протягом цієї хвилини дитині важливо зосередити свій погляд на якомусь конкретному візуальному об'єкті: на пісковому годиннику.

Практика «Топ-Хлоп» Попросіть дитину тупнути, якщо фраза, яку ви скажете, буде неправдивою, і грюкнути – якщо вона буде відповідати реальності. Ще 15-20 питань в рамках цієї вправи досить, щоб «включити» дитини і налаштувати його на більш рутинну діяльність.

Практика «Озирнись навколо». Попросіть дитину оглянути кімнату і назвати якомога більше предметів з певною ознакою – за кольором або за формою. Ця практика працює для швидкої мобілізації концентрації.

Практика «Не зіб'юся». Попросіть дитину порахувати до 30-ти, і числа, які містять «3» або закінчуються на «5» – не називати. Ігри та вправи для розвитку пам'яті та уваги у дітей повинні викликати, перш за все, позитивні емоції.

Вправа «Коректурна проба». Запропонуйте дитині аркуш паперу з надрукованим на ньому текстом. Шрифт повинен бути великий. Попросіть його знайти в тексті як можна Більше однієї і тієї ж букви (наприклад, букви «А») і закреслити її олівцем.

Емоційна стійкість, вміння приходити до тями після невдач та складних життєвих ситуацій, бути готовими починати спочатку – життєво важлива для сучасних українських учнів. Так, зараз це складно, особливо для тих дітей, які мають травматичний досвід, але емоційна стійкість – не та навичка, що дається нам від народження. Її можна сформувати! А відповідні вправи чудово монтуються в більшість уроків. І, звісно, їх зручно використовувати під час годин спілкування. Вправа «Якщо». Учням пропонуються шаблони. Якщо діти не мають можливості роздрукувати їх, то дітям пропонується подумати та згадати людей або організації, які можуть прийти на допомогу в складній ситуації. Дайте дітям 5 хвилин для того, аби вони могли подумати та записати кілька

номерів. Потім об'єднайте учнів у пари та запропонуйте попрактикуватися: що вони скажуть, якщо доведеться зателефонувати за одним із них? Наскільки швидко зможуть сформулювати прохання? Чи добре зрозуміє їх інша людина?

Вправа «Керування гнівом». Надішліть усім учням (або роздрукуйте та роздайте) пропоновані шаблони. Якщо діти не мають можливості роздрукувати їх, то попросіть схематично перемалювати. Розкажіть школярам, яку роль грають датчики приладової панелі автомобіля, як вони заздалегідь повідомляють водія, наприклад, про те, що потрібно дозаправитися. Зверніть увагу дітей на те, що індикатори загоряються задовго до того, як ситуація стає критичною, тому водій має час на розв'язання проблеми. За таким самим принципом ми можемо стежити за своїм емоційним станом.

Співпереживання собі й іншим. Практика «Співпереживання собі». Мета – тренувати навичку підтримувати себе у непрості часи, тобто, коли ми стикаємося з труднощами, ми можемо практикувати добре ставлення до себе, як до свого друга / подруги.

Що потрібно зробити:

1) складіть список тих справ, які вам спочатку здавалися складними, а з часом і практикою ставали легшими;

2) оберіть щось одне зі свого списку і схематично намалюйте, як ви виконуєте цю справу чи завдання;

3) роздивіться свій малюнок та поміркуйте, що ви думаєте про це своє досягнення? Чи помічаєте ви приємні або нейтральні відчуття в тілі? Де вони зосереджені? Зафарбуйте (на схематичному малюнку людини) кольором ті частини тіла, де ви щось відчуваєте.

4) відрефлексуйте, що допомогло вам відточити це вміння? Хто вам допомагав/ла? Як ви самі собі допомагали?

Метою практики «Вправи на вдумливість» є навчитися сповільнюватися та уважно стежити за кожною миттю, помічати нові думки, емоції і самовідчуття в тілі, тобто важливо навчитися зосереджуватися і помічати, що відбувається всередині і ззовні нас.

Системне мислення та відповідальне прийняття рішень учнівством

- ☐ Поважати реальність учнів і учениць і їхні процеси розуміння.
- ☐ Дозволяти учнівству вибудовувати власні моделі, а також

створювати й перевіряти власні способи розуміння проблем.

- ☐ Зосереджуватися на питаннях, важливих для учня чи учениці.
 - ☐ Давати учням і ученицям можливість разом працювати й навчатися.
 - ☐ Вибудовувати відповідальність учнів і учениць за своє навчання.
 - ☐ Визнавати роль учителів і вчительок як тих, хто створює процеси, фасилітує та приймає рішення
- Тому СЕЕН впливає на:

- навчальні досягнення (оцінки, стандартизовані тести);
- поведінкову адаптацію (злагодження з іншими, вирішення конфліктів, прояв меншої агресивності, зниження рівня цькування);
- емоційне здоров'я та благополуччя (нижчий рівень депресії, соціальна ізоляція).

З огляду на вищесказане, можна зробити висновок, що СЕЕН є дієвим методом саморозвитку та самостійності, що сприяє покращенню навичок комунікації, розвитку емпатії, збільшенню самоповаги та допомагає керувати емоціями. Акцент на соціально-емоційному навчанні у ЗЗСО демонструє усвідомлення важливості підготовки здобувачів освіти до міжкультурної взаємодії та участі в різноманітних комунікативних ситуаціях. СЕН підсилює підготовку учнів до більш глибокого розуміння себе та навколишнього світу, що є важливим елементом повноцінного і гармонійного особистісного розвитку.

Терлецька Любов Миколаївна

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри іноземних мов і методик їх навчання

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ІСТОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Процес іншомовної підготовки майбутніх учителів початкової школи корелюється зі стандартами професійної активності у цьому освітньому напрямі. Водночас, потенційна робота в середовищі з дітьми молодшого шкільного віку передбачає врахування низки факторів організаційного, навчально-методичного та психологічного характеру.

Специфіка теоретичної підготовки майбутніх вчителів початкової школи загалом має уніфіковану структуру та актуалізується через навчально-методичне спрямування. Водночас, організаційна та психолого-лінгвістична характеристика підготовки фахівця, який працюватиме з учнями молодшого шкільного віку потребує кореляції з психолого-педагогічними принципами професійної діяльності для вказаної аудиторії здобувачів освіти [2].

Вивчення іноземної мови традиційно вважається шкільною дисципліною, орієнтованою на розвиток індивідуальних якостей учня. Очевидно, що таке позиціонування формує низку відмінностей теоретико-методологічного змісту, оскільки домінуюча роль відводиться саме активності учня, а роль вчителя зводиться до підтримки та спрямування навчальної активності у вивченні іноземної мови. З одного боку, вчитель іноземної мови повинен безумовно дотримуватися принципів організації навчального процесу та орієнтуватися на цільове призначення дисципліни. З іншого боку, перед педагогом постають проблеми, пов'язані зі специфікою роботи з дітьми. Очевидно, що стандарти професійної діяльності повинні мати гнучкий характер з активним залученням кластеру soft-skills та life-skills задля здатності актуалізувати навчальний процес, позбавивши його формального характеру[1].

Розглядаючи проблему іншомовної підготовки учителів початкової школи в часовому розрізі другої половини XX століття – початку XXI століття варто акцентувати увагу на домінування фундаментальних навичок, які пропонувалися в якості безальтернативності в процесі підготовки вчителів іноземної мови в системі радянської системи освіти. Вказана фундаментальність вважалася показником сталості підготовки та відповідності соціокультурним ідеологічним трендам того часу. Ігнорування динамічності підготовки фахівців відіграло негативну роль у становленні професійних компетенцій майбутнього вчителя. Концентрація стратегічних елементів в практичних освітньо-професійних програмах позбавляла здатності до оперативного реагування стосовно впровадження методичних інновацій світового педагогічного дискурсу. В той час, коли західні освітні системи активно залучали особистісно-орієнтований та прагматичний підходи до вивчення іноземної мови, освітній процес в радянських початкових школах орієнтувався на структурно-функціональну модель. Це суттєво обмежувало можливості впровадження методичного різноманіття до навчального процесу, оскільки мовленнєва діяльність не лише обмежувалася, але й визначалася її внутрішня пріоритетність. За таких умов, активно розвивалася формалізація освіти, яка підсилювалася традиційною для тогочасного суспільства елімінацією ініціативності з боку вчителя. У результаті, у початковій школі вивчення іноземних мов не заклало необхідний фундамент іншомовної компетенції, а передбачало кількісне накопичення знань лінгвістичних елементів.

Система теоретичної підготовки вчителів іноземної мови в період становлення української системи освіти зіткнулася з практичною проблемою реалізації нових методичних підходів. Передовсім, варто зауважити складність переходу науково-педагогічної спільноти до нових стандартів викладання. Також проблемним моментом постала потреба зміни (подекуди доволі кардинальної) навчально-методичних стандартів педагогічної діяльності в сфері навчання іноземних мов. Усі ці аспекти підсилювалися складним соціально-економічним станом освіти загалом, що призвело до відтермінування швидкого переходу специфіки підготовки майбутніх вчителів іноземних мов початкової школи [3].

Зі стабілізацією ситуації в освітній сфері, розпочалася активна робота щодо навчально-методичного оновлення програм підготовки майбутніх вчителів іноземної мови в системі загальної середньої освіти. Найбільш значимими факторами, які сприяли оновленню теоретичної парадигми процесу навчання іноземних мов стали:

- зняття ідеологічних упереджень при формуванні професійних стандартів підготовки педагога;
- можливість долучення до досвіду інших країн у використанні ефективних підходів до вивчення іноземної мови;
- дотримання принципів гуманізації освіти, які надавали пріоритет особистісно-орієнтованому навчанню;
- перехід системи підготовки вчителя іноземних мов з адміністративних до варіативних вимірів з активних залученням гнучких навичок;
- переорієнтація від здатності знати іноземну мову до формату розуміти її та використовувати в іншомовному середовищі.

Іншомовна освіта майбутніх фахівців є невід'ємною частиною професійної освіти, важливим чинником конкурентоспроможності сучасного педагога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байдюк Л. М. Технологічний підхід до формування готовності майбутніх учителів початкової школи до навчання молодших школярів іноземних мов. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. Умань. 2019. Вип. 1. С. 6–11.
2. Підготовка майбутніх учителів до асоціативного навчання іноземних мов учнів початкової школи : монографія / Л. Гусак ; за ред. Петра Гусака. – Луцьк : Вежа-Друк, 2014. – 364 с.
3. Пінчук І. О. Інноваційні технології навчання іноземних мов у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи / І. О. Пінчук // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. : Педагогічні науки. - 2018. - Вип. 3. - С. 39-46.
4. Пехота О.М., Старєва А.М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя : навчально-методичний посібник Миколаїв : Іліон, 2007. 272 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 376

Таран Т.Г.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Шевченко С.В.,
кандидат психологічних наук, доцент
Мелітопольський державний педагогічний університете
імені Богдана Хмельницького
м. Мелітополь, Україна

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ АНІМАЛОТЕРАПІЇ В ПРОЦЕС РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

The paper examines the use of animal-assisted therapy in supporting emotional development in children with special educational needs. It emphasizes therapeutic effects, multidisciplinary cooperation, and successful implementation in inclusive settings. Ukrainian and international experiences are also outlined.

Keywords: *animal-assisted therapy, emotional development, special educational needs, canine therapy, hippotherapy, inclusive education, psychological support, multidisciplinary approach.*

У сучасних умовах, коли суспільство переживає глибокі соціальні, психологічні та гуманітарні виклики, зокрема внаслідок війни в Україні, питання емоційного благополуччя дітей з особливими освітніми потребами набуває особливої ваги. За даними досліджень, понад 50% українських дітей демонструють підвищений рівень тривожності, емоційної нестабільності та труднощів у соціалізації [1].

Анімалотерапія — це інноваційний, науково обґрунтований підхід, який дозволяє гармонізувати психоемоційний стан дитини через безпечну, природну взаємодію з твариною. Її ефективність підтверджена як міжнародними практиками, так і вітчизняними дослідженнями, зокрема в контексті реабілітації дітей, які пережили травматичні події [1, 2].

Особливої актуальності тема набуває в умовах інклюзивної освіти, де виникає потреба в індивідуалізованих підходах до розвитку емоційної сфери. Анімалотерапія не лише сприяє зниженню тривожності, а й

активізує пізнавальну діяльність, формує емпатію, покращує комунікативні навички — тобто виконує функції, які є критично важливими для успішної соціалізації дитини.

Таким чином, імплементація анімалотерапії в освітній процес є не лише доцільною, а й необхідною умовою для створення безпечного, підтримувального середовища, що сприяє всебічному розвитку дитини.

Анімалотерапія (від лат. *animal* — тварина) — це напрям психотерапії та реабілітації, що передбачає цілеспрямовану взаємодію людини з твариною з метою покращення її психоемоційного, фізичного або соціального стану. Вона базується на ідеї, що тварини здатні позитивно впливати на емоційний фон, поведінку, мотивацію та загальне самопочуття людини.

Анімалотерапія може бути як активною (безпосередній контакт, догляд, дресирування, ігри), так і пасивною (спостереження, слухання звуків, перегляд відео з тваринами). Вона застосовується в роботі з дітьми, людьми похилого віку, пацієнтами з ПТСР, аутизмом, депресією, тривожними розладами тощо.

Основні види анімалотерапії [4]

1. Каністерапія — терапія за участі собак. Собаки допомагають знижувати тривожність, покращують настрій, сприяють розвитку комунікації та довіри. Особливо ефективна для дітей з аутизмом, СДУГ, а також для ветеранів війни.

2. Іпотерапія — терапія з використанням коней. Верховна їзда сприяє розвитку моторики, координації, балансу, а також має заспокійливий ефект. Часто використовується в реабілітації дітей з ДЦП.

3. Фелінотерапія — терапія за участі котів. Муркотіння, тепло та спокійна поведінка котів позитивно впливають на нервову систему, знижують рівень стресу, нормалізують тиск.

4. Дельфінотерапія — взаємодія з дельфінами у водному середовищі. Сприяє розвитку мовлення, моторики, знижує тривожність. Застосовується для дітей з аутизмом, затримкою розвитку, емоційними порушеннями.

5. Апітерапія — терапія з використанням бджіл та продуктів бджільництва. Має як фізіологічний, так і психоемоційний ефект. Часто використовується в санаторно-курортному лікуванні.

6. Орнітотерапія — терапія за участі птахів. Спостереження за птахами, слухання співу, догляд за ними сприяють зниженню тривожності, розвитку уважності та відповідальності.

7. Акваріотерапія — споглядання за рибами в акваріумі. Має заспокійливий ефект, знижує артеріальний тиск, покращує концентрацію.

Існує чимало наукових досліджень, які підтверджують ефективність анімалотерапії як методу психоемоційної підтримки, реабілітації та розвитку.

Виокремлено такі аспекти психоемоційного впливу тварин на дітей [3, 5].

1. Формування емоційної безпеки. Контакт із твариною створює для дитини атмосферу безумовного прийняття. Тварини не оцінюють, не критикують, не висувають вимог — завдяки цьому дитина відчуває себе спокійно, що формує відчуття емоційної безпеки. Це особливо важливо для дітей із травматичним досвідом або з особливими освітніми потребами.

2. Зниження рівня тривожності та стресу. Взаємодія з тваринами стимулює викид “гормонів щастя” — окситоцину, серотоніну, дофаміну, а також знижує рівень кортизолу (гормону стресу). Це має заспокійливий ефект, знижує напруження, допомагає долати страхи.

3. Розвиток емпатії та емоційної чуйності. Турбота про тварину сприяє формуванню емпатії, навчає розпізнавати і реагувати на чужі потреби. Діти починають краще розуміти емоції не тільки тварин, а й людей — це підвищує рівень емоційного інтелекту.

4. Покращення самооцінки. Відчуття важливості (“я можу годувати, я вчу команди, я несу відповідальність”) сприяє зміцненню впевненості в собі. Для дітей з емоційними порушеннями це може стати вагомим кроком до подолання ізоляції й сором’язливості.

5. Стимулювання соціалізації. Тварина часто стає “посередником” у налагодженні контактів: діти охочіше вступають у взаємодію з дорослими чи однолітками у присутності тварини. Це особливо корисно для дітей з аутизмом або труднощами у спілкуванні.

6. Регуляція емоційних проявів. Діти, які регулярно контактують з тваринами, краще справляються з емоціями — вони менше схильні до агресивності, імпульсивної поведінки, аніж їхні ровесники без такого досвіду.

7. Активізація мотивації. Заняття з тваринами, особливо в ігровому чи терапевтичному форматі, мотивують дитину до навчання, виконання вправ, фізичної активності. Це створює позитивне підкріплення і формує внутрішню мотивацію.

У світі анімалотерапія вже давно стала частиною систем охорони здоров'я, освіти та соціальної підтримки. В Україні вже є чимало прикладів успішного впровадження анімалотерапії, і вони охоплюють як дітей з особливими освітніми потребами, так і дорослих із посттравматичними станами. Ось декілька прикладів [6, 7].

Таблиця 1

Приклади використання анімалотерапії	
Країна	Як використовують?
США	У США діє багато програм, де спеціально навчені собаки допомагають ветеранам із посттравматичним стресовим розладом (ПТСР). Наприклад, організація K9s for Warriors надає безкоштовних собак-супутників ветеранам, що значно покращує їхній емоційний стан і соціальну адаптацію.
Ізраїль	Центр Dolphin Reef в Ейлаті пропонує дельфінотерапію для дітей з аутизмом, ДЦП та іншими порушеннями розвитку. Взаємодія з дельфінами сприяє покращенню моторики, зниженню тривожності та розвитку комунікативних навичок.
Німеччина	Іпотерапія (еквінотерапія) є частиною державних програм реабілітації. Наприклад, у центрі Reittherapiezentrum діти з аутизмом проходять курс терапії з кіньми, що допомагає їм краще орієнтуватися в просторі, розвивати емоційну чутливість і довіру до оточення.
Японія	У будинках для літніх людей в Японії активно використовують фелінетерпію. Коти допомагають зменшити відчуття самотності, покращити настрій і навіть стабілізувати артеріальний тиск у пацієнтів.
Франція	У деяких французьких школах собаки-терапевти допомагають дітям з труднощами у навчанні та поведінковими розладами. Присутність тварини знижує рівень стресу, покращує концентрацію та сприяє емоційному розвитку.
Україна. Немішаївський фаховий коледж	Тут реалізується міжнародний проєкт із залученням партнерів з Польщі, Чехії та Словаччини. У рамках семінарів і практичних занять учасники вивчають

	методики каністерапії, іпотерапії та фелінотерапії. Особливу увагу приділено роботі з дітьми та дорослими, які пережили травматичні події, зокрема внаслідок війни. На базі Немішайвського коледжу створено спеціалізовані простори для практичного навчання та терапії. Тут проводяться заняття з іпотерапії та доглядом за тваринами, що дозволяє студентам і фахівцям опановувати методики анімалотерапії на практиці.
Україна. Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького	Університет є співорганізатором науково-практичних конференцій, присвячених анімалотерапії. Тут обговорюють методики роботи з тваринами, ветеринарний супровід, а також труднощі впровадження терапії в умовах війни. Особливо цінним є досвід роботи з військовими, де тварини допомагають налагодити контакт із психологом.
Україна. Запорізька гімназія № 92 Запорізької міської ради	З 2023 року реалізується інноваційна розробка «Зелений куточок “Eco-land”»: від корекції до розвитку.

Ці приклади демонструють, що анімалотерапія — це не просто модний тренд, а науково обґрунтований підхід, який активно інтегрується в системи підтримки здоров'я та освіти по всьому світу [6, 7].

Анімалотерапія постає як ефективний і гуманістичний інструмент у сфері інклюзивної освіти, здатний суттєво впливати на емоційний, когнітивний та соціальний розвиток дітей з особливими освітніми потребами. Завдяки природній взаємодії з тваринами створюється простір безпеки, довіри та підтримки, де дитина має змогу емоційно розкриватися, вчитися комунікувати, долати тривожність і формувати позитивну самооцінку.

Практичний досвід в Україні та за її межами демонструє, що анімалотерапія може ефективно інтегруватися в навчальний та реабілітаційний процеси. Проте її впровадження потребує міждисциплінарного підходу, співпраці педагогів, психологів, медиків та спеціалістів з поведінки тварин, а також чіткої нормативної бази й професійної підготовки кадрів.

Таким чином, імплементація анімалотерапії в освіту — це не лише новаторський метод, а й прояв турботи про емоційне благополуччя кожної дитини. Її подальший розвиток та інституційна підтримка мають стати одним із пріоритетів гуманної й ефективної педагогічної практики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анімалотерапія у реабілітаційному процесі [Електронний ресурс] // *Національний університет біоресурсів і природокористування України*. – 2022. – Режим доступу: <https://nubip.edu.ua/node/119033>
2. Буцик, О. П. Анімалотерапія як засіб подолання тривожності в умовах війни [Електронний ресурс] // *Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів «Актуальні задачі сучасних технологій» (11–12 грудня 2024 р., Тернопіль)*. – Тернопіль : ТНТУ, 2024. – С. 387–388.
3. Дубенська О. Вплив анімалотерапії на психоемоційний стан людини під час пандемії COVID-19 : кваліфікац. роб. бакалавра / Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів, 2022. – 54 с.
4. Міненко Г. М., Крошка С. А. Фізіологічний та психотерапевтичний вплив анімалотерапії // *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. – 2016. – С. 52–55.
5. Яворська, А. Анімалотерапія: види, методи, показання та протипоказання [Електронний ресурс] // E-Zoo. – 2024. – Режим доступу: <https://e-zoo.com.ua/ua/blog/novosti/animaloterapiya-vidy-metody-pokazaniya-i-protivopokazaniya> Canisterapie à l'école [Електронний ресурс] // Ministère de l'Éducation nationale, France. – Режим доступу: <https://www.education.gouv.fr>
6. Chandler C. N. Animal Assisted Therapy in Counseling. – 2nd ed. – New York: Routledge, 2012. – 368 p.
7. Fine, A. H. Handbook on Animal-Assisted Therapy [Посібник із анімалотерапії]. 4th ed. San Diego : Academic Press, 2015. 552 p. Reittherapiezentrum e.V. Pferdegestützte Förderung [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.reittherapiezentrum.de>

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Мацюк Віталій Володимирович

Доктор філософії,

Викладач ВСП «Львівський поліграфічний

фаховий коледж УАД»

ПЕРСОНАЛІЗАЦІЯ І РЕКЛАМА: ЕТИКА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БУЛЬБАШКИ

Використання штучного інтелекту в сучасній цифровій рекламі є одним із найдинамічніших напрямів розвитку масової комунікації. Алгоритми машинного навчання, великі мовні моделі та інші форми ШІ здатні аналізувати масиви даних про поведінку користувачів: їхні вподобання, пошукові запити, час перегляду контенту, покупки, емоційні реакції тощо. На основі цієї інформації формується персоналізований рекламний контент — адаптований саме під конкретного користувача, часто без його усвідомлення.

Це дає рекламним кампаніям безпрецедентну ефективність. Замість широкого охоплення випадкової аудиторії, реклама спрямована максимально точно. Проте за цією зручністю приховано низку глибоких етичних викликів, головним серед яких є **«ефект інформаційної бульбашки»**, що виникає внаслідок алгоритмічної селекції контенту.

Інформаційна бульбашка — це ситуація, коли користувач взаємодіє переважно з тими повідомленнями, які відповідають його вже сформованим поглядам, смакам, поведінці. В результаті система постійно «підживлює» користувача схожим контентом, поступово знижуючи рівень інформаційної різноманітності. У контексті реклами це означає: користувач бачить лише ті товари, послуги чи ідеї, які підтверджують його попередній вибір, а не відкривають нові можливості.

Таке середовище спричиняє **інформаційну ізоляцію** — користувач позбавляється контакту з альтернативними варіантами чи точками зору. Особливо небезпечно це в умовах, коли рекламний контент має політичний, соціальний або емоційно чутливий характер. Алгоритм,

створений для підвищення прибутку, може неусвідомлено посилювати упередження, ідеологічні крайнощі або нав'язувати вузький образ світу.

Цифрова реклама в такому випадку перестає бути інструментом вибору — вона трансформується в **інструмент підтвердження**, або навіть підкріплення поведінкових шаблонів. Уявлення про “інтереси користувача” стають самодостатньою системою, замкнутою у своєму алгоритмі. Така логіка веде до ситуації, коли вибір формально залишається за людиною, але фактично — відбувається за неї.

Цей виклик потребує глибшого етичного осмислення. Адже в центрі постає не лише технологічне питання ефективності рекламних кампаній, а й **проблема автономії людини у цифровому середовищі**. Наскільки вільним є наш вибір, якщо ми отримуємо лише ті варіанти, які вже подобались нам у минулому?

Розглянуті аспекти обмеження інформаційного горизонту через алгоритмічну персоналізацію рекламного контенту потребують глибокого дослідження. Питання етичності таких практик має стати темою не лише технологічної чи маркетингової дискусії, а й частиною ширшого суспільного обговорення щодо природи цифрової свободи, вибору та довіри до інформаційного середовища.

Список використаних джерел

1. Паршина Т. В. *Алгоритми персоналізації як виклик для масової комунікації: етичні аспекти* // Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Соціальні комунікації. — 2021. — № 5. — С. 74–81.
2. Щербина О. В. *Фільтраційні бульбашки як наслідок цифрової персоналізації: виклики для критичного мислення* // Наукові записки Інституту журналістики. — 2022. — № 2(47). — С. 36–43.
3. Савченко Д. Ю. *Цифрова реклама і когнітивна маніпуляція: між ефективністю і етикою* // Комунікативні процеси в інформаційному суспільстві: зб. наук. праць. — Київ: Інститут соціології НАН України, 2023. — С. 58–66.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Романюк Олександр Никифорович

*професор кафедри програмного забезпечення
Вінницького національного технічного університету*

Романюк Оксана Володимирівна

*доцент кафедри програмного забезпечення
Вінницького національного технічного університету*

БАЗИ ДАНИХ ДЛЯ ЗАДАЧ ТЕКСТУРУВАННЯ ТРИВИМІРНИХ ЗОБРАЖЕНЬ

Текстурування [1-8] – це процес накладання двовимірного зображення на поверхню тривимірної моделі для створення враження реалістичності. Для ефективного виконання цього процесу необхідні високоякісні та добре структуровані бази даних, що містять як самі 3D-моделі, так і відповідні текстури, UV-мапи, семантичну розмітку та інші допоміжні метадані.

Сучасні вимоги до баз даних, що застосовуються в задачах текстурування, включають не лише наявність великої кількості тривимірних моделей, але й забезпечення точного відповідного накладення текстур (UV-мапінг), збереження високої роздільної здатності текстурних зображень, можливість диференційованого використання залежно від матеріалу поверхні (тканина, дерево, метал, камінь тощо), а також сумісність з форматами, прийнятими в індустрії. Для навчання нейронних мереж та генеративних моделей також важливо мати анотовані пари текстурованих моделей та відповідних фотографій або синтетичних зображень.

Серед найбільш відомих баз даних, що активно використовуються для задач текстурування, слід відзначити Texture Mapping Dataset, яка була представлена на конференції SIGGRAPH і містить високоякісні 3D-моделі з вручну підготовленими UV-мапами та варіаціями текстурування. Вона орієнтована на дослідників, які розробляють алгоритми текстурної сегментації, ретекстурування та оптимізації накладення текстур. Іншою відомою базою є SHREC – набір, який спочатку створювався для задач

пошуку подібних форм, однак згодом був доповнений текстурованими моделями, що дозволяє використовувати його і в задачах семантичного текстурування.

Окрему категорію складають набори даних, що містять 3D-моделі сцен, отриманих зі сканування реального світу. Прикладом є ScanNet – надзвичайно велика база даних [6], що включає понад 2,5 мільйона RGB-D кадрів, 3D-реконструкції сцен, а також інстанс- та семантичні анотації. ScanNet широко застосовується в задачах текстурування інтер'єрів, реконструкції матеріалів та розробці систем доповненої реальності.

Для задач фотореалістичного рендерингу [7] надзвичайно корисною є PBR Materials Dataset – набір матеріалів, створених для фізично коректного рендерингу. Кожен матеріал у цій базі має кілька карт: розсіювання, нормалей, жорсткості, металевості, відбиття, що дозволяє точно моделювати оптичні властивості поверхонь. Це особливо актуально для інженерних візуалізацій, архітектурного дизайну та кінематографу.

OBJaverse – ще один масштабний датасет, який містить понад 800 тисяч 3D-моделей з високоякісними текстурами. Цей набір було створено за допомогою скрейпінгу відкритих ресурсів, зокрема Sketchfab, і адаптовано до форматів glb та obj. Він уже активно використовується в навчанні генеративних моделей та в задачах автоматичного відновлення текстур.

Спеціалізованим варіантом є ABC Dataset – набір тривимірних компонентів будівель (наприклад, балки, колони, двері), що мають точні геометричні та текстурні описи. Його використовують у системах BIM-моделювання, а також для створення цифрових двійників будівель.

У випадках, коли обмежено доступ до реальних текстурованих об'єктів, активно використовуються синтетичні бази даних. До прикладу, інструменти на базі Blender (BlenderProc, BlenderSynth) дозволяють створювати моделі зі штучно накладеними текстурами, заданим освітленням та положенням камери. Такий підхід забезпечує варіативність і гнучкість у навчанні моделей, а також дозволяє контролювати параметри сцени.

Додатково для тренування нейронних мереж часто використовують спеціальні набори, зокрема PhotoShape Dataset, який містить пари реальних зображень та 3D-моделей з автоматично перенесеними

текстурами. Це дозволяє реалізовувати задачі переносу стилю або кольорової палітри з 2D-фото на 3D-об'єкти. У THuman2.0 реалізовано підхід до створення текстурованих моделей людей у повному одязі та з різними позами.

Усі бази даних базуються на стандартних форматах зберігання геометрії. Найпоширеніші – .obj із супутнім файлом матеріалів .mtl, а також .glb/.gltf – формати, що інтегрують геометрію, текстури, UV-мапи та навіть анімацію. Текстури зазвичай зберігаються у форматах .png або .jpg, іноді у .exr або .hdr для високодинамічного діапазону.

Такі бази даних застосовуються у широкому спектрі задач. У комп'ютерній графіці вони використовуються для рендерингу реалістичних сцен. У машинному навчанні – для навчання моделей розпізнавання матеріалів, генерації нових текстур, відновлення або ретекстурування об'єктів. У промислових системах – для контролю якості поверхні, симуляції фізичних властивостей та візуального контролю в автоматизованих лініях.

Водночас, існують і виклики. По-перше, багато текстурованих моделей у відкритому доступі не мають точного UV-мапінгу, що унеможливорює автоматичну обробку. По-друге, у більшості баз даних спостерігається нерівномірне покриття класів матеріалів, із переважанням синтетичних або інтер'єрних об'єктів.

У майбутньому очікується подальший розвиток процедурного текстурування – автоматичного створення текстур за допомогою алгоритмів або генеративних нейронних мереж. Окрім того, йде активна розробка змішаних підходів, коли синтетичні дані комбінуються з реальними для підвищення узагальнюючої здатності моделей. У проектах цифрових двійників передбачено інтеграцію текстурованих 3D-моделей у цифрові копії реальних об'єктів з урахуванням часу, зносу, деформацій та середовищної взаємодії.

Таким чином, бази даних для задач текстурування тривимірних зображень є важливою основою для подальшого розвитку як фундаментальних досліджень, так і прикладних систем. Від їхньої якості, структурованості та відкритості залежить успішність великої кількості сучасних застосувань у промисловості, дизайні, освіті та штучному інтелекті.

З огляду на значення баз даних у процесі текстурування тривимірних моделей, необхідно також розглянути приклади їх практичного використання у різних галузях. Однією з найважливіших є індустрія відеоігор. Текстуровані 3D-моделі [8] використовуються для створення ігрових середовищ, персонажів, об'єктів взаємодії. Ігрові рушії, як-от Unreal Engine або Unity, вимагають наявності точних і реалістичних текстур, які не лише візуалізуються, але й беруть участь у фізичних симуляціях, таких як зіткнення, освітлення, розсіювання світла. У таких випадках бази даних, що містять PBR-матеріали, слугують основою для реалістичної побудови світів, оскільки передають фізичні властивості поверхні — від блиску до жорсткості.

Іншою важливою сферою є архітектура та дизайн інтер'єрів. Програми типу 3ds Max, SketchUp, Blender активно використовують бази даних з бібліотеками текстур: дерева, металу, бетону, скла, тканини тощо. Завдяки цьому архітектори можуть не лише моделювати геометрію будівель, а й реалістично демонструвати замовнику, як виглядатимуть оздоблювальні матеріали, освітлення і деталі інтер'єру. У таких програмах існують цілі каталоги матеріалів, засновані на зовнішніх базах, таких як Poliigon, CC0 Textures, Textures.com, які надають тисячі варіантів текстур з можливістю попереднього перегляду в реальному часі.

У сфері медицини також використовують тривимірні моделі з текстурами [5]. Наприклад, при моделюванні органів людини для хірургічних симуляторів важливо забезпечити правдоподібну візуалізацію не лише форми, а й кольору тканин, текстури шкіри, м'язів, судин. У таких випадках текстури формуються на основі даних томографії або МРТ, а 3D-моделі створюються за допомогою сканування. І хоча ці бази зазвичай закриті, вони відіграють критичну роль у навчанні майбутніх лікарів та дослідженні нових методів візуалізації.

Текстурування активно використовується і в кіноіндустрії [8]. Створення цифрових персонажів, фантастичних світів, сцен з візуальними ефектами передбачає використання спеціалізованих баз з високоякісними текстурами. Часто студії створюють власні бібліотеки, однак також використовують загальнодоступні ресурси, адаптуючи їх під вимоги власних рендер-рушіїв. У таких проєктах надзвичайно важливою є деталізація — кожна складка одягу, кожна пляма на поверхні чи слід від

пилу мають бути текстуровано реалістично, з урахуванням перспективи, освітлення та масштабу.

У промисловості текстуровані 3D-моделі застосовуються для візуального контролю якості деталей. Наприклад, у виробництві автомобілів або побутової техніки створюються цифрові моделі кожної деталі з відповідною текстурою поверхні — полірована, матова, пофарбована тощо. Ці моделі використовуються як еталон при візуальній перевірці виробів, а також для симуляцій зносу, аналізу тертя, корозії. Усе це зумовлює необхідність розширення баз даних на матеріали промислового призначення з точним відображенням мікротекстур.

Цікавим напрямом є використання текстурованих 3D-моделей у мистецтві та культурній спадщині. Багато музеїв і наукових центрів займаються створенням цифрових копій артефактів, статуй, архітектурних елементів. За допомогою фотограмметрії створюється геометрія, а текстури формуються з фотознімків. Отримані моделі використовуються в онлайн-виставках, віртуальних музеях, а також у системах реставрації. Наприклад, при відновленні зруйнованої частини пам'ятки використовуються цифрові текстуровані моделі як шаблони для точного відтворення кольору, структури поверхні та зношеності.

Ще один перспективний напрям — це застосування таких баз у робототехніці та автономних системах. Роботам необхідно розпізнавати об'єкти за формою і текстурою, щоб забезпечити точну навігацію, захоплення предметів, уникнення перешкод. Наприклад, у складських роботах Amazon використовуються моделі коробок, контейнерів, інструментів із точною текстурною розміткою, що дає змогу камерам машинного зору працювати ефективно у складних умовах освітлення та за часткової видимості об'єкта.

Окрім прикладного значення, бази даних використовуються і в наукових дослідженнях. Зокрема, у вивченні поведінки світла при відбитті від поверхонь з різною текстурою, моделюванні процесів ерозії чи зношення матеріалів, оцінці реалістичності візуалізації у віртуальних середовищах. Такі дослідження вимагають детальних баз даних, що поєднують 3D-геометрію, спектральні характеристики текстур, властивості освітлення, а іноді й динамічні зміни поверхонь з часом.

Варто також зазначити, що останні роки спостерігається тенденція до поєднання баз тривимірних моделей із даними сенсорів, зокрема

LiDAR, термокамер або гіперспектральних камер. Це дозволяє створювати мультимодальні бази, де одна модель має кілька каналів текстур – видиму, інфрачервону, глибину, температурну.

У контексті штучного інтелекту дедалі більшої популярності набувають підходи генерації текстур за допомогою нейронних мереж, зокрема GAN (Generative Adversarial Networks), diffusion models, NeRF (Neural Radiance Fields). Такі моделі потребують величезної кількості навчальних даних. Відтак, створення якісних, різноманітних, добре анотованих баз даних стає необхідною умовою розвитку цієї галузі.

Отже, бази даних для задач текстурування тривимірних зображень [2] є невід’ємною частиною сучасної цифрової екосистеми. Вони забезпечують основу для розвитку технологій візуалізації, штучного інтелекту, дизайну, промисловості, освіти та науки. Їх постійне оновлення, розширення та уніфікація є запорукою високої якості цифрових рішень та візуальних середовищ майбутнього.

У контексті зростаючого попиту на відкриті ресурси, багато дослідників і компаній стикаються з проблемою ліцензування. Наприклад, велика кількість текстур, розміщених у мережі, мають обмеження на використання — їх не можна модифікувати, поширювати або використовувати в комерційних проєктах без спеціального дозволу. Це значно ускладнює розвиток відкритих систем, освітніх платформ та загальнодоступних тренувальних наборів для глибокого навчання.

Окремі організації, такі як AmbientCG, PolyHaven, TextureHaven, активно працюють над створенням колекцій текстур і 3D-моделей з ліцензіями типу CC0 — тобто таких, що можуть використовуватись без обмежень. Це дозволяє розробникам, студентам, викладачам та дослідникам вільно використовувати контент для експериментів, навчання, демонстрацій. Проте навіть у таких відкритих системах потрібна висока дисципліна: валідація моделей, перевірка відповідності назв текстур реальному вмісту, контроль якості UV-мапінгу та збереження метаданих.

Ще однією тенденцією, що активно розвивається, є створення так званих гібридних баз даних. У таких наборах поєднуються реальні текстури, синтетично згенеровані зображення, а також результати з процедурного текстурування. Наприклад, система Substance Designer від Adobe дозволяє створювати безмежну кількість текстур шляхом

моделювання їх параметрів — зернистість, рельєф, шорсткість, повторюваність — без необхідності сканувати або фотографувати реальні об'єкти. Інтеграція таких систем у бази даних дозволяє зменшити залежність від зовнішніх джерел.

Щодо розвитку освітніх ресурсів, бази даних текстурованих 3D-моделей дедалі частіше використовуються в академічному середовищі. Вони входять до складу курсів комп'ютерної графіки, візуалізації даних, дизайну ігрових середовищ, робототехніки, а також штучного інтелекту. Студенти мають змогу працювати з реальними даними, вчитися створювати власні текстури, накладати їх на моделі, оптимізувати рендеринг. Деякі університети формують власні навчальні бази на основі доступних відкритих джерел або створюють їх у лабораторних умовах, скануючи об'єкти або використовуючи генератори.

Ще одне важливе завдання — це стандартизація. На сьогоднішній день відсутня єдина міжнародна система класифікації текстур або структурована таксономія матеріалів для задач 3D-візуалізації. Це ускладнює пошук, фільтрацію, систематизацію великих баз. Деякі проєкти намагаються створити таксономії на основі візуальних характеристик (наприклад, колір, блиск, рельєф), інші — на основі фізичних властивостей (щільність, відбиття, зношуваність), проте загальної угоди досі немає. Розробка стандартів і протоколів обміну метаданими (наприклад, через JSON, XML, RDF) могла б значно спростити інтеграцію різних наборів між собою.

У контексті екологічних і соціальних питань, бази даних 3D-текстур також мають певний вплив. По-перше, вони зменшують потребу у фізичному виробництві зразків — багато дизайнерів можуть вивчити матеріал, не виготовляючи його, що економить ресурси. По-друге, віртуальні матеріали активно використовуються для візуалізації «зелених» рішень — екологічних конструкцій, альтернативних покриттів, біо-матеріалів. По-третє, текстуровані моделі використовуються у віртуальній освіті — музеї, археологічні об'єкти, лабораторне обладнання — що забезпечує доступ до ресурсів навіть у віддалених регіонах або за умов воєнних дій.

У підсумку, бази даних для текстурування тривимірних моделей є не лише технічним ресурсом, а й стратегічною основою для розвитку цифрових індустрій. Їх якість, доступність і відповідність стандартам

впливають на весь ланцюг – від художника, що створює текстуру, до дослідника, який аналізує нейронну мережу, що її генерує. Із поширенням технологій 3D-друку, доповненої реальності, штучного інтелекту й цифрових двійників, роль таких баз буде лише зростати. Їх належне використання — це не лише запорука технологічного прориву, а й основа естетичної, функціональної та етичної якості візуального цифрового світу.

Перспективи розвитку баз даних для задач текстурування тривимірних зображень тісно пов'язані з динамічним прогресом у галузях комп'ютерної графіки, штучного інтелекту, віртуальної та доповненої реальності, а також промислового дизайну. З огляду на потреби сучасних технологій та виклики, що стоять перед розробниками, можна окреслити кілька ключових напрямів подальшого розвитку цієї сфери.

По-перше, очікується масштабне зростання обсягів та якості відкритих мультимодальних баз даних, які поєднуюватимуть 3D-геометрію, високоякісні текстури, карти матеріалів, а також інші сенсорні дані — глибину, спектральні зображення, температурні карти. Це дозволить розробляти універсальні алгоритми, що працюють у складних середовищах — від медичних симуляцій до космічних досліджень.

По-друге, важливим напрямом є автоматизоване генерування текстур з використанням глибоких генеративних моделей, таких як GAN, diffusion models або нейронні поля. Це дозволить зменшити залежність від ручної розробки та фотозйомки текстур, забезпечуючи при цьому реалістичність і варіативність. Такі підходи вже використовуються в нейрографіці, і їх впровадження в масові інструменти дизайну стане наступним етапом цифрової трансформації.

По-третє, розвиватиметься концепція «живих» або динамічних текстур — текстур, що змінюються в реальному часі в залежності від дій користувача або фізичних параметрів середовища. Це матиме застосування в симуляціях зносу, погодних умов, старіння матеріалів, і стане незамінним для цифрових двійників, цифрової моди, AR/VR-додатків.

По-четверте, посилюватиметься інтеграція баз даних із онтологіями матеріалів та знаннями про їх властивості. Це дозволить не просто зберігати текстури як картинки, а зв'язувати їх з фізичними, хімічними, тактильними та візуальними характеристиками. Такі бази будуть

особливо корисні для інженерів, дизайнерів та архітекторів, які зможуть обирати матеріали не лише за зовнішнім виглядом, а й за функціональністю.

По-п'яте, зростатиме роль етичних та юридичних аспектів — важливим стане прозоре ліцензування баз, маркування походження текстур, забезпечення сумісності з відкритими стандартами (Creative Commons, CC0), а також дотримання авторських прав при використанні даних у навчанні штучного інтелекту.

Отже, розвиток баз даних для текстурування 3D-зображень відбуватиметься у напрямі автоматизації, відкритості, адаптивності, мультимодальності та глибшої інтеграції з іншими інформаційними системами. Це створить передумови для нового покоління візуальних технологій — більш реалістичних, функціональних та доступних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. De Souza R. Synthetic Data for Deep Learning. – London : Springer, 2022. – 312 p.
2. Романюк О. Н., Романюк О. В., Чехместрук Р. Ю. Комп'ютерна графіка : навч. посіб. – Вінниця : ВНТУ, 2023. – 147 с.
3. Іваха О. А., Романюк О. Н. Аналіз методів текстурування. Матеріали 53-ї наук. конф. ВНТУ, Вінниця, 2024. – С. 41–46.
4. Романюк О. Н., Дудник О. О., Романюк О. В., Озерчук Д. А. Метод перспективно-коректного текстурування / // [Інформаційні технології та комп'ютерна інженерія](#). - 2021. - № 1. - С. 55-63.
5. Романюк О. Н., Майданюк В. П., Тітова Н. В., Романюк С. О. Новосельцев О. О. Текстурний аналіз медичних зображень. Матеріали Міжнародної науково-технічної конференції з оптико-електронних інформаційних технологій "ФОТОНІКА – ODS 2025", Вінниця, 3 с. 2025.
6. Романюк О.Н., Новосельцев О.О., Романюк С.О. Особливості текстурування високої деталізації. Креативний простір:електрон. наук. журн. – № 23. – Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2025. .-С. 53-55.
7. Klosterman C. The PBR Guide: A Handbook for Physically Based Rendering. – 2nd ed. – Seattle : Algorithmic, 2020. – 146 p.
8. Luckhurst. Game Art Complete: Texturing and Modeling. – 2nd ed. – Boca Raton : CRC Press, 2022. – 356 p.

Хуторненко Сергій Володимирович

канд. техн. наук, доцент,

доцент кафедри 504

Національний аерокосмічний університет

"Харківський авіаційний інститут",

s.khutornenko@khai.edu

МОДЕЛЮВАННЯ ПЕРЕХІДНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕЛЕКТРИЧНИХ КОЛАХ З ЗАСТОСУВАННЯМ mATCAD

Для аналізу перехідних процесів у електричних колах широко застосовують операторний метод. При наявності у схемі більше одного контура цей метод доцільно поєднувати з методом контурних струмів для спрощення та формалізації математичних виразів [1].

При вирішенні задачі виникає необхідність у наступних математичних розрахунках: вирішенні системи лінійних алгебраїчних рівнянь та зворотнього перетворення Лапласа, що визиває математичні складності.

Для вирішення цих розрахунків доцільно застосовувати комп'ютерні програми вирішення математичних розрахунків, наприклад, Mathcad [2].

Рішення задачі складається з наступних етапів:

- 1) складання еквівалентної операторної електричної схеми з записом для джерел електрорушійних сил (ЕРС) та елементів схеми операторних напруг та операторних імпедансів;
- 2) маркування на схемі контурних струмів та їх напрямів;
- 3) запису операторних матриць контурних ЕРС та імпедансів;
- 4) визначення математичних виразів для операторних контурних струмів;
- 5) запис виразу для вихідної операторної напруги;
- 6) визначення залежності вихідної напруги від часу шляхом зворотнього перетворення Лапласу виразу вихідної операторної напруги.

Розглянемо застосування Mathcad для вирішенні задачі на прикладі рис. 1.

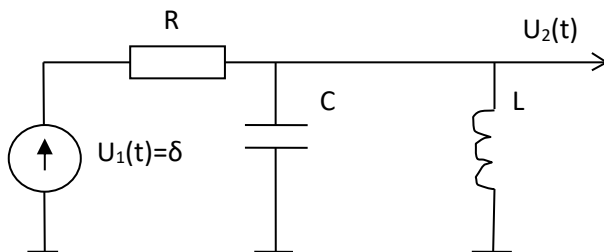

Рис. 1 – Схема електрична

Тут $U_1(t)$ – вхідна напруга; $U_2(t)$ – вихідна напруга.

Еквівалентної операторна електрична схеми при вхідній напрузі в вигляді дельта-функції наведена на рис. 2.

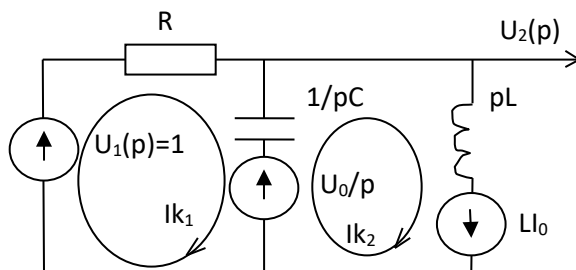

Рис. 2 – Еквівалентна операторна електрична схема

Тут p – оператор Лапласа; $U_1(p)$, $U_2(p)$ – операторні вхідна та вихідна напруга, відповідно; $I_{k1}(p)$, $I_{k2}(p)$ – операторні контурні струми; $E_L(p)$, $E_C(p)$ – операторні ЕРС, обумовлені енергією магнітного та електричних полів накопичених у реактивних елементах до комутації, I_0 , U_0 – струм через індуктивність та напруга на ємності до комутації, відповідно.

Операторні імпеданси індуктивності та ємності

$$Z_L = L p I(p);$$

$$Z_C = C I(p) / p.$$

Операторні ЕРС індуктивності та ємності

$$\begin{aligned} E_L(p) &= L I_0; \\ E_C(p) &= U_0 / p. \end{aligned}$$

Закон Ома у матричній формі

$$I = Zk^{-1} E_k.$$

Рішення у Mathcad показано на рис. 3, де E_k і Z_k – матриці контурних ЕРС та імпедансів, відповідно.

$$E_k := \begin{pmatrix} 1 - \frac{U_0}{p} \\ \frac{U_0}{p} + L \cdot I_0 \end{pmatrix} \quad Z_k := \begin{pmatrix} \frac{1}{p \cdot C} + R & \frac{-1}{p \cdot C} \\ \frac{-1}{p \cdot C} & \frac{1}{p \cdot C} + p \cdot L \end{pmatrix}$$

$$I_k \rightarrow \begin{bmatrix} \frac{\frac{U_0}{p} + I_0 L}{C \cdot L \cdot R \cdot p^2 + L \cdot p + R} - \frac{\left(\frac{U_0}{p} - 1\right) \cdot (C \cdot L \cdot p^2 + 1)}{C \cdot L \cdot R \cdot p^2 + L \cdot p + R} \\ \frac{(C \cdot R \cdot p + 1) \cdot \left(\frac{U_0}{p} + I_0 L\right)}{C \cdot L \cdot R \cdot p^2 + L \cdot p + R} - \frac{\frac{U_0}{p} - 1}{C \cdot L \cdot R \cdot p^2 + L \cdot p + R} \end{bmatrix}$$

Рис. 3. Рішення у Mathcad для операторних контурних струмів

Звідки операторна вихідна напруга

$$U_2(p) := \frac{p - I_0 R + C \cdot R \cdot U_0 \cdot p}{C \cdot R \cdot p^2 + p + \frac{R}{L}}$$

Проводимо зворотнє перетворення Лапласа у Mathcad за допомогою функцій меню «Символьні операції / змінна / зворотнє перетворення Лапласа».

$$U_2(t) := \left[\left(\frac{1}{C \cdot R} \right) \cdot \cosh\left(\frac{t \cdot A}{2}\right) - \frac{\sinh\left(\frac{t \cdot A}{2}\right) \cdot (2 \cdot C \cdot I_0 \cdot R^2 + C \cdot U_0 \cdot R + 1)}{C^2 \cdot R^2 \cdot A} \right] \cdot e^{-\frac{t}{2 \cdot C \cdot R}}$$

де

$$A := \sqrt{\frac{L - 4 \cdot C \cdot R^2}{C^2 \cdot L \cdot R^2}}$$

Залежність вихідної напруги від часу при $R = 100$ Ом, $L = 1$ мГн, $C = 1$ мкФ, $I_0 = 1$ А, $U_0 = 1$ В показано на рис. 4.

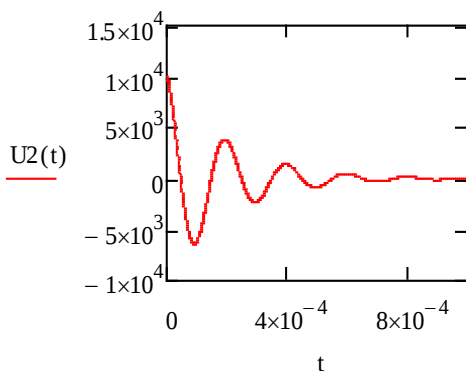

Рис. 4 – Залежність вихідної напруги від часу

ЛІТЕРАТУРА

1. Бобало, Ю. Я., Мандзій, Б. А., Стахів, П. Г., Писаренко, Л. Д., Якименко Ю. І. Основи теорії електронних кіл. Електронний підручник / за редакцією Ю. Я. Бобало / Львів, вид. Нац. університету “Львівська політехніка”, 2008. – 180 с.

2. Mathcad User's Guide [Електронний ресурс] : режим доступу <http://www.ptc.com/product/mathcad/>.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ

УДК 794.1

Олександр Прохоров

*викладач Львівського державного університету фізичної культури
імені Івана Боберського м. Львів*

Email - prohorov@chessclub.lviv.ua

<https://orcid.org/0009-0007-0424-6226>

ПЛАН ЗАХОДІВ НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ШАХІСТІВ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ПІДГОТОВКИ ДО ЗМАГАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проведено теоретичне обґрунтування формування плану заходів навчально-тренувальної діяльності висококваліфікованих шахістів для підготовки до змагальної діяльності.

У процесі проведення дослідження використовувались наступні методи; аналіз літературних джерел та документів; метод системного аналізу.

Під час підготовки шахістів до змагальної діяльності важливого значення набуває необхідність виступів шахіста на престижних міжнародних змаганнях, що свідчить не тільки про рівень психічної підготовленості під час навчальної діяльності, а може бути показником індивідуальної оцінки фізичних, функціональних, психічних, мобілізаційних якостей шахіста.

Ключові слова: *шахи, змагальна діяльність, цикли тренувань, змагальна діяльність.*

Вступ. Успіх у спортивній діяльності та досягнення запланованих цілей шахіста у сучасному світі можливий лише у випадку сформованості мотивації та використання всього арсеналу різних задач, як основного способу діяльності, а саме: формування тактичного та стратегічного мислення та прийняття рішення при дефіциті часу, психологічна стійкість, фізична витривалість та інше.

Однією з центральних проблем підготовки висококваліфікованих шахістів на сучасному етапі є пошук раціональних шляхів удосконалення навчально-тренувального процесу.

Крім планування спеціальних тренувань, в побудову навчально-тренувального процесу необхідно також включити планування

підготовчих та основних стартів у турнірах, теоретичної і психологічної підготовки, відновлення спортивної працездатності, засобів і методів контролю за тренувальною та змагальною діяльністю. [1].

В шаховому спорті інтенсивність змагальних навантажень постійно зростає. Це пов'язано із збільшенням загальної кількості змагань та змінами в регламентах. Що вимагає від шахіста високого рівня розумової працездатності.

Тому надзвичайно важливою для сучасного шахіста є фізична підготовка. Шахова партія в середньому триває біля 5-6 годин. Турнір може тривати 10 днів, а за ним наступний і так за рік шаховий професіонал може із 365 днів грати біля 140-200 днів. Численні переїзди і перельоти, зміна часового поясу і клімату додатково відображають всю важкість умов, до яких приходить адаптуватись. Для того, щоб завжди бути у хорошій фізичній формі наприклад, багаторазовий чемпіон світу з шахів норвежець Магнус Карлсен, регулярно займається фізичним навантаженням. Він регулярно відвідує тренажерний зал, грає у футбол, баскетбол, волейбол, теніс. Саме за допомогою рухової активності можна сприяти якісній розумовій працездатності протягом довгого часу [3].

Одною із проблемою на сучасному рівні є саме тренувальний процес та його інтенсифікація. [2] Тобто збільшення тренувань з інтенсивністю, що стимулює у шахістів зростання загальної та спеціальної підготовленості в ході всього навчально-тренувального процесу.

Фінальною метою навчально-тренувального процесу шахістів на кожному із рівнів підготовки є ефективна підготовка до участі в основних змаганнях: чемпіонати України, змагання на Кубок Світу, Чемпіонати Європи та світу.

Навчально-тренувальний процес будується на основі визначеної структури, яка являє собою відносно сталий порядок об'єднання компонентів певного процесу (його частин, сторін), їх закономірне співвідношення один з одним і загальною послідовністю. [1].

Структура навчально-тренувального процесу характеризується, зокрема:

1. необхідними співвідношеннями параметрів тренувальних (часткових і загальних величин її обсягу та інтенсивності) і змагальних навантажень;

2. визначеною послідовністю різних етапів навчально-тренувального процесу (окремих занять та їх частин).

3. доцільним порядком взаємозв'язку різних сторін змісту підготовки шахіста (усіх компонентів загальної і спеціальної фізичної підготовки)

Спеціальна підготовка високваліфікованих шахістів на сучасному етапі зазнає суттєві зміни за формою та отримує додаткові можливості, які раніше було неможливо технічно реалізувати.

По-перше, у технічному арсеналі шахістів з'явився такий потужний інструмент, як комп'ютер та двигуни, що дозволяє найбільше ефективно реалізувати багато функцій збору, систематизації баз даних у Chess Base, зберігання шахової інформації (партиї, позицій для аналізу), тактичного аналізу позицій найвищої складності.

По-друге, підвищилася інтенсивність занять з тренером у вирішенні тренувальних та контрольних завдань, з перевіркою численних "бічних" варіантів, з акцентом уваги на найважливіших тонкоцях та нюансах позиції.

По-третє, розширилися можливості подачі тренером навчального матеріалу, суттєво поглибилася ранжованість за рівнем складності та тематичної спрямованості.

Усе це прокладає шлях шахісту до мотивації приймати участь у змаганнях і надає всебічну професійну підготовку до високого спортивного результату.

Але шахові турніри пропонують навіть більше, ніж просто змагання і результат — вони забезпечують платформу для інтелектуального, емоційного та соціального індивідуального зростання.

Незалежно від того, чи шахіст хоче виграти у турнірі, чи просто покращити свою гру, шлях починається з ґрунтовної підготовки.

Від опанування основ та регулярних тренувань та підтримки розумової концентрації — кожен наступний крок сприяє зростанню шахіста, як конкурентоспроможного гравця на фоні шаленої конкуренції загалом у шаховому світі. [5]

Висновки. Мета дослідження показує у загальних рисах, при якій умовах шахові тренери можуть представити та включити у планування навчальної-тренувальної діяльності шахістам базові моменти процесу спеціальної фізичної підготовки в рамках навчання, а також шахову підготовку, яка допомагає шахісту досягти кращих результатів у процесі та відповідно показати найкращий спортивний результат у турнірах.

Таким чином, унікальність планування навчально-тренувальної підготовки шахістів полягає в комплексному підході, і має включати додатково на рівні держави - освітні реформи, розвиток інфраструктури та масові заходи, спрямовані на всебічний розвиток шахового потенціалу країни.

Список використаних джерел

1. Костюкевич В. М. (2007) Теорія і методика тренування спортсменів високої кваліфікації : навч. посіб. Вінниця: «Планер», 273 с.
2. Платонов В. М. (2021) Сучасна система спортивного тренування : підручник. Київ : Перша друкарня, 672 с
3. Шанковський А.З., Улізько В.М., Бойчук Р.І. (2022) Шляхи покращення процесу підготовки шахістів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*: зб. наукових праць / За ред. О.В. Тимошенка. Київ : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, Випуск 5 (150) 21 С. 129-133.
4. Шкрєбтій Ю. М. (2005) Управління тренувальними і змагальними навантаженнями спортсменів високого класу — Київ: 257 с.
5. Sergio, V. M. (2011). The physical preparation of a chess player. Obtained from www.EFdeportes.com

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

Зубач Ірина Володимирівна

студентка 5 курсу

Волинського національного університету імені Лесі Українки

Кобель Григорій Петрович

к. п. н., доцент ВНУ імені Лесі Українки

ІСТОРИЧНІ ФІЗИЧНІ ЗАДАЧІ

Постановка проблеми Фізика – наука, що сформувалася завдяки спостереженням, експериментам і розв’язанню практичних задач. Історія фізики налічує багато задач, які стали фундаментальними для розвитку науки та техніки. Із фізичними задачами людство стикалося ще з давніх часів. У Стародавній Греції Архімед вивчав сили, що діють на тіла у воді, та сформулював закон виштовхувальної сили.

Мета дослідження. Розглянути можливості застосування історичних задач на уроках фізики.

Результати дослідження. Історичні задачі – це задачі, запропоновані відомими математиками або іншими історичними постатями, задачі з різних підручників та інших друкованих джерел, які збережені історією. Деякі історичні задачі розв’язувалися досить довгий час. Наприклад, один із великих фізиків, Анрі Пуанкаре, запропонував гіпотезу Пуанкаре, яка стала важливою проблемою в топології та залишалася нерозв’язаною майже 100 років, поки її не довів Григорій Перельман у 2003 році. Або інший приклад — Гільбертська шоста проблема, сформульована Давидом Гільбертом у 1900 році. Вона стосується аксіоматизації фізики і досі не має повного вирішення. Ще одним прикладом є проблема трьох тіл, яку досліджували Ісаак Ньютон, Жозеф-Луї Лагранж та Анрі Пуанкаре. Вона залишилася відкритою в загальному вигляді й досі не має точного розв’язку для довільних початкових умов. Розв’язання таких задач ставало значним стимулом у розвитку самої фізики, адже породжувало нові ідеї, нові методи та теорії.

Проблема використання історичних задач на уроках фізики стала предметом наукових досліджень багатьох вчених: Архімед, Галілей, Ньютон, Ейнштейн та багатьох інших.

Встановлено, що фізичні задачі, збережені для нас історією, дають можливість школярам отримати додаткову теоретичну інформацію, допомагають з'ясувати роль і місце фізики в практичній діяльності людей, пробуджують інтерес учнів до фізики. Основною перевагою використання історичних задач на уроках фізики є те, що їх розв'язання вимагає не тільки фізичних знань, а й кмітливості, творчості, вміння логічно мислити, бажання знайти нетрадиційні шляхи розв'язання.

Так, цікавою є задача, яка запропонована відомим італійським математиком Леонардо Пізанським (Фібоначчі). У роботі «*Liber Abaci*» Фібоначчі пропонує задачу про відшукання найменшої кількості гир, за допомогою яких можна отримати будь-яку цілу вагу від 1 до 40 фунтів.

Досить цікавою є проста історична фізична задача, яка здобула широку популярність:

Задача Архімеда про "корону Гієрона". Цар Гієрон II дав ювеліру золото для виготовлення корони, але запідозрив, що майстер міг підмішати дешевший метал (наприклад, срібло) і частину золота привласнити. Він звернувся до Архімеда, щоб той з'ясував, чи корона зроблена з чистого золота, не руйнуючи її.

За легендою, Архімед довго думав над цією проблемою і випадково знайшов рішення, коли приймав ванну. Він помітив, що його тіло витісняє воду, і зрозумів, що об'єм витісненої рідини дорівнює об'єму зануреного тіла. Це відкриття змусило його вигукнути знамените "Еврика!" Щоб перевірити корону, він:

1. Визначив масу корони (вже відома).

2. Визначив об'єм, зануривши її у воду та вимірявши витіснену рідину.

3. Обчислив густину за формулою: $\rho = m/V$

(де ρ — густина, m — маса, V — об'єм).

Якщо корона була зроблена з чистого золота, її густина мала б дорівнювати густині золота (близько 19,3 г/см³). Якщо ж у корону підмішали срібло чи інший метал, її густина виявилася б меншою.

Архімед виявив, що густина корони була меншою за густину чистого золота. Це означало, що ювелір підмішав дешевший метал, і тим самим обдурив царя!

У сучасних підходах до викладання фізики важливу роль відіграє застосування математичного аналізу, диференціальних рівнянь та елементів моделювання. Як зазначає Сергєєв І. В., використання методів математичного аналізу дозволяє ефективно розв'язувати складні фізичні задачі. Капіносов Б. С. акцентує увагу на ролі диференціальних рівнянь у формалізації фізичних процесів, а Сіренко І. Я. підкреслює значення математичного моделювання у шкільному курсі фізики для розвитку мислення учнів.

Висновок. систематичне використання історичного матеріалу, який підвищує інтерес, стимулює потяг до наукової творчості, пробуджує критичне ставлення до фактів, дає уявлення про фізику як невід'ємну складову загальнолюдської культури.

Список використаних джерел

1. Бевз В.Г. Історія математики у фаховій підготовці майбутніх вчителів: Монографія. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – 360 с.
2. Капіносов Б.С. Диференціальні рівняння в курсі фізики. – Харків: ВШ, 2011. – 128 с.
3. Сергєєв І.В. Розв'язування задач з фізики з використанням математичного аналізу. – Львів: Світ, 2008. – 212 с.
4. Сіренко І.Я. Математичне моделювання фізичних процесів у шкільному курсі. // Фізика та астрономія в школі. – 2012. – №4. – С. 14–17.

Зубач Ірина Володимирівна

студентка 5 курсу

Волинського національного університету імені Лесі Українки

Кобель Григорій Петрович

к.п.н., доцент ВНУ імені Лесі Українки

МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ЗАДАЧ

Вступ. У сучасному освітньому просторі розв'язування фізичних задач є не лише засобом перевірки засвоєння навчального матеріалу, а й важливим інструментом формування компетентностей учнів. Для досягнення глибшого розуміння фізичних явищ доцільним є застосування математичних методів, які дозволяють аналітично, чисельно або графічно дослідити задачу, виявити залежності між величинами, обґрунтувати результат. Розв'язування фізичних задач передбачає формалізацію реальних явищ за допомогою математичних моделей. Застосування математичних методів — невід'ємна складова аналізу фізичних процесів, побудови закономірностей та перевірки гіпотез[5]. У навчальному процесі це також є дієвим засобом розвитку логічного мислення, аналітичних навичок та глибшого розуміння фізичних законів [1].

Мета дослідження . Розглянути основні математичні методи, що використовуються при розв'язуванні фізичних задач, а також проаналізувати їхню ефективність у навчальному процесі.

Матеріали і методи. У дослідженні використано методи педагогічного спостереження, аналізу навчальних програм, підручників, проведено тестування учнів з метою визначення ефективності використання математичного апарату під час розв'язування задач різного рівня складності.

Результати дослідження. У процесі розв'язування фізичних задач математичні методи умовно поділяються на:

- **Аналітичний метод.** Розв'язувати задачу починають з її запитання. Проаналізувавши умову, з'ясовують, за допомогою яких закономірностей можна визначити шукану величину. Але знайдене

співвідношення, зазвичай, містить проміжні невідомі величини. Їх знаходять з інших закономірностей до тих пір, доки шукана величина не буде повністю виражена через відомі. Розрахункова формула одержується як синтез окремих закономірностей.

- **Векторно-координатний спосіб розв'язування задач** полягає в розкладанні фізичних величин (переважно сил, швидкостей, переміщень) на складові по осях координат і подальшому використанні векторної алгебри та компонентного аналізу для побудови рівнянь. Цей метод особливо ефективний у задачах з механіки, коли розв'язок залежить від напрямків дії сил або руху тіл у просторі.

- **Графічний метод** у фізиці передбачає використання графіків для опису й пояснення природних процесів та закономірностей. Використання графіків сприяє наочному та більш глибокому розумінню фізичного процесу, навчає учнів виражати функціональну залежність аналітично, дає можливість уявити поставлену задачу, а також її розв'язок.

- **Векторно-геометричний спосіб розв'язування задач.** Значну частину задач як з механіки, так і з інших розділів фізики (електростатики, геометричної оптики) можна розв'язувати, використовуючи векторно-геометричний спосіб. Суть його полягає в тому, що перехід «від векторних рівнянь до скалярних здійснюється на основі застосування знань з геометрії: правил додавання векторів, властивостей геометричних фігур, співвідношень між сторонами і кутами в прямокутному трикутнику, теореми Піфагора, ознак подібності й рівності трикутників, теореми косинусів і синусів тощо».

Задача. Два автомобілі на перехресті рухаються у взаємно перпендикулярних напрямках з швидкостями відповідно $v_1 = 3$ м/с і $v_2 = 4$ м/с.

Знайти швидкість першого автомобіля відносно другого.

Дано:

$$v_1 = 3 \text{ м/с}$$

$$v_2 = 4 \text{ м/с}$$

$$v_{12} = ?$$

Розв'язання

Зробимо малюнок, на якому зобразимо ситуацію (рис. 1).

Згідно з правилом додавання швидкостей:

$$\vec{v}_1 = \vec{v}_2 + \vec{v}_{12}$$

$$\text{Звідки } \vec{v}_{12} = \vec{v}_1 - \vec{v}_2$$

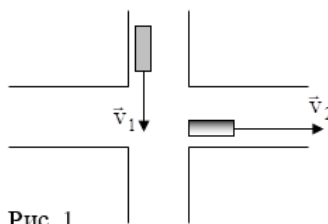

Рис. 1

Відкладемо вектори $\vec{v}_1$ і $\vec{v}_2$ з однієї точки і скористаємося правилом віднімання векторів. Отриманий векторний трикутник (рис. 2) є прямокутним.

Скориставшись теоремою Піфагора, можна записати, чому дорівнює модуль відносної швидкості:

$$v_{12} = \sqrt{v_1^2 + v_2^2}$$

Виконаємо розрахунки:

$$v_{12} = \sqrt{3^2 + 4^2} = 5 \text{ (м/с)}$$

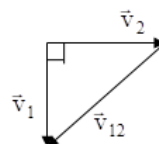

Рис. 2

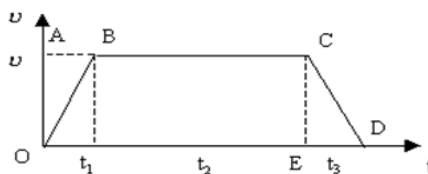
Відповідь: $v_{12} = 5 \text{ м/с}$

Задача. Поїзд метро проходить перегін $S = 2 \text{ км}$ за $t = 140 \text{ с}$. Приймаючи, що максимальна швидкість поїзда дорівнює $v = 60 \text{ км/год}$, якщо на початку і в кінці перегону поїзд рухався з однаковим за абсолютним значенням прискоренням, визначте це прискорення.

Дано:

$$s = 2 \text{ км} = 2 \cdot 10^3 \text{ м}$$

$$t = 140 \text{ с}$$

Побудуємо графік залежності швидкості руху поїзда метро на перегоні від часу. Оскільки на початку і в кінці перегону поїзд рухався з однаковим за модулем прискоренням, то час розгону поїзда і час його гальмування до зупинки однакові $t_1 = t_3$. На графіку швидкості довжина перегону чисельно дорівнює площі фігури, яка обмежена графіком та віссю абсцис (часу). Із рисунка видно, що площа трапеції ABCD дорівнює площі прямокутника OACE. Отже, $v(t - t_1) = s$. Для рівноприскореного руху $v = at_1$. Звідки $t_1 = \frac{v}{a}$. Отримуємо рівняння $a \left(t - \frac{v}{a} \right) = s$.

$$\text{Звідки знаходимо прискорення } a = \frac{v}{t - \frac{s}{v}} = \frac{v^2}{v \cdot t - s}.$$

$$\text{Проведемо обчислення в СІ: } a = \frac{16,7^2}{16,7 \cdot 140 - 2000} \approx 0,83 \left(\frac{\text{м}}{\text{с}^2} \right)$$

Висновок. Математичні методи є основою для аналізу фізичних задач, а також потужним інструментом навчання. Їх інтеграція в освітній процес не лише сприяє формуванню міцних знань, а й активізує пізнавальну діяльність учнів, розвиває навички дослідницької роботи, міждисциплінарного мислення і творчого підходу до розв'язання проблем.

Список використаних джерел

1. Бевз В.Г. *Історія математики у фаховій підготовці майбутніх вчителів: Монографія*. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – 360 с.
2. Капіносов Б.С. *Диференціальні рівняння в курсі фізики*. – Харків: ВШ, 2011. – 128 с.
3. Сергєєв І.В. *Розв'язування задач з фізики з використанням математичного аналізу*. – Львів: Світ, 2008. – 212 с.
4. Сіренко І.Я. *Математичне моделювання фізичних процесів у шкільному курсі*. // *Фізика та астрономія в школі*. – 2012. – №4. – С. 14–17.

УДК 501

Надія Копійченко,

*ВСП «Тальнівський будівельно – економічний фаховий коледж
Уманського національного університету»*

«НАВЧИТИСЯ ВЧИТИСЯ» НА ЗАНЯТТЯХ МАТЕМАТИКИ МЕТОДАМИ МІЖОСОБИСТІСНОГО НАВЧАННЯ

У зв'язку із входженням України у світовий освітній простір перед нами постає проблема формування молодих спеціалістів з інноваційним типом мислення. Сучасне покоління – це громадяни України, які володіють новими методами мислення, новими ідеями, поглядами на світ, на суспільство. Досить важливим на сучасному етапі розвитку освіти є формування у студентської молоді важливої компетенції, яка б допомогла їм виконати основне завдання – «навчити вчитися», тобто самостійно здобувати знання. А значить головне завдання сучасного заняття – навчити студентів здобувати знання самостійно. Таке знання є особистим освітнім продуктом кожного здобувача освіти, адже воно отримане завдяки дослідженню, пошуку. На мою думку, це вдасться зробити, використовуючи систематично на заняттях з математики методи міжособистісного навчання, під час яких відбувається активна участь всіх суб'єктів навчання (студентів) при постійному корегуванні викладача на певних етапах взаємодії. Міжособистісне - інтерактивне навчання сприяє формуванню цінностей, навичок і вмінь студентів, допомагає створенню атмосфери співпраці, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером студентського колективу [1, с. 81].

Колективна (кооперативна) форма навчальної діяльності студентів – це форма організації навчання у малих групах, що об'єднані спільною навчальною метою [2, с. 24].

З перших занять математики, використовуючи технологію міжособистісного навчання слід починати з роботи студентів у парах. Два студенти виконують поставлене викладачем завдання. Викладач не втручається сам у їх роботу, лише коли студенти звертаються до викладача з приводу незрозумілих для них моментів у отриманому

завданні. Пар у групі маємо бути декілька, а завдань готую у чотирьох – шести варіантах. Це дає можливість швидше перевірити їх виконання, почути мотивацію ходу розв’язання кожного представника кожної пари, а тим студентам, для яких це було важко – самостійно знайти свої помилки та зрозуміти їх

Пари можуть бути як статичними так і динамічними.

Добре студенти працюють у малих групах по п’ять осіб. П’ять осіб – оптимальний розмір навчальної групи. Він досить великий для групової стимуляції і досить малий для особистого визнання. Співвідношення 2:3 забезпечує меншість підтримкою [2, с. 32]. Формувати групи може викладач, самі студенти за бажанням тощо. Проте слід пам’ятати, що групи можуть бути як гомогенні (однорідні за рівнем навчальних досягнень студентів) так і гетерогенні (різномірні за рівнем навчальних досягнень студентів). З метою досягнення студентами успіху при такій формі роботи і завдання, що видає викладач, можуть «чистими», без будь – яких підказок, а можуть мати додатки від викладача, тобто це можуть бути картки – інструкції чи (та) картки- підказки. Так, наприклад, усім п’ятіркам роздано картки де треба виконати диференціювання функції. Приклад однієї такої картки:

$$1) \quad y = 4x^3 + 25.$$

Окремим групам-п’ятіркам пропонується картка – інструкція:

Картка – інструкція: для диференціювання цієї функції слід згадати правило диференціювання алгебраїчної суми;

згадайте формулу, за якою визначають похідну степеневі функції;

згадайте формулу, за якою визначають похідну сталої величини;

згадайте формулу, як диференціюють добуток, коли один із множників – дійсне число.

Окремим групам-п’ятіркам пропонується картка – підказка:

$$y' = (4x^3 + 25)' = (4x^3)' + (25)' = \dots$$

При роботі у п’ятірках слід, щоб студенти сиділи по колах, дивились один на одного. У групі слід визначити: головуючого студента, який керує роботою групи; секретаря, який веде записи роботи; посередника,

який стежить за часом; доповідача та співдоповідача, які чітко висловлюють результати роботи перед аудиторією.

Викладач у час роботи груп може надати одну – дві підказки групам по ходу виконання завдання, стежить за часом роботи, пропонує групам уже представляти результати роботи, запитує у студентів про ефективність такої роботи та заслуховує пропозиції з поліпшення такої навчальної діяльності.

Важливим моментом міжособистісного навчання у малих групах по п'ять студентів є обговорення результатів. На мою думку, на заняттях з математики найефективнішими є такі форми обговорення результатів роботи як «Діалог», «Синтез думок», «Спільний проект». Суть методу «Діалогу» полягає у спільному пошуку групами узгодженого рішення, наприклад, встановлення алгоритму розв'язування задач чи вправ. Суть методу «Синтезу думок» полягає у тому, що кожна група доповнює висновки попередньої групи своїми думками, наголошуючи на тих моментах, з якими не згодні з попередньою групою. Суть методу «Спільний проект»: кожна група висловлює свої результати роботи по своїх завданнях та у кінці обговорення складають колективно спільний висновок – проект. «Діалог», «Синтез думок», «Спільний проект» – усе це є дискусійні методи міжособистісного навчання. Щоб дискусія була відвертою, викладачу слід створити в аудиторії атмосферу довіри і взаємоповаги, що дасть можливість всім студентам групи включитися в розумову діяльність і розвивати свої здібності, знання та вміння. З цією метою пропоную студентам дотримуватися таких правил ведення дискусій:

- Висловлюватись по черзі, не перебиваючи того, хто говорить.
- Критикувати думку, а не особу, яка її висловлює.
- Поважати всі висловлені думки.
- Не сміятися, коли інший говорить, за винятком випадків, коли хтось жартує.
- Не змінювати теми дискусії.
- Заохочувати до участі в дискусії інших одногрупників.

Правила ведення дискусій можна роздрукувати та розкласти на робочих столах для їх використання упродовж усього заняття.

Коли студенти добре навчилися працювати у малих групах по п'ять осіб, можна переходити до використання методу «Акваріум». У «Акваріумі» мають побувати усі студенти академічної групи. Викладач розбиває студентську групу на чотири групи. Кожній групі пропонується завдання по черзі та відводиться як і у всіх попередніх методах час для його виконання. Перша група сідає у коло по центру класу, а решта студентів – спостерігачі. У групі зачитують задачу, обговорюють спосіб її розв'язання, дотримуючись правил ведення дискусії, знаходять спільну думку з її розв'язання. До «акваріума», у якій перебуває перша група ніхто зі спостерігачів не втручається, мовчки записують на окремих листочках успіхи та недоліки цієї групи, та по закінченні відведеного для її розв'язання часу усі спостерігачі по черзі дають повний аналіз роботи «Акваріуму»: по ходу розв'язання, по мотивації ходу розв'язання, які висновки студентів, що перебували у акваріумі, були найправильнішими, більш чіткими тощо.

Досить цікавим та результативним, на мою думку є метод «Дзеркало». Метод розрахований на два етапи роботи студентів у малих групах. Викладач поділяє студентську групу на чотири групи.

Перший етап роботи. Кожній групі видається завдання. Наприклад:
-першій групі – прочитати правило диференціювання алгебраїчної суми функцій та навести два приклади його застосування;

-другій групі – прочитати правило диференціювання добутку двох функцій та наслідок з нього; навести два приклади його застосування;

-третьій групі – прочитати правило диференціювання частки двох функцій та навести два приклади його застосування;

-четвертій групі – прочитати правило диференціювання складеної функції та навести два приклади його застосування.

Другий етап роботи. Пропонується половині студентів першої групи перейти у другу, половині студентів другої групи перейти у першу. Так же само третя і четверта групи обмінюються своїми половинами. У нових групах студенти обмінюються набутими новими знаннями.

Третій етап методу. Студенти повертаються у свої початкові групи та знов обмінюються набутими знаннями та наводять нові приклади застосування уже двох правил диференціювання функцій.

Важливою умовою успіху при роботі за методами міжособистісного навчання є матеріальна база кабінету, у якому викладач математики проводить заняття. У аудиторії мають стояти столи, які за потреби викладач розставляє так, як вимагає той чи інший метод. Аудиторія має бути оснащена двома розкладними дошками, для одночасного представлення результатів роботи груп для розгляду усією академічною групою та викладачем.

Таким чином, інтерактивна технологія навчання дозволяє розв'язати одразу кілька завдань: розвивати комунікативні вміння й навички, сприяти встановленню емоційних контактів між учасниками процесу, забезпечувати виховне завдання, змушуючи працювати в команді, прислухатися до думки кожного. Використання міжособистісного навчання знімає нервові напруження, дає можливість змінювати форми діяльності, переключати увагу на основні питання. Нові потреби у високопрофесійних фахівцях неможливо задовольнити без істотної перебудови системи професійної підготовки кадрів. Навчальний процес повинен бути цікавим, результативним та спрямованим на максимальне досягнення поставлених цілей. Упровадження інтерактивних методів навчання – один із найважливіших напрямків удосконалення підготовки підростаючого покоління до подальшого навчання у вищому навчальному закладі.

1. Як стати майстерним педагогом. Навчально методичний посібник, [Ковальчук В. І, Сергеева Л. М. та ін] ; за заг. Редакції Л.І.Даниланко, -К, ТОВ «Етіс плюс», 2007, 184 ст.

2.Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Науково – методичний посібник, [О.Пометун, Л.Пироженко] ; за загальною редакцією доктора педагогічних наук, професора О.І.Пометун,-К, «Видавництво А.С.К.», 2004, 192 ст.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Volodymyr Banias

*PHD, Associate Professor, Associate Professor,
Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher
Education,*

Department of Philology, Berehove, Ukraine

Orcid ID: 0000-0001-6880-8805

Web of Science Researcher ID: KVB-6789-2024

Berehove, Ukraine, +38 (096) 917-18-01

banyasz.volodimir@kmf.org.ua

Nataliia Banias

*PHD, Associate Professor, Associate Professor,
Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher
Education,*

Department of Philology, Berehove, Ukraine

Orcid ID: 0000-0002-6974-0790

Web of Science Researcher ID: KVB-7525-2024

Berehove, Ukraine, +38 (096) 917-18-00

banyasz.natalia@kmf.org.ua

NON-VERBAL COMMUNICATION: TYPES, FUNCTIONS

Symbols, signs and signals are three aspects of the communication process present in all known societies and have caused a great deal of research by experts because they have nothing to do with language or the traditional meaning of language. Each is a modification of the original and each can be placed deep in prehistory, before or at the beginning of man's first attempts at speech.

The basic function of these signals is to provide changes in the environment that attract attention and convey meaning. By themselves, they seem to have minimal significance. They can indicate that someone is impatient in the room, that some aspect of the environment is approved or disapproved or

that an important situation needs attention when a cry for help is heard. Coding refers to the ability to communicate effectively in speech or writing. Anthropologist Ashley Montagu defines symbols as “communicated information” that has a specific meaning, comparable to the phrase “That’s it. Do something!” [1] The main difference between a sign and a signal is that a sign, such as a police sign, has a significant meaning. Signals (such as a shout for help) are merely an indication of external meaning. The difference is explained by the observation that many animals respond to signs, while only a few intelligent and educated animals (mostly dogs and monkeys) can respond to simple symbols. All intellectual cultures use symbols to convey simple messages quickly and easily. The meaning of a logo will depend on its shape, position, color, or location. In the United States license plates, clothing and signs are common symbols. In general, the symbols of each community create a rich language of beautiful communication, integration into a continuous understanding of the world. They seem to have an incomprehensible ability (as one of their functions) to define the reality of the world. A symbol is defined as a clearly identifiable tool.

The abstraction of the values that people instill in others, of the things they own and use, is at the core of Symbolism. According to the English philosopher Alfred North Whitehead, it is a process that consists of certain components of the [psychic] reason for consciousness, belief, thought, and respect for other uses, a process that develops value or worth and seems to arouse strange, incongruous cognitions and feelings. It is something similar to, but more subtle than traditional language. They are not language, instead, they are a way of expressing ideas of people that are too difficult, dangerous, or difficult to express in a single language. The compilation of separate symbolic words seems impossible because they lack the precision and regularity necessary for a precise definition in any language. It is often viewed as a picture without affecting a group of characters. These are often interactive symbols, such as the White House in Washington DC, a funeral, or an impressionist painting. Although in such examples there is a tendency to isolate signs and symbols from the individual, semiotic communication is therefore intertwined with all human activity. The symbols that people use most often and consider most important are universal and unforgotten. Their important role in science, mathematics, literature, and art can be understood by recognizing that spoken

and written words and numbers are themselves metaphorical symbols. Moreover these symbols people can define themselves. Some American scientists have attempted to develop a body language called kinesiology. Their findings are both interesting and useful, and would eventually lead to a veritable dictionary of American gestures, similar to those elaborated in the 19th century by the French mime and gymnastics teacher Francois Delsarte; they explain everyday language with subtlety and difficulty. The development of the theory, which is included in the study of "relations", was proposed by the American anthropologist Edward Hall. Social interaction involves the way people in different cultures use time and space, as well as physical and other forms of communication. Hall's "silent language"[3] of nonverbal communication includes cultural associations such as physical distance or the relationships people maintain between each other, the warm bodies they leave behind, and the smells they see in their environment. By comparing the behavior of different classes (and different relationships), Hall created and codified a number of complex concepts that showed how certain types of connections form nonverbal messages. Also, Hall's work on proxemics succeeds in understanding communication where linguists and speakers have not really thought about the importance of listening. Linguists are more interested in objective, practical language than in the small talk that members of a culture tend to forget.

1. Montagu Ashley, *Frontiers of Anthropology*, University of Michigan, 2008, p.617

2. Hall Edward T., *The Silent Language* Doubleday & Company, Inc., Garden City, New York, 1959

[https://monoskop.org/images/5/57/Hall Edward T The Silent Language.pdf](https://monoskop.org/images/5/57/Hall_Edward_T_The_Silent_Language.pdf)

Антоніаді О.Г.

*Учитель англійської мови,
вища категорія*

Галушко І.М.

*Учитель зарубіжної літератури,
учитель вищої категорії,
старший вчитель, учитель-методист
Миколаївська гімназія № 57 імені Т.Г.Шевченка*

МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ – НАУКОВА СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ ТА ОСНОВА ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті розглянуто основні підходи до інтегрованого навчання в середніх закладах освіти. Розкрито практичну цінність бінарних уроків (англійської мови і зарубіжної літератури) у формуванні пізнавальної активності школярів і як засобу підвищення ефективності освітнього процесу у старшій школі.

Ключові слова: *бінарний урок, інтегрований урок, інтеграція знань з англійської мови і зарубіжної літератури.*

The article deals with the main approaches to integrative learning in secondary education institutions. It is disclosed the practical value of binary lessons (English and World Literature) in the formation of schoolchildren cognitive activity and as a means of increasing the efficiency of the educational process in senior high school.

Key words: *binary lesson, integrated lesson, integration of knowledge in English and World Literature.*

Сьогодні учитель сучасної української школи все частіше постає перед дилемою вибору таких креативних, незвичайних, цікавих підходів, за допомогою яких суттєво підвищується якість освіти, а також розвиваються творчі та логічні навички учнів і це сприяє якісному та швидкому закріпленню навчального матеріалу. В майбутньому випускники шкіл повинні застосувати на практиці ті теоретичні знання, які вони отримали в школі і мати змогу використовувати їх впродовж свого життя. Тому завдання вчителя покращити пізнавальну діяльність

учнів, сприяти їх активності. Такі науковці як М.М. Фіцула, В.Р.Ільченко, Л.І. Ткаченко, А.С. Беляєва, Л.А. Куліченко та інші досліджували цей аспект педагогічної діяльності та зауважували на грамотному застосуванні інтегрованих уроків під час навчального процесу.

Як зазначає Фіцула М.М. «Сучасна школа висуває свої вимоги до методів навчання. Це стосується і розбудови української школи взагалі, й удосконалення методики навчання зокрема. Ефективність навчання в сучасній школі залежить від уміння вчителя обрати метод, прийом навчання в конкретних умовах для кожного уроку» [12].

Інтегрованим уроком називають такий вид організації навчальної діяльності, за якого учні одночасно отримують комплексні знання з декількох дисциплін (взаємопов'язаних або навіть таких, які належать до різних сфер знань) [7].

Можливі мотивації для використання інтегрованого уроку можуть бути різними. Наприклад, відзначення дня народження всесвітньовідомого англійського письменника В. Шекспіра стало актуальною темою як для уроку англійської мови так і для уроку зарубіжної літератури для учнів 8 –го класу в Миколаївській гімназії №57 імені Т.Г.Шевченка. Мета даного уроку - ознайомити учнів з біографією і віхами творчості видатного англійського драматурга та поета; поглибити знання школярів про трагедію як жанр; розвивати навички виразного читання, зв'язного мовлення, логічного мислення; сприяти виникненню зацікавленості англійською літературою. Участь в такому бінарному уроці представника місцевої дитячої бібліотеки позитивно вплинула на зацікавленість школярів та демонстрацію їх практичних навичок. Тристороння наполеглива праця зможуть принести найкращий результат ніж окремі тематичні уроки [4].

Якщо ми говоримо про напрям міжпредметних зв'язків, то спочатку аналізуємо наскільки добрим є джерело міжпредметної інформації (один, два чи більше предметів), яким чином ця інформація може бути використана при вивченні окремої теми [3].

Тема або розділ навчальної дисципліни можна взяти як організаційну одиницю процесу, яка також є методичною та змістовною. Урок можна взяти за основу інтеграції. І, відповідно до цього, застосовувати матеріал, знання інших навчальних предметів, для подальшого аналізу та отримання результатів [8].

Англійська мова як навчальна дисципліна формує навички усного мовлення, читання, письма та аудіювання. Це є основні завдання засвоєння англійської мови. Але також необхідно звернути увагу на переклад текстових фрагментів, аналіз прочитаного та його критика. При цьому не менш важливо врахувати рівень знань учнів. Тому, обираючи художню літературу саме за цією тематикою для проведення інтегрованого уроку з англійської мови, було надано перевагу адаптованій літературі. Для того, щоб відпрацювати вимову, письмо та проаналізувати текст – учні розпочинали з більш простих завдань [10]. Звісно, що навколо певного об'єкту чи явища зосереджується увага та бажання його висвітлити. Отож, інтеграція навчального матеріалу з різних навчальних предметів відбувається, як правило, для розв'язання проблеми міжпредметного характеру, або для створення творчого продукту [6].

Безпосереднє опрацювання учнями твору В. Шекспіра «Ромео і Джульєтта» відбувалося вдома в рамках самостійної роботи [13]. Вже під час уроку учні дискутували за темою та змістом трагедії, використовуючи при цьому активну тематичну лексику як за підручником зарубіжної літератури, так і за текстом для індивідуального читання [2].

Таким чином, учні мали змогу поглянути на вже знайомий їм твір з іншого боку, визначити переваги та недоліки прочитання мовою оригіналу та мовою перекладу. Обрання вже знайомого твору для індивідуального читання також значно зменшило імовірність зниження інтересу учнів до тексту.

Вчителі реалізують свою викладацьку діяльність згідно з стандартних навчальних програм відповідно до державного стандарту Міністерства освіти. Міністерство освіти України ставить конкретні вимоги до навчальної програми [11]. Для учнів 5-9 класів відповідно до навчальної програми Міністерства освіти з іноземної мови в кожному тематичному блоці є інтегровані змістовні лінії, які, наприклад, втілюються в паралелі «Іноземна мова – Зарубіжна література». Переважна кількість учнів позитивно сприймає художню літературу. Європейський жанровий зріз STATISTA 2015 висвітив наступну тенденцію: 1 місце – романи, як улюблена підліткова література – 38,7 %; 2 місце – журнали – 24,6 %; 3 місце – щоденні газети – 20,3% [1]. Учитель

може застосовувати комплексний інтегральний процес у навчальному процесі задля розвитку вмінь та навичок учнів, з якими він працює. І все це завдяки використанню міжпредметних зв'язків, що впливають на формування таких функцій як виховна і розвиваюча [5].

Додатковий ефект, який матиме практична реалізація інтегрованого навчання – це розвиток ставлення учнів до навчання, який може бути й емоційним, й образним, і ціннісним. Це дозволить їм краще розуміти навчальний матеріал на міжпредметній основі. А це запорука успішного формування такої ключової компетентності як вміння вчитися [9].

Вчителі повинні сформувати готовність та здатність учня до міжкультурної комунікації, уміння користуватися інформацією, володіти навичками взаєморозуміння, а також розвивати необхідні якості для взаємодії з представниками інших країн і культур. Творча і відповідальна особистість матиме змогу швидко пристосовуватися в мінливому світі, буде здатна постійно навчатися, опанує критичне мислення і генеруватиме нові ідеї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баран У. Підліткова література: український стрибок та європейський стандарт [Електронний ресурс] – 2015. – Режим доступу: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=xKpentwAAAAJ&citation_for_view=xKpentwAAAAJ:u5HHmVD_uO8C
2. Волощук Є.В. Зарубіжна література: підруч. для 8 класу загальноосв. навч. закладів – К. – Генеза – 2016. – 288 с. <https://shkola.in.ua/961-zarubizhna-literatura-8-klas-voloshchuk-2016.html>
3. Жукова А. Міжпредметні зв'язки – ключовий чинник осучаснення педагогічних технологій. ДТіП Тези до ЕБ. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715691/1/Zhukova_19_DTIP_Konf.pdf
4. Іванчук М. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання // Початкова школа. – 2004. – № 5. – С.10–13 <https://scholar.google.com.ua/citations?user=4Ta1CDoAAAAJ&hl=uk>
5. Ільченко В. Р. Інтеграція змісту освіти та сучасні проблеми актуальні для загальноосвітньої школи // Імідж сучасного педагога – 2002. – № 2 (21). – С. 14–17

6. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи. [Електронний – ресурс] - НУШ <https://nus.org.ua/2017/08/19/integrovane-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-2/>
7. Інтегрований урок та його аналіз. [Електронний – ресурс] - Освіта. UA. <https://osvita.ua/school/method/technol/714/>
8. Костюк Н. Т. Об'єктивна зумовленість і діалектика інтеграції сучасного наукового знання. – К.: Вища школа, 1998. – 327 с
9. Мариновська О. Інтегральна педагогічна технологія/ Оксана Мариновська//Імідж сучасного педагога: наук.-практ.осв.-популяр. Часопис.-2002.-№3. <https://www.ippo.if.ua/index.php/82-uncategorised/886-intehralna-tekhnohiiia-navchannia-vid-teorii-do-praktyky>
10. Савченко О. Я. Сучасний урок у початкових класах. – К.: Магістр-S, 1991. – 256 с
11. Типова освітня програма. [Електронний ресурс] – 2019. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi>.
12. Фіцула М.М. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. К., Видавничий центр «Академія». 2002. 527 с.
13. William Shakespeare. Romeo and Juliet (adapted script) [Electronic resource] / James Aldridge. – Access mode: https://www.academia.edu/13411529/Romeo_and_Juliet_adapted_script

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

*Гелемей Сергій Олегович,
старший інспектор з особливих доручень
Управління організації охорони та режиму
Західного міжрегіонального управління Міністерства юстиції
України*

ЧИННИКИ, ЩО СПРИЯЮТЬ ВЧИНЕННЮ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В ОРГАНАХ І УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ТА СЛІДЧИХ ІЗОЛЯТОРАХ ДКВС УКРАЇНИ

Проблема злочинності у сфері діяльності органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України (ДКВС) є однією з найбільш складних і соціально небезпечних. Ця сфера, через свою специфіку, не лише концентрує осіб, які вже мають досвід протиправної поведінки, але й створює умови, що сприяють новим кримінальним правопорушенням як з боку засуджених і ув'язнених, так і з боку персоналу установ.

Є. Ю. Бараш зазначає, що існування корупції, як засвідчує низка наукових досліджень, зумовлено трьома основними чинниками, а саме: суттєвими недоліками законодавчого регулювання, що надає широкі можливості для різноманітних маніпуляцій із законами під час їх застосування; певними недоліками в механізмі формування гілок влади; наявністю стійкої корупційної установки на всіх рівнях службової діяльності, яка відтворюється під час реалізації службовими особами своїх повноважень[1].

Розглянемо основні детермінанти, які впливають на вчинення злочинності. І так, одна з головних причин злочинності в пенітенціарних установах полягає у високому рівні соціальної напруги. Тривала ізоляція, обмеження комунікації із зовнішнім світом, дефіцит соціальних зв'язків та підтримки призводять до формування ворожих і девіантних норм поведінки. Часто в установах виконання покарань існує неформальна

ієрархія та власні "закони", що можуть сприяти згуртуванню злочинних груп і протистоянню адміністрації[2].

Недостатнє матеріально-технічне забезпечення установ, перевантаженість персоналу, брак кваліфікованих кадрів і відсутність сучасних засобів контролю є додатковими факторами, що сприяють криміногенній обстановці. Через низький рівень заробітної плати, моральне виснаження та психологічний тиск частина працівників установ може бути схильна до корупційних діянь або співпраці з кримінальним середовищем (передача заборонених предметів, приховування фактів правопорушень тощо)[3].

Недосконалість нормативної бази, формалізм у проведенні перевірок, неефективність механізмів внутрішнього і зовнішнього контролю також створюють можливості для правопорушень. Іноді недотримання стандартів поведінки з ув'язненими, зловживання дисциплінарною практикою чи надмірна жорстокість персоналу залишаються без належної реакції, що провокує як адміністративні проступки, так і злочини.

Особливістю пенітенціарної системи є зосередження значної кількості осіб, схильних до рецидивної поведінки. Злочинний "кодекс", взаємодія між різними кримінальними групами, можливість організовувати та координувати злочинну діяльність навіть із місць позбавлення волі — усе це підсилює криміногенний вплив і ускладнює ресоціалізацію.

Застарілі технічні засоби нагляду, недостатня кількість сучасних систем відеоспостереження, неналежний фізичний стан огорож і контрольно-пропускних пунктів дають змогу організовувати втечі, незаконне передавання предметів або контакт із зовнішніми співучасниками.

Вчинення кримінальних правопорушень у системі виконання покарань та слідчих ізоляторах ДКВС України зумовлене комплексом взаємопов'язаних чинників: соціально-економічних, психологічних, організаційних та криміногенних. Для ефективної протидії цим явищам необхідно не лише підвищувати рівень матеріального забезпечення та професійної підготовки персоналу, а й впроваджувати системні організаційні та психологічні заходи, спрямовані на формування

здорового морального клімату, протидію кримінальній субкультури та зміцнення контролю за дотриманням законності в установах виконання покарань.

Ефективна протидія злочинності у системі виконання покарань вимагає комплексних підходів: удосконалення матеріального забезпечення установ, підвищення соціального статусу працівників, запровадження сучасних технологій контролю, підсилення системи внутрішнього і зовнішнього моніторингу, а також формування середовища, сприятливого для ресоціалізації ув'язнених. Тільки системні зміни та чітка державна політика можуть знизити вплив чинників, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень у пенітенціарній системі України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бараш Є. Ю. Огляд корупційних діянь персоналу Державної кримінально виконавчої служби України // Реалізація Державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі. Київ : Ін-т кримінально-виконавчої служби, 2015. С. 23–25.
2. Колодчин Д. В. Детермінанти пенітенціарної злочинності в умовах воєнного стану в Україні. URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/1_2024/18.pdf
3. Ятчук М.С. Проблема девіантної поведінки у працівників державної кримінально-виконавчої служби України URL: <http://appsychology.org.ua/data/jrn/v11/i16/26.pdf>

Гнедюк Володимир Леонідович

науковий співробітник

Український науково-дослідний інститут

спеціальної техніки та судових експертиз

Служби безпеки України

ЮРИДИЧНІ ДОГОВОРИ У СФЕРІ КІБЕРБЕЗПЕКИ

У контексті стрімкої цифровізації суспільних відносин та інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери життєдіяльності виникає об'єктивна потреба в належному правовому регулюванні правовідносин у сфері кібербезпеки, зокрема через договірні конструкції, що виступають інструментом превенції, управління ризиками та відповідальності у сфері обігу цифрових даних та інформаційної інфраструктури.

Відповідно до чинного законодавства України, зокрема Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», такі договори можуть набувати як класичної цивільно-правової форми, так і міжгалузевого характеру з елементами господарського, інформаційного та адміністративного права, що потребує ґрунтовного правового аналізу з урахуванням специфіки предмета та меж диспозитивності сторін.

В умовах гібридної війни та зростаючих кіберзагроз юридичні договори у сфері кібербезпеки набувають особливої ваги як засіб формалізації взаємних зобов'язань, гарантій інформаційного захисту та встановлення юридичної відповідальності, що зумовлює актуальність наукового дослідження їх правової природи, класифікації, змісту та правових наслідків порушення [2, с. 141].

Правова природа договорів у сфері кібербезпеки визначається їх функціональним спрямуванням на регламентацію взаємозобов'язань сторін щодо забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності інформаційних ресурсів в умовах підвищеного техногенного та інформаційного ризику. З позицій загальної теорії договірного права такі договори слід розглядати як інструменти превентивного впливу, спрямовані на мінімізацію кіберзагроз шляхом встановлення режиму правового захисту об'єктів цифрової інфраструктури. Водночас, у системі договірних зобов'язань вони потребують чіткого відмежування від суміжних правових інститутів — зокрема, ліцензійних угод, договорів на

надання інформаційних або охоронних послуг — з огляду на інший предмет та правову мету. Класифікація таких договорів уможлиплюється за трьома основними критеріями:

1. за суб'єктним складом — на договори, укладені між приватними особами, та договори за участю суб'єктів публічного права;
2. за функціональним навантаженням — на договори з надання послуг з кібер аудиту, консалтингу, впровадження засобів кіберзахисту, реагування на інциденти тощо;
3. за правовим режимом — на приватно-правові, господарсько-договірні та змішані правові конструкції із залученням норм адміністративного та інформаційного права [1, с. 13].

Класифікація договорів у сфері кібербезпеки за критеріями правового режиму, суб'єктного складу та функціонального призначення логічно зумовлює потребу в аналізі суб'єктно-об'єктної структури відповідних зобов'язань. У ролі сторін виступають як приватні постачальники послуг кіберзахисту (у т.ч. MSSP), так і оператори критичної інформаційної інфраструктури, замовники ІТ-рішень, аудитори безпеки, а також уповноважені державні органи. Правовідносини між ними спрямовані на забезпечення стійкості інформаційного середовища шляхом формалізації зобов'язань щодо захисту цифрових активів [2, с. 144].

Об'єктами таких договорів є як матеріальні (технічні) елементи — сервери, мережі, канали зв'язку — так і нематеріальні ресурси: інформаційні масиви, сервіси реагування на загрози (SIEM, SOC, DLP), криптографічні протоколи тощо. Особливе значення мають персональні та конфіденційні дані, які підпадають під спеціальний правовий режим згідно із Законом України «Про захист персональних даних». Обробка таких даних у межах договірних зобов'язань вимагає дотримання принципів законності, цільового призначення та відповідальності сторін за недотримання норм безпеки [1, с. 14].

Аналіз суб'єктно-об'єктного складу договірних зобов'язань логічно підводить до розгляду змісту договорів та особливостей їх правового регулювання. Юридичне наповнення таких договорів включає істотні умови — предмет, рівень безпеки, SLA, протоколи реагування на інциденти — а також факультативні положення щодо технічних вимог, звітності, резервного копіювання тощо. Важливою складовою є регламентація відповідальності сторін, юридичних гарантій та обмежень,

що має міжгалузеву природу й спирається на спеціальне законодавство: зокрема, Закони України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах», «Про електронні довірчі послуги».

Практичне застосування таких договорів виявляє низку проблем: колізії норм, відсутність єдиних шаблонів, складність правової фіксації технічних параметрів, невизначеність у питанні визнання кібератак формажором. Додаткові виклики виникають при укладенні договорів із нерезидентами, через юрисдикційні розбіжності та відсутність узгоджених стандартів. Регуляторна практика НКЦК при РНБО та Держспецзв'язку лише починає формуватися, що обумовлює потребу в подальшій нормативній деталізації та уніфікації [3, с. 49-50].

Отже, узагальнюючи викладене, слід констатувати, що юридичні договори у сфері кібербезпеки становлять самостійний інститут договірної права, що функціонує на стику приватно- і публічно-правових регуляторів, охоплюючи широкий спектр суб'єктів та об'єктів, пов'язаних із захистом інформаційного середовища. Їх правова природа, структура, зміст та механізми реалізації зумовлені міжгалузєвою специфікою та особливостями кіберпростору як об'єкта регулювання. Водночас, існуюча нормативна база залишається фрагментарною, що створює правову невизначеність при укладенні та виконанні відповідних договорів, особливо в умовах динамічних кіберзагроз, участі іноземних суб'єктів та техніко-правових колізій. Отже, актуальним постає подальше наукове осмислення, кодифікація й уніфікація договірних механізмів у сфері кібербезпеки в межах національної системи права України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мазур Я. П. Правові основи регламентації кібербезпеки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. : Право*. 2024.Т. 3. № 85. С. 11-15. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.3.1>.
2. Омельченко А. В. Організаційно-правові засади забезпечення кібербезпеки України. *Київський часопис права*. 2022. №3. С. 140-145. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2021.3.22>.
3. Флис І. Правове реформування кіберзахисту. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2024. №4(32). С. 44-51. DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2024-4\(32\)-44-51](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2024-4(32)-44-51).

Лисик Руслан Валерійович

здобувач наукової лабораторії з проблем протидії злочинності

Навчально-науковий інститут №1

Національної академії внутрішніх справ

ДЕЯКІ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ СТВОРЕННЮ, КЕРІВНИЦТВУ ЗЛОЧИННОЮ СПІЛЬНОТОЮ АБО ЗЛОЧИННОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ

У кримінально-правовій науці та практиці діяльності правоохоронних органів боротьба з організованою злочинністю завжди була однією з найскладніших сфер. Особливу небезпеку становлять злочинні спільноти (організації), які характеризуються стійкістю, ієрархічною структурою, суворим розподілом ролей та масштабністю злочинної діяльності. Протидія створенню й функціонуванню таких структур є ключовим завданням державної політики у сфері забезпечення безпеки суспільства[1].

Згідно з чинним Кримінальним кодексом України, створення та керівництво злочинною організацією (ст. 255 ККУ) визнається одним із найтяжчих злочинів[2]. Злочинною організацією вважається стійке об'єднання осіб, що має чітку структуру, розподіл функцій і мету систематичного вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів. Відповідальність несуть не лише організатори та керівники, а й активні учасники, які сприяють функціонуванню такої організації.

Варто зазначити, що особливість протидії полягає у складності ідентифікації злочинних організацій, їх виявленні та виокремленні, як цілісної системи. Такі структури маскують свою діяльність, використовують легальні бізнес-структури, корупційні зв'язки та сучасні технології для уникнення кримінальної відповідальності. Впершу чергу виявлення й документування злочинної організації потребує вжиття ряду заходів, зокрема:

- проведення комплексних оперативно-розшукових заходів, серед яких: впровадження агентів, проведення негласних слідчих (розшукових) дій, використання сучасних засобів аудіо- та відеофіксації;

- залучення до розслідування спеціалістів із кібербезпеки: злочинні спільноти активно користуються засобами цифрової комунікації, анонімізації, криптовалют, що ускладнює збір доказів;

- міжвідомчої співпраці: ефективна боротьба можлива лише за умови взаємодії між поліцією, прокуратурою, спецслужбами та, в окремих випадках, міжнародними правоохоронними органами.

Практика свідчить, що керівники злочинних організацій намагаються мінімізувати власну участь у конкретних злочинах, делегуючи виконання підлеглим. Встановлення зв'язку між організатором і виконавцем, доведення наявності організаційної структури та спільного умислу вимагає кропіткої роботи слідчих, аналітиків, експертів з фінансового моніторингу. Важливою складовою успішного розслідування є отримання свідчень колишніх членів організації (угоди зі слідством), а також аналіз фінансових потоків і електронної переписки.

Підвищення ефективності протидії створенню та діяльності злочинних організацій можливе за рахунок:

- подальшої спеціалізації та професійного навчання оперативного складу та слідчих;

- оснащення органів правопорядку сучасними технічними засобами для збору та обробки інформації;

- вдосконалення законодавства у сфері відповідальності за організовану злочинність, у тому числі щодо вилучення та конфіскації кримінальних активів;

- розширення міжнародної співпраці та участі у глобальних операціях з протидії організованій злочинності.

Таким чином, підсумовуючи, можна відмітити, що протидія створенню та функціонуванню злочинних організацій вимагає системного та скоординованого підходу, поєднання кримінально-правових, організаційних і технічних засобів. Лише завдяки злагодженим діям усіх суб'єктів системи кримінальної юстиції та ефективному використанню сучасних технологій можна реально зменшити вплив організованої злочинності на суспільство й забезпечити верховенство права в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю. *ЗАКОН УКРАЇНИ* від 30 червня 1993 року № 3341-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ: ВД «Дакор», 2019. 1384 с.

Лисий Григорій Володимирович

аспірант наукової лабораторії з проблем протидії злочинності

Навчально-науковий інститут №1

Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ПРАЦІВНИКА МИТНИЦІ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНОГО ДІЯННЯ

Службова діяльність працівників митних органів є однією з ключових ланок у системі забезпечення економічної безпеки держави, контролю за переміщенням товарів, захисту національних інтересів і дотримання законодавства. Водночас, специфіка повноважень і значний рівень дискреції у прийнятті рішень створюють передумови для зловживань і корупційних правопорушень у митній сфері.

Притягнення працівників митниці до кримінальної відповідальності за корупційні діяння має суттєві специфічні риси, пов'язані зі статусом суб'єкта, характером службових повноважень та складністю доведення злочинів. Цей процес регулюється кримінальним, адміністративним та антикорупційним законодавством України, а його реалізація супроводжується низкою системних викликів.

Варто наголосити, що працівники митниці є спеціальними суб'єктами корупційних злочинів, оскільки належать до категорії посадових осіб (ст. 3 Закону «Про запобігання корупції»). Їхня відповідальність посилюється через:

- прямий доступ до фінансових потоків та контроль за переміщенням товарів;
- можливість впливати на розмір митних платежів, створюючи умови для зловживань.

Як показав випадок на Волинській митниці, службовці умисно сприяли незаконному переміщенню товарів (наприклад, техніки Apple), що завдало збитків державі на 53 млн грн[4].

До найбільш типових корупційних злочинів у митній сфері на сьогоднішній день можемо віднести:

1. Одержання неправомірної вигоди (ст. 368 КК України):
 - Інспектори Львівської митниці отримували хабарі за «сприяння» у ввезенні авто, створивши схему з фіксованою «таксою» (56 тис. грн)[1];
2. Зловживання владою (ст. 364 КК України):
 - У системній схемі на митниці ДФС учасники злочинної організації завдали державі збитків у 63,8 млн грн через махінації з розмитненням товарів[6];
3. Службове підроблення (ст. 366 КК України):
 - Працівники Волинської митниці вносили недостовірні дані до системи «Інспектор» та складали фальшиві документи для ухилення від сплати митних платежів[5].

У багатьох випадках, для кваліфікації діяння як корупційного злочину, важливим є доведення факту отримання неправомірної вигоди саме за дії чи бездіяльність у сфері службових повноважень (наприклад, сприяння у митному оформленні товарів, заниження митної вартості, пропуск заборонених вантажів тощо).

Процес доказування у даній категорії справ має певні особливості доведення вини. Відтак доказування корупційного наміру вимагає певного аналізу фінансових потоків, електронного листування та свідчень. Наприклад, у справі працівника митниці з Фастова НАЗК виявило необґрунтовані активи (будинок та земельні ділянки на 8,6 млн грн), придбані через родичів[2]. Моніторинг способу життя, відповідно до постанови КМУ «Деякі питання проведення перевірки на доброчесність та моніторингу способу життя посадових осіб митних органів» від 29 квітня 2025 р. № 487, посадовці митниці проходять перевірки на доброчесність кожні 3 роки, а також при виявленні корупційних ризиків. Результати є підставою для дисциплінарного або кримінального переслідування[2].

Разом з тим ВАКС ухвалив рішення про конфіскацію майна, придбаного за кошти невстановленого походження, що є ключовим інструментом боротьби з корупцією[3].

Особливості кримінальної відповідальності працівників митниці включають: спеціальний статус суб'єкта, високий ризик системних зловживань, необхідність комплексного доказування (включаючи моніторинг активів) та застосування конфіскації майна. Ефективність

боротьби залежить від синхронізації зусиль правоохоронних органів, вдосконалення профілактичних механізмів (як регулярні перевірки) та суспільного контролю.

Проблема корупції у митній службі є викликом для правової системи України. Ефективне притягнення до кримінальної відповідальності працівників митниці за вчинення корупційних діянь потребує суворого дотримання процесуальних норм, сучасних методів збору доказів і принципу невідворотності покарання. Лише комплексний підхід до виявлення, документування і доведення таких злочинів сприятиме зниженню рівня корупції й підвищенню довіри суспільства до митних органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Двох інспекторів Львівської митниці підозрюють в організації корупційної схеми. URL: <https://suspilne.media/lviv/997075-dvoh-inspektoriv-lvivskoi-mitnici-pidozruut-v-organizacii-korupcijnoi-shemi/>
2. Деякі питання проведення перевірки на добросовісність та моніторингу способу життя посадових осіб митних органів. Постанова КМУ від 29 квітня 2025 р. № 487 URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-provedennia-perevirky-na-dobroshesnist-ta-monitorynhu-s487290425>
3. За матеріалами НАЗК суд конфіскував у посадовця митниці будинок і шість земельних ділянок на 8,6 млн грн. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/za-materialamy-nazk-sud-konfiskuvav-u-posadovtsya-mytnytsi-budynok-i-shist-zemelnyh-dilyanok-na-8-6-mln-grn/>
4. Корупція на Волинській митниці: скеровано до суду. URL: <https://nabu.gov.ua/news/koruptciia-na-volyns-kiyi-mytnytsi-skerovano-do-sudu-1/>
5. Корупція на Волинській митниці: скеровано до суду. URL: <https://nabu.gov.ua/news/koruptciia-na-volyns-kiyi-mytnytsi-skerovano-do-sudu-1/>
6. Справа щодо корупції на митниці ДФС України. URL: <https://nabu.gov.ua/news/sprava-shchodo-koruptci-na-mytnytsi-dfs-ukra-ny/>

Нагибайло Т.О.,
здобувачка вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та
правоохоронної діяльності
Львівський державний університет внутрішніх справ

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК КАМЕРАЛІСТИКИ ЯК ОСНОВИ ДЛЯ ЗАРОДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Історично склалось так, що основою для зародження та розвитку адміністративного права стала наука «камералістика». Вона зародилась вперше, орієнтовно у XII столітті в Німеччині та Австрії. Термін «камералістика» походить від латинського слова «самега», що має кілька значень, таких як: двірцева, державна, а також князівська скарбниця. Про це у своїх працях зазначають українські професори Авер'янов В.Б та Петков С.В [1, С. 15]; [2, С. 19]. Науковиця Соловей Н.В. у своїй роботі вказує, що згодом термін «камералістика» означала установу, яка відала королівськими доходами, королівською скарбницею. Так звані «камери» управлінські повноваження, відали збором податків, а також мали деякі поліцейські і навіть судові повноваження [3, С. 216].

Здійснивши пошук слова «камералістика» у Великому тлумачному словнику (ВТС) сучасної української мови, можна побачити, що цей термін означає сукупність адміністративних та господарських знань по веденню камерального господарства [4]. Останнє слід розуміти у вузькому та широкому значенні. У вузькому - це двірцеве або князівське господарство, а в широкому - державне господарство.

Колпаков В.К. та Гришина Н.В. зазначають, що змістом камеральної діяльності була розбудова і примноження фондів властителя, а метою - отримання максимально можливих прибутків. Фактично, камеральна діяльність охоплювала все доменіальне господарство та всі джерела надходжень до казни. Єдиною підставою рішень і дій у сфері камерального господарювання була воля властителя. Вона фіксувалась в актах правителя, рішеннях церкви, правових аналогіях, прецедентах та традиціях [5, С. 130]; [6, С. 91].

Реалізація волі власителя у сфері камерального господарювання покладалась на спеціальні структурні утворення. Квазіадміністративні органи мали форму і функції, які відповідали розумінню їх призначення з боку верховного розпорядника фінансово-майнових ресурсів. Вони опікувались військовою службою, судовою справою, оборотом майна, чеканкою монет, кредитами та боргами [6, С. 91].

В процесі історичного розвитку, камеральні знання систематизувалися, що мало наслідок створення навчальної дисципліни під назвою «камералістика».

Навчальна дисципліна мала міждисциплінарний характер та складалася з двох частин. По-перше, це були знання про безпосередню практику торгівлі, будівництва, вирощування тварин і рослин, видобуток корисних копалин, використання лісів тощо. По-друге, - знання щодо управління: фінансами та станом суспільного благоустрою і добробуту, тобто внутрішніми (поліцейськими) справами. Крім цього, майбутні фахівці вивчали законодавство, політичну економію, історію, статистику, мови тощо [5, С. 131]; [6, С. 91-92].

У європейських університетах викладання камералістики розпочалось з XVII століття, коли в містах Галле і Франкфурті-на-Одере (Німеччина) було засновано першу в історії кафедру камералістики. Вона була орієнтована на вирішення проблеми створення необхідних умов для зростання доходів казни короля (die Kammer) і являла собою своєрідну різновидність німецької політики меркантилізму [3, С. 216].

З 1727 року за наказом короля Пруссії в університетах створюються кафедри під назвою «Економічні, поліцейські і камеральні науки». Необхідно зазначити, що кафедри займались саме економічним, а не юридичним напрямом навчання [3, С. 216].

Окрім того, потрібно відмітити й той факт, що на зазначених кафедрах викладали професори Гассер (Simon Peter Gasser, 1676 - 1745 pp.) і Дитмар (Justus Christoph Dithmar, 1677 - 1737 pp.). Вважається, що вони були авторами перших книг, які використовувались у якості підручників з камералістики [6, С. 92]; [7].

Соловей Н.В. зазначає, що виникнення камералістики пов'язано з ускладненням господарських правовідносин у країнах Західної Європи на початку XVII століття. Камералістика передусім регулювала відносини

господарського страхування (страхування транспортних операцій, пов'язаних з морськими перевезеннями) та банківською справою. Насамперед - це правове регулювання ломбардних операцій, заставного майна тощо [3, С. 216].

Науковець Пасічник Н.О. відзначає, що метою вивчення камералістики була підготовка фахівців для господарської або адміністративної служби. Ринкові умови господарювання зумовили нові вимоги до фінансової системи держави, правового регулювання фінансової діяльності, органів державного управління фінансами, які, зі свого боку, для здійснення нових функцій потребували висококваліфікованих кадрів у сфері державних, корпоративних і муніципальних фінансів [8, С. 107-108]; [3, С. 216].

У наукових і практичних розробках камералістів мали місце спроби системного викладення основ управління і визначення окремих теоретичних основ сучасного адміністративного права, адже саме камеральна складова юридичної освіти значною мірою сприяла виділенню адміністративного, поліцейського і фінансового права у самостійні сфери [3, С. 216].

Важливим є й те, що деякі науковці, серед яких Авер'янов В.Б. та Битяк Ю.П., зазначали, що адміністративне право є нащадком поліцейського права, яке, в свою чергу, виникло з камералістики.

Отже, на підставі проведеного аналізу, слід зазначити, що камералістика стала основою для зародження адміністративного права. Система правових норм, які становить адміністративне право, пов'язане з управлінням. А управління, в свою чергу виникає тоді, коли суспільство досягає певного рівня розвитку. Воно є результатом розвитку матеріальної та духовної культури. Управління має тривалу історію, а також супроводжує людину з перших кроків її соціального розвитку.

Список використаних джерел:

1. Авер'янов В.Б. Адміністративне право України Том 1. Загальна частина : навч. посіб. Київ : Юридична думка, 2004. 584 с.
2. Петков С.В. Теорія адміністративного права : навч. посіб. Київ : КНТ, 2014. 303 с.

3. Соловей Н.В. Становлення та розвиток адміністративного права в країнах Західної Європи та Україні. *Науковий журнал. Молодий вчений*. 2020. № 12 (88). С. 215-219. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-12-88-43>

4. Великий тлумачний словник (ВТС) сучасної української мови. URL: <https://1531.slovaronline.com/>

5. Колпаков В.К. Адміністративне право: генезис інституалізації. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. Запоріжжя, 2012. № 1 (I). С. 130-139.

6. Гришина Н.В. Історичні та соціальні передумови виникнення адміністративного права. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «ПРАВО»*. Харків, 2017. № 23. С. 91-93.

7. Gasser S.P. Einleitung zu den Oekonomischen Politischen und Cameral-Wissenschaften, Halle, 1729; J. Ch. Dithmar: Einleitung in der Oekonomische, Policei-und Cameral-Wissenschaft, Frankfurt ad der Oder, 1731. Наведено по монографії: J.Ch. Pauly. Die Entstehung des Polizeirechts als wissenschaftliche Disziplin: Ein Beitrag zur Wissenschaftsgeschichte des öffentlichen Rechts (Виникнення поліцейського права як наукової дисципліни. Внесок в історію науки публічного права). - Universität Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 2000.

8. Пасічник Н.О. Вплив камералістики на становлення фінансової та фінансово-правової наук в українських університетах XIX ст. *Гуржіївські історичні читання*. 2014. №7. С. 107-110.

Рошко Володимир Михайлович,
аспірант докторантури і аспірантури
Науково-дослідного інституту публічного права

РОЗПОВСЮДЖЕННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ МЕРЕЖУ ІНТЕРНЕТ

У сучасних умовах розвитку інформаційних технологій проблема розповсюдження наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів набула нових форм і загроз. Однією з найнебезпечніших тенденцій останніх років є переміщення наркоринку у віртуальний простір, зокрема — використання мережі Інтернет для незаконного обігу та збуту заборонених речовин.

Проблема незаконного розповсюдження наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів через мережу Інтернет в Україні набуває все більшого масштабу. Цей вид злочинної діяльності становить серйозну загрозу суспільній безпеці, здоров'ю населення та правопорядку. Враховуючи стрімкий розвиток цифрових технологій і зростання доступності Інтернету, злочинці активно використовують онлайн-платформи для збуту заборонених речовин, уникаючи традиційних форм контролю з боку правоохоронних органів.

Розповсюдження наркотиків через Інтернет — це складне явище, що охоплює діяльність спеціалізованих вебсайтів, так званих "даркнет"-майданчиків, закритих чатів у месенджерах і соціальних мережах. Продавці використовують сучасні засоби шифрування, криптовалюту для анонімних платежів, кодовану мову, що ускладнює діяльність правоохоронних органів. Особливу тривогу викликає залучення молоді до цього процесу: як споживачів, так і як "закладчиків" — осіб, що ховають наркотики у спеціально визначених місцях для подальшого продажу.

В Україні обіг наркотичних засобів та психотропних речовин регламентується низкою законів і нормативних актів, серед яких ключове місце займають Кримінальний кодекс України (статті 305, 307) та Закон

України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори». Зокрема, стаття 305 КК України передбачає кримінальну відповідальність за контрабанду наркотичних засобів і психотропних речовин, а стаття 307 — за незаконне виробництво, придбання, зберігання, перевезення та збут таких речовин.

У 2025 році урядом України було внесено зміни до Порядку видачі дозволів на використання об'єктів і приміщень, пов'язаних з обігом наркотичних засобів і психотропних речовин, що сприяє посиленню контролю за законним обігом цих речовин[1]. Також було затверджено нові накази щодо ліцензування господарської діяльності з обігу наркотиків, що регламентують порядок провадження діяльності у цій сфері[2].

Інтернет створює унікальні умови для анонімного та швидкого розповсюдження наркотичних засобів та психотропних речовин. Злочинці використовують різноманітні платформи: соціальні мережі, месенджери, даркнет, спеціалізовані сайти та онлайн-магазини. Це ускладнює виявлення та документування фактів злочинної діяльності, оскільки традиційні методи контролю і моніторингу не завжди ефективні у цифровому середовищі.

Одним із важливих напрямів державної політики є інтегрований підхід до протидії незаконному обігу наркотиків, що включає як кримінально-правові заходи, так і профілактичні, медичні та соціально-психологічні програми. Зокрема, Державна стратегія наркополітики на період до 2030 року передбачає комплекс заходів, спрямованих на зменшення пропозиції та попиту на наркотичні засоби, а також на боротьбу з організованими злочинними угрупованнями, які використовують Інтернет для розповсюдження заборонених речовин[3].

Сьогодні основними проблемами у боротьбі з розповсюдженням наркотиків через мережу Інтернет ряд чинників, ключовими з яких є наступні:

- висока анонімність та децентралізованість мережі;
- використання криптовалют та складних схем оплати, що ускладнює відстеження фінансових потоків;
- недостатня технічна оснащеність правоохоронних органів для ефективного моніторингу онлайн-платформ;

- міжнародний характер злочинної діяльності, що вимагає координації з іноземними партнерами.

Варто наголосити, що розповсюдження наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів через мережу Інтернет в Україні є складним і багатогранним явищем, що потребує комплексного підходу. Законодавча база України постійно оновлюється з урахуванням сучасних викликів, проте для ефективної протидії необхідне посилення технічного потенціалу правоохоронних органів, розвиток міжнародної співпраці та впровадження превентивних заходів, спрямованих на зменшення попиту на наркотики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальна відповідальність за розповсюдження психоактивних речовин. URL: <https://maa-ukraine.com.ua/uk/news/kriminalna-vidpovidalnist-za-rozpovsyudzhennya-psihoaktivnih-rechovin/>

2. Про внесення змін до Порядку видачі дозволу на використання об'єктів і приміщень, призначених для провадження діяльності, пов'язаної з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. ПОСТАНОВА КМУ від 17 січня 2025 р. № 41 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/41-2025-%D0%BF#Text>

3. Стратегія наркополітики на період до 2030 року. URL: <https://moz.gov.ua/storage/uploads/953f582d-0c2d-4574-aa19-dcc6b530c601/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F.pdf>